

Alevi Önderleri

Remzi KAPTAN

Alevi Önderleri

Remzi KAPTAN



Remzi Kaptan, 1976 yılında K. Maraş'ta dünyaya geldi. Bir çok Maraşlı Alevi gibi çocukluğu Maraş olaylarının ağır etkisi altında geçti. Remzi Kaptan, kişilik bilincine ulaştıktan sonra tercihini Alevilik yoluna hizmetten yana yaptı. Bu tercihin gereği olarak Alevilik yoluna hizmetini sürdürmeye devam ediyor.

İletişim için: remzi.kaptan@yahoo.com

Giriş

Bu çalışmamız, “Önderlerimiz Ansiklopedisi” adlı çalışmamızın kısa bir özeti niteliğindedir. Koşullarımızın uygun olmaması, imkânlarımızın kısıtlı olması nedeniyle “şimdilik” böyle bir özetı dostlara sunmayı uygun gördük. Olanaklarımızı da zorlayarak temel bazı değerleri ortaya koyduk. Şüphesiz ansiklopedi çalışmamızı resimlerle, gravürlerle, şiirlerle, menkıbelerle ve değişik kaynakların farklı anlatım şekilleriyle zenginleştireceğiz. Bu çalışmamız kısa bir özet olarak kabul edilmelidir.

Hiç bir gerekçenin arkasına saklanmak gibi bir niyetimiz yok. Ancak, toplumsal yapımızın üstünde asırlardır süren baskıların temel kaynaklarımıza yansımaması düşünülemez. Yazılı kaynaklarımız oldukça az. Yine bu az kaynakların çoğuda tahrif edilmiş durumda. Bütün bunlardan yola çıkarak, gücümüz oranında en doğrusunu bulmaya çalıştık. Bunu yaparken hiç bir komplekse kapılmadan temel değerleri esas aldık. Yani bazı ideolojik saplantılı kişilerin yayınlarını esas almadık.

Belirtmeye çalıştığımız gibi toplumumuz üzerinde asırlardan beri devam eden çok ağır ve çok çeşitli baskılar mevcut. Bazen insanın aklına toplumumuzun bunca ağır baskıya rağmen nasıl hâlâ varlığını sürdürebildiği sorusu geliyor. Bu sorunun en iyi cevabının önderlerimizin yaşamlarında gizli olduğunu düşünüyoruz. Önderlerimiz, çok sağlam bir duruşun sahibi olmuşlardır. Çok derin bilgileri, olaylara hâkimiyetleri, düşünsel moral bütünlükleri... yani bir bütün olarak

toplumumuz şahsında insanlığa kazandırdıkları, geçmişte olduğu gibi gelecekte de önemliliğini koruyacaktır. Bizlerin inancı buna tamdır. Ve yapmaya çalıştığımız az da olsa unutturulmak istenen, yok sayılan bu değerleri insanlıkla paylaşmaktır.

Çalışmamızın başlığı önderlerimizdir. Genel anlamda önder; “toplumun tutum ve davranışlarını, etkinliğini belli zaman ve koşullar içerisinde değiştirip yöneten, topluma kılavuzluk eden kimsedir”. Bu genel doğru Alevi toplumu için de geçerlidir. Ancak “Ondört Masum Pak” örneğinde olduğu gibi Alevi toplumu için anlamı, genel anlamı da aşan niteliktedir. Çalışmamız ele alınırken bu genel doğruyu aşan özgün toplumsal yapı da dikkate alınmalıdır.

Bütün iyi niyetli çabalarımıza karşın, yoğun çalışmamıza rağmen bazı eksikler olabilir. Eksiklerimize rağmen bazı temel verilerin ve ana düşüncenin sunulduğu kanısındayız.

Bir toplum düşünün; asırlardır çok ağır baskılara maruz kalıyor. O toplumun değerleri kirletilmeye çalışılıyor. O toplumun bütün önderleri üzerinde olmadık zulümler uygulanıyor. İşte bizler o toplumun zaman aşımına uğramayan acılarının somutlaştığı gençler olarak bazı değerleri ortaya çıkarmaya çalışıyoruz. Çalışırken bir de bakıyoruz ki; bütün tarihimiz ve günümüz sanıldığından da daha acılı yaşanmış. İşte önderlerimiz bu acıları azaltmaya çalışmışlar ve düşünceleriyle, eserleriyle toplumumuz şahsında insanlığa hizmet etmeye çalışmışlar. Fakat ne acıdır ki, bu güzel insanlar yaşadıkları dönemde her türlü kötülüğe maruz kalmışlar.

Egemenler tarafından üretimleri görmezden gelinmiş. Yine acıdır ki, bu baskı ve yok sayma günümüzde de devam etmektedir. Örneğin Oniki İmamlar ile ilgili yazılan her kitap farklı bir doğum ve şehadet tarihi vermiştir. Eğer Oniki İmamlar hakkında bu kadar çarpıtma varsa varın diğer önderlerimizin durumunu siz düşünün. Yine günümüzde Aşık Mahzuni Şerif gibi bir değerın kadrinin bilinmemesi, onlarca imkânsızlıklar içinde bunca güzel üretimlerde bulunmasına rağmen görmezlikten gelinmesi nasıl açıklanabilir? Mahzuni Baba'dan daha az üretimde bulunmalarına rağmen el üstünde tutulanlara ne demeli? Her hangi bir sanatsal yeteneği olmamasına rağmen en tepe noktaya getirilenlere ne demeli? Hüdai Baba gibi, Feyzullah Çınar gibi, Aşık daimi gibi onlarca ozanımızın yokluklar içinde çile çekmelerine ne demeli? Bizler için önder ille de siyasal önder değildir. Bir ozanımız da bizim için bir önderdir.

Belki düşüncelerimizi sistematik bir şekilde anlatamadık. Ancak inanıyoruz ki, dost yürekler bu iyi niyetli çalışmamızın hangi amaçla yapıldığını anlayacaktır. Bu inançla önderlerimizi sahiplenmeye, anlaşılmaya çağırıyoruz tüm dostları.

GERÇEĞE HÜ!

Önderlik Üzerine

Hâlâ tartışılan bir konudur. Önderliğin doğuştan, yaratılıştan gelen bir özellik mi olduğu ya da zamanla insanın kendini geliştirmesi, yeteneklerinin açığa çıkartılmasıyla mı ortaya çıktığı konusu. Sosyal bilimciler tartışa dursun, önderliğin toplumsal yapı üzerindeki etkisi azalmak yerine artamaya devam ederek günümüzde de önemini koruyor. Büyük olasılıkla gelecekte de önderlik belirleyici olmaya devam edecektir.

İnsanlık tarihi sayısız önderlik örneğiyle doludur. Doğru zamanda doğru kararı vererek toplumlarını geliştiren, kurtaran önderler olduğu gibi, yanlış kararlar vererek gereken cesareti göstermeyerek önderlik ettikleri toplumları uçuruma yuvarlayan önderler olmuştur. Bütün bu zengin deneyimler bizlere çağdaş önderliğin nasıl olacağı konusunda önemli veriler sunuyor.

Önderlik büyük bedeller gerektiriyor. Sarsılmaz bir inanç, yenilmez bir irade, çelikten bir direnç, tartışılmaz kararlılık... gerektiriyor. Dolaylı veya sayısız engeller çıkartılır önderliğin önüne. Her türlü hileyle, entrikayla, komployla, önder adayı davasından vazgeçirilmeye çalışılır. Potansiyel önder adayına ha bire “Neden sen de diğer yaşlıların gibi hayatını yaşamıyorsun? Sana mı kaldı Alevilerin toplumsal sorunları? Sen kendi hayatına, ailine bak.” gibi bin bir engelleyici, geri düşürücü dayatmalarda bulunulur. Bazen insanın en yakınındaki kişi dahi insanı anlamaz. İnsanın idealleri, umutları bilinmez. İnsanı dar bir çerçeve içinde tutmak isterler. Bu,

şüphesiz iyi niyetli bir davranış da olsa, özünde potansiyel önder adayını dar kalıplara hapsetme tutumudur. Aile kurumunu karaladığımız, dışladığımız sonucu çıkarılmasın söylediklerimizden. Bizce aile kurumu çok önemli bir kurumdur ve sağlıklı bir toplumsallaşma için mutlaka korunması gereklidir. Ancak bizler yanlış temeller üzerine inşa edilmiş kurumlara karşıyız. Ne üzücüdür ki; bazı aileler yanlış temeller üzerine kurulmuştur. Bunun tahripkâr sonuçlarını en çok bu ailenin çocukları yaşıyor. Bizlerin reddettiği böylesi kurumlardır.

İşte önderlik her türlü zorluğun olduğu böylesi durumlarda ortaya çıkar ve toplumsal anlamda kazanımlarda bulunur. “Zor koşullar güçlü önderler / kişiler ortaya çıkarmıştır” sözü boşuna söylenmemiştir. Ancak burada çok üzülerek bir tarihsel gerçekliği ortaya koymamız gerekiyor. Kabaca son ikiyüz (200) yıldır Alevi toplumunda önemli bir önderliksel gelişme yaşanmamıştır. Elbette bu süreç zarfında önderleri olmuştur Alevi toplumunun. Fakat bir Pir Sultan Abdal, bir Hasan Sabbah, bir Şeyh Bedrettin, bir Baba İshak, Baba İlyas, bir Bozoklu Celâl, bir Hacı Bektaş Veli, bir Mevlâna... ortaya çıkmamıştır. Önderlerimizin hepsini artısıyla eksisiyle kabul ediyoruz, ancak bu ikiyüz yıllık süreçte ortaya çıkan önderlerimizin çok yerel kaldıklarını, yetersiz olduklarını, çağının gereklerini iyi kavramadıklarını, kendilerini doğru bir şekilde yaşatamadıklarını, politika üretmekte yetersiz kaldıklarını, devlet sistemlerini tahlil edemediklerini... görürüz. Şüphesiz önderlerimiz, bu belirttiğimiz eksiklerin yanında bir çok önemli gelişme de yaratmışlardır. Bunca baskıya rağmen

toplumumuzun mevcudiyetini korumuşlardır. Bu anlamıyla bizden gereken saygıyı görüyorlar. Ama ne acıdır ki önderlerimiz, bu belirttiğimiz ve daha belirtmediğimiz yığınla yanlıştan dolayı toplumumuzun gerekli çıkışı yapamamasından da sorumludurlar. Önderlerimiz, mevcut olan kazanımları korumak adına sürekli tavizler vermişler ve böylece mevcut olanın çoğunuda kaybetmişlerdir. Bizlerin günümüzde yaşadığı sorunların temelinde bu tavizkâr tutum rol oynamıştır. Taviz derken egemenler karşısında el pençe divan durdukları manası çıkmasın. Taviz derken, egemenlerle daha pasif bir ilişki biçimini kastediyoruz. Şüphesiz önderlerimiz inançları uğruna her türlü bedeli ödemiş ve ödemeye hazır olmuşlardır. Bundan en küçük bir kuşku yok. Ancak bazen bedel vermek, bedel ödemeye hazır olmak bile toplumun geleceği açısından yeterli olmamakta. Çünkü egemen sistemler her zaman yeni stratejiler geliştirmiş, ince taktikler devreye koymuşlardır. Bizlere düşen, inancımıza ters düşmeyecek şekilde bu strateji ve taktiklere doğru ve üstün yanıtlar vermek olmalıdır. Fakat bizler Köroğlu'nun "tüfek icat edildi, mertlik bozuldu" söylemindeki hatalara düşmüşüz. Mertlik bozulduysa, namertler çoğaldıysa bir kenara çekilmek yerine, yeni taktikler devreye koymak gerekiyor. Bütün bunlardan yola çıkarak çok önemli dersler almamız ve önemli sonuçlara ulaşmamız gerekiyor.

Önderler toplumun bugünkü konumlarını belirlerken, bugünkü tutumların geleceği de şekillendireceğinin bilincindedirler. Bu manada sorumlulukları çok çok büyüktür. İşte önderlikte budur zaten. Yani genelin sorumluluk almaktan kaçındığı bir zamanda ortaya çıkıp sorumluluk alabilmektir. Önderler zor

koşulların, çetin dönemlerin insanlarıdır. Kararlar alınıp ve bu kararların en ivedi bir şekilde pratikleşmesi gereken zamanlarda önderler önderliklerini gösterirler. Yoksa rehavet döneminde ortaya çıkan şarlatan ve soytarıların önderlikle hiç bir ilgileri yoktur. Bu tip sahte önderlerin toplumsal kazanımlarda en ufak bir katkıları dahi yoktur. Aksine bunların kazanımların kayba dönüşmesinde katkıları vardır. Yalnız bu tip kişileri ciddiye almak gerekiyor. Bunları ciddiye alırken, bunların toplumun gelişmesindeki paylarından, azimlerinden, yürekliliklerinden, çalışmalarından... dolayı değil. Bunlar ciddiye alınmalıdır, çünkü bunlar gerçek önderlerin yolunu kesmek için bütün hilekârlıklara, entrikalara, sahtekârlıklara... başvururlar. Bunlara dikkat edilmesi şarttır.

Önderlik emek vermeyele gerçekleşir. Kendisini önemli sorun ve sorularla eğitmeyen kişinin önderliği tartışılır. Önderlik çalışmak ile olur. Herkeslerden daha fazla çalışmayla olur. Önderlik sıradanlığı kabullenmez. Bunlar önderliğin doğasına aykırı unsurlardır. Önderlik, kendi içinde bir disipline sahip olmalıdır. Yılmadan yanlışları düzeltmeye çalışmalıdır. Pes etmek önderliğin kitabında yoktur. Doğru bildiklerini ısrarla, inatla, kararlılıkla... savunmak vardır. Önderlik kendi doğrularına inanmakla beraber, başkalarının doğrularını kendi doğrularıyla karşılaştırmaktan çekinmez. Eğer yanlış bir uygulama olmuşsa, bunun özeleştirisini vermekten kaçınmaz. Önderlikle diktatörlük karıştırılmamalıdır. Bizlerin önderlik anlayışında diktatörlük mahkûm edilmiştir.

Önderlik emek, çaba, çalışma, yoğunlaşma, fedakârlık, disiplin, üretkenlik, kararlılık, inanç, irade, alçakgönüllülük, erdemlik... ilkeleri etrafında şekillenir. Önderlik, nafîle tüketimleri reddettiği gibi sadeliği esas alır. Önderlik özentî, taklitçi, yoz bir yaşamı reddetmekle beraber, buna alternatif bir yaşamı da somut olarak kendi yaşamıyla yaşayarak örnek olur. Önderlik, hak olanı savunur, bütün haksızlıkları reddeder.

Önderlerin, akıllı, bilgili, adaletli, namuslu, vakur, cesur, cömert, yumuşak huylu, vefalı, doğru sözlü, şefkatli ve merhametli, sabırlı ve aceleci olmamaları gerekir. Gerektiğinde en büyük riski almak demektir önderlik. Ne kadar aksilik çıkarsa çıksın yoluna, inandığı değerlere bağlı olarak devam edendir önder. Kendi yanlışından dolayı başkasını suçlamak gerçek önderlerin tutumu değildir. Zor durumlarda metaneti koruyarak, en olumsuz sonuçları hesaplayarak ama olumlu düşünceleri de koruyarak dengeyi sağlayan kişi önderdir.

Yukarıdaki genel belirlemeler ışığında önderlere ilişkin düşüncelerimizi az da olsa belirlemiş olduk. Bu genel ilkeler doğrultusunda Alevi önder adaylarının gereken sonuca ulaşacakları kanaatindeyiz. Alevi toplumuna önder olmaya aday kişilerin, Alevi inancının özünü her halleriyle kendilerinde somutlaştırmış olmaları gerekiyor. Onların her hareketleri ile Aleviliği temsil ettiklerini bilmeleri gerekiyor. Bir adım atmadan önce bir değil, bin defa düşünmeleri, tartıp biçmeleri gerekiyor. Giyimlerinden tutalım, kullandıkları kavramlara kadar azami dikkat göstermeleri gerekiyor. Alevi inancının temel değerleriyle ters düşen en küçük bir davranışları bile çok büyük zararlara yol açabiliyor. Alevi

toplumunun son yüzyılı bu tür acı tecrübelerle doludur. Bu söylenenler yerelden genele bütün Alevi önder adayları için geçerlidir. Yani ücra bir kasabada bulunan bir kurum yöneticisi de, en az binlerce kişiyi bünyesinde barındıran bir kurum yöneticisi kadar duyarlı olmalıdır. Her haliyle Aleviliği en iyi bir şekilde temsil etmelidir.

Hz. Muhammed

Hz. Muhammed, 570 yılında Mekke’de doğdu. Ailesi Kureys kabilesindendi. Hz. Muhammed’in babası Abdullah o henüz doğmadan ölmüştü. Annesi Amine (Emine) de altı yaşındayken ölünce çocukluğu dedesi Abdülmuttalib sonra da amcası Ebu Talip’in yanında geçti. (Bu arada belirtmek gerekir ki; Ebu Talip Hz. Ali’nin babasıdır.)

Hz. Muhammed ticaretle uğraşan Ebu Talip ile beraber Suriye ve Yemen de dahil olmak üzere bir çok yere gitti. Bu arada kervanlar sahibi olan Hz. Hatice ile evlendi. Bu evlilikte Hz. Fatma doğdu. Bilindiği gibi Hz. Fatma, Hz. Ali ile evlendi ve böylece peygamberin soyu sürdü.

Hz. Muhammed ticaret yaşamında bir çok yeri gezip görmüş ve Arap yarımadasının toplumsal yapısını yakından tanımıştı. Hz. Muhammed ticaretle zenginleşen Mekke’de gördüğü adaletsizliklerden bunalmış ve ticaretten uzaklaşmıştı. 605 yılında ve izleyen yıllarda sık sık toplumdan uzaklaşıp Nur dağına çıkıp Hıra mağarasında tek başına kalmaya, düşünmeye başlamıştı. Bu durum yaklaşık 5 yıl kadar sürdü. Ve günlerden bir gün Tanrının meleklerinden Cebrail Hz. Muhammed’e ilk ayetleri bildirdi. Hz. Muhammed bunların ne anlama geldiğini bilmiyordu. Daha sonraları bunların Vahiy olduğunu öğrendi. Cebrail bir süre görünmedi. 613 yılında yeniden gelmeye başlayan ayetler peygamberliğini insanlara duyurmasını buyuruyordu. Hz. Muhammed’e ilk inananlar Hz. Ali ve eşi Hz. Hatice`ydi. Ama putlara tapan Mekkeliler Hz. Muhammed’e inanmadılar. Hz. Muhammed’e inananların

sayısı hızla artmaktaydı. Bu durum zengin Mekke'lileri tedirgin etmeye başlamıştı. Çünkü Hz. Muhammed çok tanrıcılığı (putperestliği) ve onun etrafında gelişen adaletsizliği reddediyordu. Ve Müslümanlık bütün kötülöklere karşı en güzel seçenekti. Mekke'nin ileri gelenleri Hz. Muhammed'i peygamberliğinden vazgeçirmeye çalıştılar. Vazgeçiremeyince de baskıya ve şiddete başvurdular. Bunun üzerine Hz. Muhammed Müslümanların daha güvenli yerlere göç etmelerine izin verdi. 615'te bir bölüm Müslüman Habeşistan'a (Etiyopya) gittiler. Hz. Muhammed ve yakın çevresi mücadelelerini Mekke'de sürdürmeye devam ettiler. 619'da Hz. Muhammed'in en büyük destekçileri Ebu Talip (Hz. Ali'nin babası) ve eşi Hz. Hatice vefat edince baskılar artmaya başladı. Hz. Muhammed Medine halkından gelen davet üzerine Medine'ye Hicret (göç) etti. Hicret (göç) denilen bu olay İslam takvimi olan Hicri takviminin de başlangıcıdır.

Ama Mekkeliler gelişen İslamiyet'ten hoşnut değillerdi. Bu yüzden de Hz. Muhammed'e karşı bazı Arap kabillerini kışkırtıyorlar ve onların Hz. Muhammed'e saldırmalarını örgütüyorlardı. Buna karşı Hz. Muhammed'de Müslümanları örgütleyerek onları savaşa hazırlıyordu.

Bu savaşların en önemlileri şunlardır:

Bedir 624, Uhud 625, Hendek 627, Hz Muhammed bütün bu savaşlardan zaferle çıktı.

630 yılının ocak ayında Hz. Muhammed Mekke'ye girdi. Kentteki bütün putları yok etti. Mekkeliler için af ilân etti. Hz. Muhammed bundan sonra Müslümanlara direnen kabilelere

karşı harekete geçti. Bundan sonra Arabistan yarımadasında yaşayanların çoğu Müslüman oldular. Hz. Muhammed 632’de ilk ve son kez hac ziyaretinde bulunduktan sonra (ki buna veda haccı da denilir) Medine’de hakka yürüdü.

Bazı Alevi düşmanları, Alevilerin Hz. Muhammed’i peygamber olarak kabul etmediklerini propaganda ettiler. Oysaki gerçek bunun zıttıdır. Aleviler tarih boyunca ve günümüzde Hz. Muhammed’i peygamber olarak kabul ettiler. Alevilerde Hz. Muhammed’e bağlılık tartışılmaz. Aleviler Hz. Muhammed’i İslamın peygamberi olarak kabul ederler ve ona inanırlar. Aleviler peygamberin soyuna yapılanları her ibadet edişlerinde lânetlerler. Ve bu anlamıyla peygambere bağlılıklarını dile getirirler. Ama bazıları peygamberden şefaath umarken onun biricik torunlarına ve Ehlibeyti’ne yapılanları görmezlikten gelirler. Bu da bir ikiyüzlülüğün, sahtekârlığın Emevilerden başlayarak günümüze geldiğini gösteriyor.

Aşağıda Hz. Muhammed’in Hz. Ali ve Ehlibeyt için söylediklerinden bir kaçını yazacağız. Ama ne acıdır ki; Yezitler, Muaviyeler ve onların günümüzdeki temsilcileri bunları yok saymaya devam ediyor. Onlar Hz. Ali ve Ehlibeyt gerçeğini, haklılığını inkâra devam ediyorlar.

H z. Peygamberin çeşitli zamanlarda ve çeşitli vesilelerle söylediği bir kaç hadis:

Ya Ali, benim Ehlibeytim Nuh un gemisine benzer. O gemiye binen kurtulur. Ve kim Ehlibeytime buğz ederse helak olur.

Ben ilmin şehriyim, Ali kapısıdır. İlmi isteyen kapıya gelsin.

Ya Ali, mümin sana buğz etmez, münafık ise seni hiç sevmez.

Ali, müminlerin dilediği ve uyduğu kişidir. Mal ise münafıkların dilediği şey.

Ey Allah'ın kulları, bu Ali'nin kanı benim kanımdır, teni benim tenimdir ve canı benim canımdır. Her kim bu Ali'yi severse, beni sever beni seven de Allah'ı sevmiş olur. Ali'ye kim düşmanlık ederse bana düşmanlık etmiş olur.

Kuran ve Ehlibeyt ikizdir.

Hayatım gibi yaşamak isteyen Ali Veli edinsin.

Ya Ali, sen benim dünyada ve ahrette sancaktarımın.

Ali'yi anmak ibadettir.

Ey halk! Biliniz ki; ben de insanım. Allah'ın daveti bana yakında gelecektir. Ben de onu kabul edeceğim. İşte size ben iki mühim ve en değerli emaneti miras bırakıyorum. Bunlardan birincisi Kuran, ikincisi benim Ehlibeytim. Allah'ın huzurunda size Ehlibeytimi tavsiye ediyorum. Allah'ın huzurunda size Ehlibeytimi tavsiye ediyorum. Allah'ın huzurunda size Ehlibeytimi tavsiye ediyorum, buyurdu. Bu yazdıklarımız sevgili peygamber tarafından söylenmiş olan hadislerden sadece bir kaçı. Bunlar Hz. Ali gerçekliğini ve Ehlibeyt haklılığını gösteren en büyük kanıtlardır.

Hz. Ali

Hz. Ali, milâdi takvime göre 21 mart 598'de doğmuştur. 24. 01. 661 tarihinde ise, İbn Mülcem adlı hain tarafından zehirli bir kılıçla şehit edilmiştir.

Hz. Ali, İslam Peygamberi Hz. Muhammed'in amcasının oğludur. Hz. peygamberin yanında, onun eğitimi ile büyümüştür. ilk İslamiyet'i kabul eden kişidir. Ayrıca Hz. Peygamberin damadıdır da, dolayısıyla Peygamber soyunun sürdürücüsüdür.

Hz. Ali, Müslümanlığı ilk kabul eden erkek kişi olarak son nefesine kadar da İslamiyet için çalışmıştır. Savaş meydanını da hiç yenilmemiştir. Bilgelikte, yiğitlikte, cesurlukta, fedakarlıkta üstüne insan yoktur. Hz. Ali, sadece yaşadığı süre içerisinde değil, onu takip eden yüzyıllarda da zalimin korkusu, mazlumun dostu olmayı sürdürmüştür. Hz. Ali'ye kinli haydutlar ve İslam düşmanı putperestler, Hz. Ali'ye yapamadıklarını evlatlarına yapmaya çalıştılar. O zamanın Ebu süfyan'ları, sonra Muaviye, Mervan, Yezit olarak Hz. Ali'nin soyunu kurutmak istediler. Nitekim Hz. Ali'de dahil, (İmam Mehdinin dışında) İmamların hepsi şehit edilmiştir. Hiç birisi vadesiyle hakka yürümemiştir. Hz. Ali'ye ve soyuna yapılan haksızlıklar, katliamlar dolayısıyla Hz. Peygambere yapıyordu. Cahilliye döneminde Arap toplumunun başına bela olan putperest köleci bezirganlar, görünürde Müslüman olup öz olarak bezirganlığı sürdüren bu kişiler, Hz. Peygamber döneminde yapamadıklarının adeta acısını çıkartıyordu. Ebubekir'le başlayan süreç Yezit'e kadar uzanıyor, oradan da

Yavuz Selim'e kadar gidiyordu. Bu süreçten günümüze kadar sayısız acılar yaşandı. insanlık tarihinde görülmedik vahşi katliamlar yapıldı. Bu sürece dair anlatılacak çok şey var ve bunlar dün olmuş gibi güncelliğini koruyor. Çünkü günümüzde de bu misyon en inceltilmiş haliyle sürüyor. Bu misyon kirli, ikiyüzlü bir misyondur. Hz. Muhammed'in torunlarını katletmek ve ondan sonra da ona salavat etmek ikiyüzlülük değil de nedir? Maalesef İslam tarihinde bunlar yaşandı ve günümüze dek etki bırakacak kadar güçlü yaşandı.

İslamiyet, başta Hz. Ali'nin soylu mücadelesi olmak üzere gelişmeye devam ediyordu. Bu gelişme beraberinde bir çok sorunu da getiriyordu. Bu sorunların başında da eski putperest bezirganların Müslümanlığı kabul etmesiydi. Bunlar İslamiyet'i özümstedikleri için Müslüman olmuyordular. Bunların tek gayesi gelişen İslamiyet'in kazandığı değerlerin üzerine konmaktı.

Nitekim daha Hz. Peygamber hakka yürümeden, bu bezirganlar fitne fesada başlamışlardı. Hz. Peygamberin hakka yürümesinden sonra ise saldırılarını alenileştirip sıklaştırmaya başladılar. Bu saldırıların hedefi Hz. Ali'ydi, dolayısıyla Hz. Peygamberdi.

İslamiyet gelişen ve güçlenen bir din olarak kendi kurumlarını da yaratıyordu. Bu kurumların en önemlisi de halifeliktir. Halife olan kişi İslam toplumunu dini ve siyasi olarak yönetmekle görevli olan kişidir. Bu anlamda halifelik önemlidir. Hz. Peygamberin kendisinden sonra halifenin kim olması gerektiği konusunda hadisleri vardır. Hz. Peygamber bir

çok sohbetinde kendisinden sonra Hz. Ali'yi halife olarak tanıtmıştır. Ve o zaman herkes bu halifeliği onaylamıştır. Ne var ki Hz. Peygamberin vefatından kısa bir süre sonra, -ki bu süre daha Hz. Peygamber defin edilmeden öncedir- eski putperest bezirganlar kendi halifelerini seçmişlerdi. Hz. Ali, Hz. Peygamberin defin işleriyle uğraşırken onlar kendi halifelerini seçiyorlardı. Hz. Ali, sadece bir yönüyle değil, bütün özellikleriyle halifeliği hak eden kişidir. Bu özellikleri; ilk Müslüman olan erkek kişidir, bütün ömrü İslamiyet için çalışmakla geçmiştir, bilgelikte, cesurlukta, fedakârlıkta üstüne yoktur. Ayrıca Hz. Peygamberin soyunu sürdürüdür. Bütün bunlara ek olarak Hz. Peygamberin hadisleri var. Örneklersek: "Ben ilmin şehriyim, Ali onun kapısıdır. Ali'yi sevmeyen beni de sevmiyordur. Bir kimse Ali'ye saygısızlık etti mi ban saygısızlık etmiştir." Bunlara benzer onlarca örnek. Bütün bunlar dünya insanlığının kabul ettiği genel gerçeklerdir. Bu gerçekleri günümüzün Sünni din bilginleri de kabul etmektedir. Ne yazık çıkarları el vermediği için ikiyüzlük yapmaktalar.

Hz. Ali gücü olmasına, hakkı olmasına rağmen halifelik için kavgaya girişmedi. İslamiyet'in zarar görmemesi için Ebubekir'in halifeliğine ses çıkarmadı. Taraftarlarına dünya malının geçici olduğunu telkin edip onları kavgadan uzaklaştırdı. Ne var ki bu eski putperest bezirganlar sadece dünya malı ile yetinmediler. Bu putperest bezirganlar insanlığa umut olan İslam dinini de kendi çıkarları doğrultusunda kullanmaya başladılar. Cahilliye dönemindeki eski gelenekleri tekrar yaşamaya/yaşatmaya başladılar. Ama bu sefer aralarında bir fark vardı. Bu fark da, cahilliye dönemindeki gerici

geleneklerin İslam adı altında yaşatılmaya başlanmasıydı. Halbuki Hz. Peygamber sadece putları yıkmamış, aynı zamanda bu gerici gelenekleri de yıkmıştı. Hz. Ali burada önemli bir rol oynuyordu. Bu rol de bütün bu gerilikleri teşhir etmekte. Hz. Ali görevini layıkıyla yerine getirip, daha çocukken putlara attığı taşları söze dönüştürüp bu putperest bezirganlara fırlatıyordu. Eskinin büyük putperest bezirganları, önlerine çıkan bu engeli aşmak için olmadık hilelere baş vuruyorlardı. Hz. Ali bütün sorunları teker teker aşyordu.

Hz. Ali sabırlıydı, bu sabrı kimse gösterememiştir. Hz. Ali mücadelesini daha bir azimle sürdürdükçe bu putperest bezirganlar çıldırıyorlardı.

Ebubekir'in ölümünden sonra putperest bezirganlar yerine Ömer'i halife olarak seçtiler. Tekrar tekrar belirtmekte yarar var, Hz. Ali'yi savaş meydanında yenen olmamıştır. Hz. Ali hiç bir savaştan kaçmamıştır, bu anlamda gücü, yiğitliği tartışılmazdır. Ama bütün bu yiğitliğe rağmen Hz. Ali, halifelik kavgasına girmemiştir. Bütün haksızlıklara, kışkırtmalara, tahriklere rağmen. Hz. Ali bunu yaparken bir tek gayesi vardı. O da; İslamiyet zarar görmesin. Nitekim Ömer'in ölümünden sonra bu sefer Osman'ı halife ettiler bu bezirganlar. Hz. Ali sabırlıydı, sabrı en büyük silahtı. Bu putperest bezirganlar sadece Hz. Ali'yle savaşmıyorlardı, aynı zamanda kendi içlerinde de büyük anlaşmazlıklar, çelişkiler vardı. Bu çelişkiler sonucunda Osman öldürüldü. Osman'ın ölümünden sonra, nihayet Hz. Ali halife oldu. Baştan beri olması gereken şimdi oluyordu. Bu putperest bezirganlar tayfası bu halifeliği mecburen de olsa kabullenmek zorunda kalıyordu.

Bu döneme dair ciltler dolusu değerlendirilme yapıla bilinir. Çünkü bu dönem İslam tarihinin en belirleyici dönemidir.

Hız. Ali halife olmuştu olmasına ama bu putperest bezirganlar boş durmuyordu. Hız. Ali bu putperest bezirgan tayfasının yaptığı tahribatları onarmakla meşgulken, onlar Hız. Ali'yi ortadan kaldırmanın planlarını yapmaktaydılar. Bu planların sonucu, Hız. Ali 24. 01. 661 tarihinde İbn Mülcem adındaki katil tarafından zehirli bir kılıçla şehit edilmiştir.

Hız. Ali'nin şahadeti İslam tarihinde kanlı bir dönemin başlangıcı olmuştur. O tarihten bu yana, başta Hız. Ali'nin soyu olmak üzere, Hız. Ali'yi sevenler onun yolunda yürümek isteyenler insanlık tarihinde rastlanmamış katliamlara, baskılara maruz kaldılar. Bu katliamlar ve baskılar günümüze kadar da geliyor. Ve aradan 1400 yıl geçmesine rağmen, hâlâ Hız. Ali'nin yolunu tutanlara, yani Alevilere baskılar devam ediyor.

Hız. Ali'nin kişiliğini, mücadelesini, olguları ve olayları ele alış tarzını, insan ve doğa ilişkilerini anlatmak yüzlerce cildi kapsayacak bir çalışmadır. Biliyoruz ki Hız. Ali İslamiyet'in, Hız. Peygamberden sonra en büyük temsilcisidir. Bu anlamda tarih boyunca insanlar en zor dönemlerinde Hız. Ali'yi çağırılmışlardır

Hz. Fatma

Hz. Fatma'yı tanımlarken şu belirtilenler az gelir. Hz. Fatma, hayırlı bir evlat, sadık bir eş, mükemmel bir anne ve iyi bir mümin. Bütün bu sıfatlar; hayırlı, iyi, mükemmel, sadık Hz. Fatma'yı anlatmaya, tanıtmaya, tanımlamaya yetmez. Hz. Fatma İslam tarihinde önemi yadsınamayacak bir kişidir. O her zaman iyi örneklerle anıldı.

Hz. Fatma, Hz. Peygamberin kızıdır (doğumu 609, hakka yürümesi 633). Hz. Ali'nin eşidir ve Hasan ile Hüseyin'in annesidir.

Hz. Fatma babasının vefatından kısa bir süre (75 gün) sonra vefat etmiştir. Çok genç yaşında hakka yürümesine rağmen, o hep saygıyla anıldı. Anılmaya devam ediliyor. Hz. Fatma'nın genç yaşta vefat etmesinin sebebi, kendisine ve ailesine yapılan haksızlıklardır. Fedek hurmalığı olayı, Hz. Fatma'yı büsbütün yıkmıştır. Hz. Muhammed'in sağlığında Hz. Fatma'ya ve ailesine gösterilen saygı ve hürmet, peygamberin vefatından sonra kine dönüştü. Hz. Fatma masumdu. Gerçek anlamıyla kutsaldı.

Hz. Fatma'ya yapılan haksızlıklar tarih boyunca onun soyuna karşı sürdürüldü. Hz. Fatma, Aleviler açısından kutsal bir insandır. Her şeyden önce anadır. Alevilikte "Ana" kavramı saygıyı, saygınlığı ifade ediyor. Dolayısıyla da Fatma Ana'yı temsil ediyor

İmam Hüseyin

İmam Hüseyin, milâdî takvime göre, 625 (626) Medine’de doğmuştur. 10 ekim 680’de Kerbelâ’da şehit edilmiştir. İmam Hüseyin, İslâm peygamberi Hz. Muhammed’in torunudur. Birinci imam Hz. Ali’nin oğlu ve aynı zamanda üçüncü imamdır.

İmam Hüseyin, yaşantısıyla, davranışlarıyla, cesaretiyle sadece İslâm âleminde değil, bütün insanlık için görkemli bir abidedir. İmam Hüseyin’in yaşadığı dönemde zalim Emevi egemenliği hüküm sürüyordu. Emevi iktidarını kurumlaştıran Muaviye, İmam Hüseyin’in babası Hz. Ali’yi ve abisi ikinci İmam Hasan’ı kendi iktidarı için tehlikeli görmüş ve binbir entrikayla onları şehit etmişti. Muaviye ölünce yerine oğlu Yezid’i tayin etmişti. Oğul Yezid’te babasının kanlı iktidarını korumak istiyordu. Muaviye, Hz. Peygamberle yıllarca savaşmış olan, Mekkeli müşriklerin önderi olan bir ailedendi. Hz. Peygamberin hicretinden sonraki dönemde İslâmiyet’in gelişmesi ile beraber bu aile artık Müslümanları yenemeyeceğini görünce takkiye yaparak İslamiyet’i seçmişlerdi. Oysa bilinir ki; bu ve benzer ailelerin amacı gelişen İslâmiyet’in değerlerine sahip olmaktı. Bunlar bu amaçla İslâmiyet’i benimsiyorlardı. Dolayısıyla İslâmiyet’in ilk temsilcileri olanları, yani gerçek Müslümanları saf dışı bırakıyorlardı. Bu müşrikler günümüze değin sürecek bir çatışmanın tohumlarını o zaman başarıyla ektiler. İşte sevgili İmam Hüseyin, böylesi bir çağda ya dedesinin, babasının ve abisinin yolunda gidecekti, yani Hak yolunu bütün zorluklarına

rağmen taviz vermeden savunacaktı, ya da müşriklerin temsilcisi Yezid'e boyun eğip, biat edecekti.

İmam Hüseyin, Emevi iktidarının halkı baskı ve zulüm altında inlettği bu dönemde Küfe kentindeki halktan bir davet aldı. Bu davette Küfeliler artık Yezid'in zulmünden bıktıklarını ve kendisini önder (Halife) olarak kabul ettiklerini belirtiyorlardı. İmam Hüseyin insanları dolayısıyla Küfelileri iyi tanıyordu. Ve giderse başına neler geleceğini biliyordu. Bütün bunlara rağmen İmam Hüseyin kendisine bağlı ailesi ve bir grupla Küfe şehrine doğru yola çıktı. İmam Hüseyin'in yola çıktığını haber alır almaz hemen planlara başlayan Yezid, onu durdurmanın ve kendisine biat ettirmenin yollarını aradı. Yezid binlerce kişilik bir orduyla Kerbelâ çölünde İmam Hüseyin'e pusu kurdu. Ordunun komutanları, İmam Hüseyin'e Yezid'e biat ettiğini beyan etmesini istediler. İmam Hüseyin Yezid'e boyun eğmekten ve onun kanlı zulüm iktidarını tanımaktansa şehit olmayı yeğlediğini kararlılıkla Yezid'in gözlerini para hırsı bürümüş askerlerine ve korkup sözlerinin arkasında durmayan Küfelilere haykırdı. Bundan sonrası dünyanın gördüğü en haksız savaşıydı. Bir tarafta İslâmın peygamberinin torunu, diğer tarafta kanlı iktidarın temsilcileri. İmam Hüseyin'in gücü 72 kişiydi. Yezid'in askerleri ise binlerce. İmam Hüseyin ve arkadaşları şerefli bir şekilde Yezid'in askerlerine karşı direndiler.

İmam Hüseyin aldığı onlarca kılıç ve ok darbesi sonucu yaralı düştü. Yezid'in askerleri vahşete doymuyordu. Ve Yezid'in komutanlarından Şimr İmam Hüseyin'in mübarek başını

keserek bir tepsi içinde Şam'daki sarayında Yezid'e sundu. Daha sonra sevgili imamın başı Şam sokaklarında gezdirildi. İmam Hüseyin sadece yaşantısıyla değil, şahadetiyle bütün insanlığa bir mesaj vermiştir. İmam Hüseyin bir semboldür. Yiğitliğin, fedakârlığın, mazlum olmanın sembolü. İmam Hüseyin, verdiği mesajda sonu ne olursa olsun asla ama asla Yezid'e, dolayısıyla zalime ve onun zulmüne boyun eğmeyeceğini bütün dünyaya şahadetiyle kanıtlamıştır. İnsanlık var oldukça İmam Hüseyin var olacaktır.

İmam Hasan

İkinci imam olan İmam Hasan, 624 yılında Medine’de doğdu. İmam Hasan’ı ve İmam Hüseyin’i Hz. Peygamber çok severdi. Onlar için bir çok hadis söylemiştir. Ne acıdır ki, Hz. Peygamberin bu sevgili torunlarının başlarına gelmedik kalmadı. Hz. Muhammed’e içten içe duyulan öfke onun hakka yürümesinden sonra onun Ehlibeytine yöneldi. İmam Hasan da bu münafıkların, eskinin putperest bezirganlarının düşmanlığını kazandı. Bu düşmanlığın sonunda da eşi Cude eliyle trajik bir şekilde şehit edildi (670 yılında).

İmam Hasan’ı şehadete götüren süreç daha Hz. Peygamber hayattayken başlamıştı. Bilindiği üzere İslamiyet, Hz. Muhammed’in ve Hz. Ali’nin soylu mücadeleleri sonucu kendisini topluma kabûl ettirmişti. Hz. Peygamberin adaleti, doğruyu temsil etmesi, Hak kelamını, gerçeği dile getirmesi ile bir çok boş inanç yıkılıyordu. Putperestlerin çoğuda çıkarları gereği Müslüman oluyorlardı. Ama bunların Müslümanlıkları sözde idi. Kalplerinde eski putperestlikleri devam ediyordu. Hz. Peygamber bunun bilincindeydi. Bunların sonunda doğruyu göreceklerine inanıyordu. Ama bu putperestler doğruyu görmek şurada kalsın, Hz. Peygamberin vefatından sonra kendi eski cahiliye döneminde kalma gereklerini dayatıyorlardı. Bunu İslamiyet adına dayatıyorlardı. Başta Hz. Ali olmak üzere Ehlibeyt ve çevresi bunları görüyor ve bu olumsuzluklara karşı mücadele ediyorlardı. Bu putperestlerin gözü öylesine kararmıştı ki; Ehlibeyt’e yapılan onca haksızlık ve zulüm yetmemiş, sıra onları yok etmeye gelmişti. Bunun sonucunda Hz. Ali şehit ediliyordu. Hz. Ali’nin şehadetinden

sonra Ehlibeyt taraftarları İmam Hasan etrafında birleşiyorlardı. Bu durum Muaviye lânetlisinin hoşuna gitmiyordu. Burada bu Muaviye denilen melûnun aslını anlatmak gerek. Muaviye Mekke zenginlerinden Ebu Süfyan'ın oğludur. Bu Ebu Süfyan ki, Hz. Peygambere karşı en çok savaşıyan kişilerden biridir. Hz. Muhammed'in kazandığını gördüğü anda da hemen tövbe edip, Müslüman olmuştu. Şimdi inançlı her insana sormak gerekir. Ebu Süfyan mı daha çok hakkı temsil ediyor yoksa Hz. Ali mi? Muaviye mi doğruyu temsil ediyor yoksa İmam Hasan mi? Asırlardır insanlar bu gerçeği dile getirmekten korkuyorlar. Korktukları için de haksızlık bir türlü giderilmiyor. Bizim inancımız odur ki, eninde sonunda insanlık gerçeği görecek.

İşte böylesi koşulların ortasında, İmam Hasan, bilincinde olduğu ağır sorumluluğunun gereğini yerine getiriyor, insanları aydınlatmaya devam ediyordu. Gününü, dünya malına tamah göstermez, kendi nefsini terbiye ve eğitimle geçiren İmam Hasan'ın varlığı Muaviye için tehlikeydi. İmam Hasan insanlığa Hak yolunu göstermek/öğretmek ile meşgulken, Muaviye onu ortadan kaldırmanın planlarını yapıyordu. Muaviye öylesine sinsi, kurnazdı ki; İmam Hasan'ı kendi eşi eliyle öldürtmeyi başardı. Muaviye'nin sadık hizmetkârlarından Mervan, bu planın uygulayıcısıydı. Mervan, İmam Hasan'ın eşi Cude'yi çeşitli vaatler vererek - ki bunlar arasında onu Muaviye'nin sarayına gelin edeceğini - yani yeride – söylüyordu.- Bunun sonucunda Cude haini İmam Hasan'ın yemeğine zehir koymak suretiyle onu şehit etti. İmam Hasan gibi bir şahsiyetin, böylesi bir ihanetin sonucu şehit

edilmesinin takdiri ilahiden başka manası olamaz. Çünkü İmam Hasan, dedesi Hz. Muhammed'in, babası Hz. Ali'nin ve annesi Hz. Fatma'nın bir çok özelliğini taşıyordu. Böylesine güzel bir kişilik, masum bir insan katlediliyordu. Cude'nin başına gelenlerde ders vericidir. Rivayet edilir ki, Muaviye Cude için şöyle demiştir: "kendi eşini, İmam Hasan gibi munis bir adamı öldüren birisinin bize gereği yok." Bunun sonucunda Cude, Mervan tarafından boğularak öldürülüyordu.

12 İmamlar

Aleviler olarak Hz. Muhammed'in hakka yürümesinden sonra Müslümanlara önderlik etmesi gereken kişilerin Ehlibeyt soyundan olmaları gerektiğine inanıyoruz. Kuran-ı Kerim'in Azhap Suresi 33. Ayeti buna delildir. Bu Ayet şöyle: "Ey Ehlibeyt Allah sizden her türlü pisiği, suçu gidermek ve sizi tertemiz bir hale getirmek diler." Bu Ayetin anlamı, Ehlibeytin doğuştan arı olduğu bu anlamda da imamlığın Ehlibeytin soyundan gelen kişilerin hakkı olduğudur. Bilindiği gibi Ehlibeyt, Peygamberin ailesidir, soyudur. Peygamberin soyu da, yani Ehlibeyt Hz. Ali kanalıyla devam etmektedir. Dolayısıyla önderlik (halifelik) Hz. Ali ve çocuklarının hakkıydı. Ama maalesef bırakın Ehlibeytin imamlığını, ortada müthiş bir Ehlibeyt düşmanlığı vardı. Bu düşmanlık aslında biçimde Ehlibeyteydi. Bu düşmanlığın asıl hedefi İslamdı. Çünkü bu düşmanlığı geliştirenler Cahilliye döneminin azılı putperestleriydiler. Bu düşmanlığın sonuçları günümüze kadar da devam etmektedir. Bu düşmanlık öyle bir hal aldı ki, başta Hz. Ali olmak üzere bütün soyu büyük zulümler gördü. Ve on ikinci İmam Mehdi'nin dışında diğerleri genellikle zehirlenerek şehit edildiler. Hiç biri vadesiyle hakka yürümemiştir.

On iki İmamların Alevilikte çok büyük bir anlamı vardır ve Aleviler olarak ibadetlerimizde her zaman on iki İmamlara bağlılığımızı dile getiririz. Kısaca belirtmek gerekirse; on iki İmamlar –bir bütün olarak- Aleviliğin temel yapı taşlarıdır.

On iki İmamların isimleri:

1. Hz.Ali

2. İmam Hasan
3. İmam Hüseyin
4. Zeynel Abidin
5. Muhammed Bakır
6. Cafer Sadık
7. Musai Kazım
8. Ali Rıza
9. Muhammed Taki
10. Ali Naki
11. Hasan Askeri
12. Muhammed Mehdi

İmam Zeynel Abidin

Dördüncü imam olan Zeynel Abidin, 659 yılında Medine’de doğmuştur. Şehadet tarihi hakkında çeşitli rivayetler vardır. Kesin olan İmam Zeynel Abidi’nin zehirleterek şehit edildiğidir.

İmam Zeynel Abidin, Kerbelâ şehidi olan babası İmam Hüseyin’in yolunda gitti yaşamı boyunca.

Kerbelâ katliamı sırasında ağır hasta olan Zeynel Abidin, İmam Hüseyin’in kendisine ait kutsal emanetleri vermesiyle daha da önem kazanmıştı. Yezid ordusunun komutanı Şimr her ne kadar Zeynel Abidin’i öldürmek istemiş ise de başta halası Hz. Zeynep’in çabası olmak üzere kurtulmuştur.

İmam Zeynel Abidin, her daim için fikirleri ve hareketleri ile örnek bir kişi oldu. Düşmanlarının bile takdirini kazanacak kadar yardımsever, alçakgönüllü, bilgili, cesur bir şahsiyettir Zeynel Abidin.

İmam Zeynel Abidin, her daim fakirlere, ihtiyacı olanlara yardım ediyordu. Fakat bu yardımı alanlar mahcup olmasın, kendisini yanlış anlamasınlar diye geceleri yüzüne nikap sürerek, kim olduğunu söylemeden yapardı. Fakirler bu cömert insanın kim olduğunu hep merak etmişler ama bir türlü öğrenememişlerdi. Ta ki Zeynel Abidin şehit edilene kadar. Çünkü Zeynel Abidin’in şehadetinden sonra kimse kapılarını çalmadı ve böylece onlar da kendilerine yardım edenin Zeynel Abidin olduğunu öğrenmiş oldular. Dolayısıyla o kutsal İmam,

Hak için yapıyordu yaptıklarını, gösteriş için değil. Bu haliyle de hâlâ insanlığa örnek olmayı sürdürüyor Zeynel Abidin.

İmam Zeynel Abidin, her daim kinden, kibirden, kirlilikten kaçınmıştır. Kendilerine söven birisine; "eğer ben dediğin gibiysem, Allah'ın beni yargılamasını dilerim. Ama dediğin gibi değilsem, dilerim Allah seni bağışlasın" demişti.

İmam Zeynel Abidin'in oğlu beşinci imam Muhammed Bakır, babası için şunları söylemiştir: "Babam Zeynel Abidin, beş kimse ile arkadaşlık kurmamayı, konuşmamayı bana tavsiye etti. Onlar da şu kimselerdir:

Fasık (münafık) ile arkadaşlık kurma ki, kendisine en çok muhtaç olduğun zaman sana yardım etmeyip yalnız bırakır.

Cimri ile arkadaşlık olma ki, kendisine en çok muhtaç olduğun zaman, sana yardım etmeyip yalnız bırakır.

Yalancı ile dost olma ki, yakını uzak ve uzağı yakın gösterip seni yanıltır.

Ahmakla arkadaş olma ki, sana yardım edeyim derken, zarar verir de farkında bile olmaz. Onun için, 'akılsız dostun olacak yerde, akıllı düşmanın olsun' derler.

Akrabası ile ilgisini kesen kimse ile arkadaş olma ki, bu gibi kişiler Kuran-ı Kerim'in üç yerinde lânete layık görülmüşlerdir. Düşün ki, akrabasına iyilik etmeyen kişi (ondan utanan, kendi gerçekliğinden utanan), sana nasıl iyilik edebilir?"

İmam Zeynel Abidin'in şu hikmet dolu sözleri, insanlık yaşadığı müddetçe ve dünya döndükçe haklılığını ve yol göstericiliğini sürdürmeye devam edecek.

"Yol gösterici olmayan insanlar, ahmak ve faydasızdır."

"Zararlı yemeklerden sakınan insanın, sonu ateş olan günahlardan sakınmamasına hayret ederim."

"Durmadan gülüp duran insanın , gafillğine veya aklının az olduğuna hükmedebilirsiniz."

"İnsanlara düşmanlık etmekten uzak dur."

"İnsanların meclisi, insanı düzeltmeye doğru götürür."

"Müminin mümin kardeşinin yüzüne sevgi ve muhabbet ile bakması, ibadettir."

Bilinmesi gereken, dördüncü imam Zeynel Abidin'in diğer imamlar gibi hakkı ve hakkaniyeti temsil ettiğiidir. Doğruluğu temsil ettiği için zalimlerce, dünya malına yenilen, kinli, kibirli kimselerin hedefi olmuş, şehit edilmiştir. Dördüncü İmam Zeynel Abidin, yol göstericiliğini ve örnek kişiliği ile günümüze de ışık tutmaya devam ediyor.

İmam Muhammed Bakır

Beşinci imam olan İmam Muhammed Bakır, 676 yılında doğdu. 733 yılında ise şehit edildi. Beşinci imam Muhammed Bakır, dördüncü imam Zeynel Abidin'in oğludur. İmam Muhammed Bakır, yaşamı boyunca atalarının soylu yolunu onurlu bir şekilde devam ettirdi. Ecdadına karşı işlenen zulümler kendi döneminde de devam etti. Nihayetinde o saygıdeğer imam, bütün zorluklara göğüs gererek doğru bildiği yoldan dönmedi ve bu yol uğruna şehit edildi.

Beşinci imam Muhammed Bakır, Emevi devleti'nin zulümlerinin doruğa ulaştığı bir zamanda yaşadı. Ömrünün bir kısmını bu zalimlerin zindanlarında geçirdi. İmam Muhammed Bakır diğer imamlar gibi, yüzlerce kişiyi eğitmiş, onlara doğru yolu göstermiş, ilim, irfan öğretmiştir. Bunlar arasında Ehli sünnetin önder kabul ettiği şahsiyetlerde vardır. Bunların en bilineni Azam Ebu Hanife'dir.

Beşinci imam Muhammed Bakır, bilgelikte çağının en üstünüydü. Zaten Bakır adı da bilimde, bilgide en derinleşen, yoğunlaşan bilgiyi kavrayan manasındadır. İşte bu insanlığa yol gösteren bilgilerden bir küçük örnek:

"Rızkın gerileyince bil ki kusurundadır."

"Bir kimsenin kalbine kibirlik girerse, illa aklında az veya çok eksiklik var demektir."

Oğlu altıncı imam Caferi Sadık'a şöyle nasihat etmiştir:

"Hiç bir hayrı, doğruyu küçümseme."

"Hiç bir günahı küçümseme."

"Allah evliyasını da insanlar içinde gizlemiştir. Hiç bir insanı küçümseme, hor görme. Belki o küçümsediğin kul, hakkın velisi olabilir."

"Dünyayı gözünde küçük gören, benim gözümde büyük görünür."

"Allah'a en sevimli gelen şey, dua edilerek kendisinden bir şeyin istenilmesidir."

"İster rahatta, ister sıkıntıda olsun her daim Allah'ı zikretmeli."

"İlmi ilim sahibinden öğreniniz. Alimler size ilim öğrettiği gibi, siz de diğer insanlara öğretiniz."

"Kendisinde mevcut olan bir kusuru başkasında arayan ve kendi işlemekte olduğu ayıbı başkasına yapmasını söyleyen kimse ne kadar hatalıdır."

"Dünya uykuda gördüğün rüyaya benzer. Uyandığın vakit hiç bir şey kalmamıştır."

İmam Caferi Sadık

Altıncı İmam Olan Caferi Sadık, 699'da Medine'de dünyaya geldi. Babası beşinci İmam Muhammed Bakırdır.

İmam Caferi Sadık, tarihin en önemli dönemlerinden biri olan Emevi saltanatının çöküşü ve Abbasi saltanatının başlaması döneminde yaşadı. Caferi Sadık, saltanat sahiplerinin kendisine sunduğu bütün teklifleri reddetti. Caferi Sadık bu dönemde ilmi toplantılar düzenledi, dersler verdi. Bu derslere ve toplantılara binlerce insan katıldı. Caferi Sadık bütün kutsal imamlarda olduğu gibi derin bir bilgiye sahipti. Caferi Sadık bu bilgilerinin öğrencileri vasıtasıyla bütün insanlığa ulaşması için çalıştı. Altıncı imam olan Caferi Sadık salt dini bilgiler değil, insanlığın sorunlarına çözüm için diğer alanlarda dersler verdi. Caferi Sadık'ın bu dersleri sonucu onlarca ilim sahibi insan yetişti. Hatta bazı Sünni alimler bile onun öğrencisi olmakla övünürlerdi.

Altıncı imam Caferi Sadık, öğretmenliğinin yanı sıra ahlâklı kişiliği ile kendisiyle tanışan insanları etkiliyordu. Onunla tanışan, onun derslerine, sohbetlerine katılan bir çok insan onun etkisinde kalmış, bilgisinden, davranışlarından etkilenmiştir.

Tabi ki bu insanlığı güzelliğe davet eden sevgili imam saltanat sahiplerinin hoşuna gitmiyordu. Saltanat sahipleri onu sık sık taciz edip, baskılar uyguluyorlardı. Sonunda onu zehirletip şehit ettiler (766). Caferi Sadık şahadetinden sonra da Alevilere önderliğini sürdürdü. Ehlibeyt sevdalıları onun "Buyruk"larına uymaya devam ediyor.

Bazıları cahillikten ya da art niyetten İmam Caferi Sadık'ı yanlış tanıtıyor, yanlış algılıyor, yanlış değerlendiriyorlar. Olayın özü; Caferi Sadık'sız bir Alevilik düşünülemez.

İmam Musa Kazım

Yedinci imam olan Musa Kazım, 745 yılında doğmuştur ve 799 yılında şehit edilmiştir. Altıncı imam Caferi Sadık'ın oğlu olan yedinci imam Musai Kazım, yaşamı boyunca çok ağır zulümler gördü. Musai Kazım, Ehlibeyt'in nurlu yolunu bütün zulümlere, sapmalara karşın layıkıyla temsil etti. Yedinci imam Musa Kazım, ataları gibi geceleri tek tek fakirlerin, yardıma muhtaçların evlerini ziyaret eder, onlara gereken yardımı yapardı. Tıpkı ataları gibi bunları kendini tanıtmadan, kibirlenmeden yapardı.

Emevi saltanatı yıkılıp yerine Abbasiler geçince, Ehlibeyt ve taraftarları rahat edeceklerini sandılar. Kısa bir süre geçmeden Abbasiler de Emevileri aratmayacak zalimliklere başvurdular. Abbasi yöneticilerinin korkusu halkın Ehlibeyt evlatlarını yönetimde görmek istemesiydi. Kaldı ki; Abbasiler Ehlibeyt taraftarları sayesinde iktidar olmuşlardı. İktidarlarını başta Ebu Müslim Horasani olmak üzere, Ehlibeyt önderlerine borçluydular. Çünkü Emevi saltanatını yıkan en önemli darbeyi vuran büyük Alevi önderlerinden olan Ebu Müslim Horasani'dir. Ama ne acıdır ki; Abbasiler başta Ebu Müslim olmak üzere bir çok kişiyi katlettiler.

Ehlibeyt taraftarları Emevi saltanatı yıkılınca büyük bir sevinç duymuşlardı. Artık inançlarını özgürce yaşayacaklarına inanıyorlardı. Çünkü Abbasiler Ehlibeyt taraftarlarının sayesinde iktidara gelmişlerdi. Ehlibeyt taraftarlarının gücü iktidarı tek başına almaya kâfi gelmiyordu. Onlarda böyle bir ara yol bulmuşlardı. Kaldı ki; Abbasiler çok büyük sözler

vermişlerdi. Ama iktidarını sağlamlaştırdınca işin rengi değişti. İşte yedinci imam Musa Kazım böyle bir dönemde yaşıyordu. O saygıdeğer imam, iktidarın karanlığına karşın halkı aydınlatmaya çalışıyordu.

Abbasi halifesi Harun Reşid döneminde saraydaki ahlâksızlık ve umarsızlık doruğa çıkmıştı. Harun Reşid ve bir avuç yandaşı lüks ve sefa içinde yaşarken, halk açlıktan kırılıyordu. Düşünce ve ruhen de yoksullaşan halk yedinci imam Musa Kazım etrafında toplanıyordu. Kendi iktidarının tehlikede olduğunu bilen Harun Reşid, Musa Kazım'ı zindana attı. Neticede sevgili imamı 799 yılında zehirleterek şehit etti.

Musa Kazım'dan sözler:

. Dedem Hz. Ali buyurdular: "Meclisin başında ancak üç sığata sahip olan kimse oturabilir: Bir şey sorduklarında cevap veren, halkın söz bulup konuşamadığı zaman konuşan, mecliste oturanların maslahatına uygun olan görüşü ortaya koyan. Bu üç sığattan birine sahip olmaksızın meclisin başında oturan kimse ahmaktır."

. Dedem İmam Zeynel Abidin buyurdular : "Salih kimselerle oturmak insanı doğruluğa götürür, alimlerin adabına uymak aklı çoğaltır, adil yöneticilere itaat etmek izzetin kemalidir; (ticaretle) malını artırmak ise yiğitliğin kemalidir. İstisare edene doğru yolu göstermek nimetin hakkını eda etmektir.

. Dedem Hz. Ali ashabına buyurdular "Gizlide ve açıkta Allah'tan korkmayı, sevinç ve gazap halinde adaletli olmayı, fakirlik ve zenginlikte ticaret yaparak mal kazanmayı size

tavsiye ediyorum. İlişkisini kesenle ilişki kurun. Zulmedeni affedin. Mahrum kalana bağıştta bulunun. Bakışınız ibret, susmanız fikir, sözünüz zikir ve tabiatınız da cömertlik olmalıdır.

· Dedem İmam Zeynel Abidin buyurdular : Yeryüzünün, doğusunda ve batısında, denizinde ve karasında, ovasında ve dağında bulunan güneş ışığının ulaştığı şeylerin hepsinin, Evliyaların yanındaki değeri, öğleden sonra oluşan ve çabuk kaybolup giden gölgeye benzer ."

· Akıllı kimse, isteğine uygun olsa bile yalan söylemez

· Zamandan ve ehlinde öğüt al. Çünkü zaman hem kısadır, hem de uzun. Dünyanın geleceği geçmişine benzer; öyleyse ondan ibret al.

· Bütün insanlar yıldızları görür; ama yıldızların rotası ve dönüş yerlerini bilenden başkası onlara bakıp kendi yolunu bulamaz. Böylece sizler de hikmet öğreniyorsunuz, ama onunla amel edenlerden başkası hidayete erişemez.

· Hz. İsa (Mesih) buyurdular: " İmanın tadına varmanız ve meyvesinden yararlanmanız için onu halis ve kâmil hale getirin. Şu söylediğim bir gerçektir ki, eğer karanlık bir gecede katran yağı ile yanan bir çıra bulsanız onun kötü kokusu, ışığından yararlanmanızı engellemez. Böylece hikmeti de kimde bulursanız onu alın, o adamın ona rağbetsiz olması size engel olmamalıdır.

- İnsanlar hikmet hususunda iki kısımdır: Biri onu diliyle iyice açıklar ve ameliyle de tasdik eder; diğeri ise diliyle onu iyice ortaya koyarken kötü ameliyle onu zayi eder.
- Hayâ imandan kaynaklanır; iman da cennettendir. Çirkin söz ise haksızlıktan kaynaklanır, haksızlık ise cehennemdendir.
- Bedenin aydınlanması göze bağlıdır. Göz aydın olursa bedenin hepsi aydın olur. Ruhun aydınlanması da akla bağlıdır; kul akıllı olursa Rabbini tanır ve Rabbini tanıdığımda da dinini öğrenir; Rabbini tanımazsa dini de kalmaz. Bedenin ancak ruh ile ayakta kalması gibi din de ancak halis niyetle kalıcı olur. Halis niyet de ancak akıl ışığıyla sebat bulur.
- Ziraat yumuşak yerde yapılır; kayanın üzerinde değil. Hikmet de mütevasi kalpte yerleşir ve hayatını sürdürür; kibir kalpte değil. Allah, tevazuyu aklın, kibiri de cehaletin nişanı kılmıştır. Allah, tevazu etmeyeni alçaltır, tevazu edeni ise yüceltir.
- Yaşantı ancak iki kişi için hayırlıdır: "Dinleyip anlayana ve konuşan alime."
- Dostlarına karşı kibirlenmekten ve onlara ilmin ile övünmekten sakın. Zira böyle yaparsan Allah sana gazap eder. Allah'ın gazabından sonra da artık ne dünyanın sana faydası olur ve ne de ahiretinin. Dünya hayatında, oturduğu ev kendisine ait olmayan ve her an için göç etmeyi bekleyen kimse gibi ol.
- Akıllı adam, sevilmecek bir iş yaptığımda Allah'tan utanmalı ve Allah ona bazı nimetler tahsis ettiğinde de başkalarını onda ortak kılmalıdır.

- Allah kime üç şeyi ikram ederse, ona lütfetmiştir: "Heva ve hevesinin hakkından gelecek akıl, cehaletini yenecek ilim, fakirlik korkusuna yetecek zenginlik.
- Çok gam, ihtiyarlık getirir.
- Acelecilik, cehaletin ta kendisidir.
- Emaneti eda etmek ve doğruluk, rızık getirir. Hıyanet ve yalan, fakirlik ve nifak doğurur.

İmam Ali Rıza

Sekizinci imam Ali Rıza 770 yılında doğmuştur. 818 yılında diğer imamların yolunda olduğu için, toplumun yanlışına küfre sapmasını engellediği için, haksızlıklara karşı olduğu için şehit edilmiştir. Sekizinci imam Ali Rıza ecdadlarının aydınlık yolunu insanlığa sunmak için çalıştı yaşamı boyunca. İmam Ali Rıza diğer imamların bıraktığı yerden göreve devam etti.

Sekizinci imam Ali Rıza Abbasi döneminde yaşadı. Abbasi halifesi Harun Reşid kendisinden sonra devlet yönetimini iki oğlu arasında paylaştırdı. Bu oğullardan Memun Ehlibeyt yanlışiydi. İmam Ali Rıza'yı hilafete veliaht atadı. Bu durum Abbasi ileri gelenleri tarafından isyana sebep oldu. Memun İmam Ali Rıza'yı yanına alarak isyanı bastırmak için yola koyuldu. Bu yolculuk sırasında İmam Ali Rıza yediği yiyeceklere zehir konulması sebebiyle şehit düştü. Memun'un buradaki rolü daha günümüzde bile tam olarak anlaşılamamıştır. Ama anlaşılan bir şey var. O da; kutsal imamların zalimlerin, sapmışların, küfür sahiplerinin karşısında olduklarıdır. Sevgili imamlar karanlığa karşı ışığı, zalimliğe karşı adaleti, yanlışına karşı doğruyu, saplantılara karşı hakikati temsil ediyorlardı. Bu durum zalimlerin, saltanat sahiplerinin, haksızların tahammül etmeyecekleri bir durumdu.

Aradan ne kadar zaman geçmiş olursa olsun On İki İmamların insanlığa yol göstericiliği devam ediyor. Zaten On İki İmamların zaman ve mekân sorunu yok. Onlar her daim, her yerde hazır ve nazırdırlar. Gerçeği görüp anlamak için bakmak yeter. Kalplerinde, ruhlarında kini, kibri, bencilliği

atamayanlar, kendilerini fani dünyanın geçici zevkleri ile kandıranlar, tarihi kendi yaşamları ile başlatıp, kendi yaşam süreleri ile hesaplayanlar içinse bakmak yetmez. Her halûkârda On İki İmamlar, insanları doğruya davet etmeyi günümüzde de sürdürüyorlar.

"Herkesin dostu aklıdır. Cehalet de düşmanıdır."

1. Mü'min, kendisinde üç haslet olmadıkça mü'min olmaz: Rabbinden bir hikmet, Peygamber'inden bir hikmet ve imamından bir hikmet. Rabbinden olan hikmet, sırrı gizlemektir. Peygamber'inden olan hikmet, halkla iyi geçinmektir. İmamından olan hikmet de sıkıntı ve zorluklarda sabırlı olmaktır.
2. Nimet sahibi olan kimse, ailesine huzurlu bir geçim sağlamalıdır.
3. Peygamberlerin sıfatlarından biri de temizliktir.
4. Susmak, hikmet kapılarından bir kapıdır. Boş yere konuşmamak, muhabbet kazandırdığı gibi her hayrın da kılavuzudur.
5. Boş işler, boş sözleri gerektirir.
6. Büyük kardeş baba yerindedir.
7. Adil insan, sahip olduklarından gaflete düşmeyen kimsedir.
8. Sözünü ettiğin kimse hazırsa künyesini, hazır değilse ismini zikret.
9. Herkesin dostu onun aklıdır; düşmanı ise cehaletidir.

10. İnsanlara muhabbet beslemek aklın yarısıdır.
11. Allah dedikoduyu, malı zayı etmeyi ve her şey için insanlara ağız açmayı sevmez.

İmam Muhammed Taki

Dokuzuncu imam olan İmam Muhammed Taki, 811 yılında doğmuştur. 835 yılında ise şehit edilmiştir. İmam Muhammed Taki, genç yaşına rağmen büyük bilgi sahibiydi. Onun bilgisini kıskananların başında devrin kadısı Yahya geliyordu. Kadı Yahya, dokuzuncu imam Muhammed Taki'yi toplum içinde küçük düşürmek, ona gösterilen sevgiyi, ilgiyi kırmak için toplantılar tertiplerdi. Bu toplantılarda Muhammed Taki, bilgisiyle adeta orada bulunanları büyüledi.

Dokuzuncu imam Muhammed Taki, kendi ecdadlarının yolundan gitti. Ve bu yol uğruna şehit edildi.

Bir gün bir şahıs seyyid olduğunu yani Hz. Ali soyundan olduğunu söylemişti. Kendi aralarında bundan nasıl emin olacakları tartışması yapıldı. Ve sonunda İmam Muhammed Taki'ye sorulmasına karar verildi. İmam Muhammed Taki de, bunu bilmenin ancak bir yolu olduğunu bu yolun da, seyyid olduğu iddiasında bulunan kişinin aslanlara görünmesi olduğunu söyledi. Eğer aslanlar o kişiye dokunmazsa, o kişi seyyiddir. Bunu duyan şahıs hemen seyyid olmadığını itiraf etti. Kuşku sahipleri ise bu defa Muhammed Taki'yi denemeye karar verdiler. Aslanların kafesine konulan dokuzuncu imam Muhammed Taki'ye aslanların saldırması bir yana aksine onlar gelip imamın önünde kedi durumuna geldiler.

Dokuzuncu imam Muhammed Taki, diğer imamlar gibi insanlığa hizmetini sürdürmeye devam ediyor.

“İlim bir hazine, susmak ve sormak ise onun anahtarıdır.”

“Halk, başındaki insanların düzelmesi ile düzelir. ”

“Söven sövülür, kızan belaya çatar.”

“Fırsatlar bir ganimettir.”

İlim bir hazine, susmak ve sormak ise onun anahtarıdır.

- Halk, başındaki insanların düzelmesi ile düzelir.
- Söven, sövülür, kızan belaya çatar.
- Fırsatlar bir ganimettir.

İmam Ali Naki

Onuncu imam Ali Naki, 829 yılında doğmuştur. 868 yılında şehit edilmiştir. İmam Ali Naki’de diğer imamlar gibi yaşamı boyunca bu yolun gereklerini yerine getirmek için çalıştı. Ehlibeyt belki dünyevi anlamda İslamiyet’e yöneticilik yapmadı. Ama İslamiyet’in inanç yönünü belirleyen ve İslamiyet’in aydınlık yolunun insanlar tarafından bu kadar kabullenilmesinde Ehlibeyt önderdir. Zaten Oniki İmamlar’ın ve diğer Ehlibeyt önderlerinin şehit edilmeleri, baskı ve zulüm görmeleri de bu manadadır. Çünkü Emevi ve Abbasi halifeleri, yönetimde oldukları tarih boyunca hep zevk u sefa için çabaladılar. İstisnalar kaideyi bozmuyor. Dünya malına tamah gösteren, kendini dünyevi zevklerin yerine getirilmesi için yaşatan bu kanlı saltanat sahipleri, her daim karşılarında Ehlibeyt’in ulu şahsiyetlerini buluyorlardı. Bu yöneticilerin çoğunluğu iktidar mücadelesi için çok kötü hâllerde öldürüldüler.

İşte bu saltanat sahiplerinden olan Abbasi halifesi Müttevekil, onuncu imam Ali Naki’yi küçük düşürmek için sarayına çağırdı. Aslında çağırma değil, emirdi. İmam Ali Naki saraya gitti. Bu sırada zevk alemlerine dalmış olan Müttevekil, İmam Ali Naki’ye içecek ikram etti. İmam Ali Naki bunu kabul etmedi. O güne değin kimse halifeyi reddetmemişti. Halife bu defa şiir oku dedi. İmam Ali Naki şiirde yetersiz olduğunu söyledi. Halife Müttevekil bağırarak okumasını emretti. Onuncu imam Ali Naki, tarihe geçen şu mısraları okudu:

“İnsanlar korunmak için dağ tepelerine tırmandılar

Yiğit kişilerdi ama o tepeler sağlamadı onlara yenildiler
Yüceldiler sonra düşürüldüler çukurlara yerleştiler
Ne de kötü yerlerdi onların yerleştikleri yerler
Gömülüp gittiler sonra da bir feryat eden bağırdı artlarından
Nerede bilezikler, nerede taht-taç, nerede süsler-püsler?
Hani vaktiyle nazlarla, nimetlerle perdelenirdi o yüzler
Mezar, bu soruya açık seçik cevap veriyor ve diyor ki;
Şimdi o yüzlerde kurtlar oynaşmada
Kurtlara yem olmuş o yüzler
Nice zaman yediler, içtiler, geçindiler
Şimdi ise dünya onları yer içer
Nice zaman evlerde barındılar, oturup mutlandılar
Şimdi ise evlerden de ayrıldılar, ehilden ayalden de geçip
gittiler
Bunca zaman hazineler yıgdılar, mallar biriktirdiler
Derken mallarını mülklerini düşmanlarına dağıttılar, bittiler.
Evleri bomboş, içindekilerse mezarlarında yatıyorlar
Göçtüler göçtüler.”

Bu şiirin manası açıktır. Nitekim o toplantıda bulunanlar ağlamaya başladılar. Ehlibeyt’in nuru bir kez daha onuncu imam Ali Naki şahsında bütün kötülöklere galip geliyordu.

İmam Hasan Askeri

On birinci imam Hasan Askeri 846 yılında doğmuştur. 874 yılında ise şehit edilmiştir. İmam Hasan Askeri, yaşamı boyunca diğer imamların yolunda gitti. Ve bu yolda şehit edildi. O da diğer imamlar ve Ehlibeyt önderleri gibi işkence, zulüm ve baskı gördü.

Daha önce on ikinci imam Mehdi'nin doğacağı hadisler ile söylenmişti. Bu sebepten dolayı Abbasi yönetimi İmam Hasan Askeri'yi sürekli baskı altında tuttu. O sevgili imamı, yıllarca zindanlarda tuttu. Bütün bunlar kâfi gelmeyince de onu zehirleterek şehit ettiler. On birinci imam Hasan Askeri şöyle sesleniyor insanlığa:

“Dikkat eyle şimdi. Belki şeytan öbür iman kardeşlerinden senin yüce, daha üstün olduğuna dair kalbine bir şüphe salabilir. Kendini daha üstün saydığın kişi, eğer senden daha yaşlı ise onun daha uzun ömürlü olması nedeniyle, geçen zaman boşluğunda senden fazla hayırlı işler yapmış olacağını düşün. Yok eğer senden küçükse, bende ondan daha çok suç işlemişimdir, ondan fazla isyan etmişimdir. O halde, o benden çok daha iyi. O kişi seninle yaşıtısa, ben işlediğim suçları biliyorum ama onun suçlu olmadığına şüphem var. Nasıl olurda şüpheyi doğrudan daha üstün tutarım diye düşün”.

Bu sözler yüzlerce ciltte anlatılacak şeyleri üç beş satır ile insanın beynine silinmeyecek şekilde işliyor. Bunu Ehlibeyt dışında daha kim başarır?

On birinci imam Hasan Askeri şöyle devam ediyor öğütlerine:

“Sana öğüt verir gibi görünse de, cahilin sohbetinden uzak dur. Sana düşmanca davransa bile, akıllı adama ters düşmemeye çalış. Çünkü cahil, sana iyilik edeyim derken kötülük yapar.

Akıllı düşmana gelince, onun insanlık duygusu, bazen düşmanlığın önünü alabilir. İnsanlara düşmanlık etmekten uzak dur. Çünkü, ne yumuşak huylu insanların hilesinden, ne de alçak kişilerin ihanetinden hiç bir zaman emin olamazsın.”.

İmam Muhammed Mehdi

On ikinci imam Muhammed Mehdi 869 yılında doğdu. On ikinci imam Muhammed Mehdi'nin doğacağı, hadislerle daha önceleri söylenmişti. Bunun farkında olan Abbasiler, İmam Hasan Askeri'yi sürekli gözetim altında tuttular. İmam Muhammed Mehdi bu sebeplerden dolayı gizlenmek zorunda kaldı. Buna "Gaybet-i Suğra" yani küçük gizleniş, kaybolunuş denir. Bu sürenin ne kadar olduğu bilinmiyor. İmam Muhammed Mehdi, bu süre zarfında sadece ashabıyla konuşur. İkinci gizlilik ve kayboluş dönemi ise günümüze dek sürmektedir. Buna "Gaybet-i Kübra" yani büyük gizleniş denir. Bu inanca göre on ikinci imam Muhammed Mehdi, haksızlıklara, kötülöklere, zalimliklere karşı ortaya çıkacaktır.

İslam tarihinde sadece Aleviler için değil, Ehli Sünnet cemaati için de en çok tartışılan konuların başında Mehdilik konusu gelir. Nitekim tarih boyunca ve günümüzde de bir çok kişi Mehdilik iddiasında bulunuyor.

Bir çok hadiste geçtiği gibi, kıyametten önce İmam Muhammed Mehdi gelecektir ve haksızlıkları giderecektir. Bu konuda oldukça kafa karıştırıcı yayınlar, söylemler, rivayetler mevcut. Bunlara pek rağbet edilmemesi gerektiği kanısındayız. Bilinmesi gerekenleri kısaca özetlemeye çalıştık.

Hacı Bektaş Veli?

Anadolu Alevilerinin piri olan Hacı Bektaş Veli, kesin olmamakla beraber 1210'da doğmuştur (1271'de hakka yürümüştür). Horasan'dan gelip Anadolu'ya yerleşmiş, burada çilekeş Anadolu insanının yolunu aydınlatmış, gönüllerini muhabbet ile doyurmuştur -bu misyon bugünde canlılığından hiç bir şey kaybetmeden, hatta daha da sağlamlaşarak devam ediyor-. Hacı Bektaş Veli'yi ölümsüz kılan, onun Anadolu insanı şahsında insana/insanlığa verdiği değerdir.

Hacı Bektaş Veli'nin hayatı hakkında bir çok tez var. Bu tezlerin sahipleri genellikle büyük Hünkar'ı kendi ideolojik şekillenmelerine göre değerlendiriyorlar. Yalnız şu bir gerçek ki; ne kadar muğlaklaştırmaya çalışırlarsa çalışsınlar, Hacı Bektaş Veli gerçekliğini yok edemezler. Bu açıdan baktığımızda Hacı Bektaş Veli'nin kronik hayat hikayesinden çok önemli olan onun insanlığa kazandırdığı değerlerdir. Bu değerlerin başında da, 'her ne arar isen kendinde ara' ve 'eline beline diline sahip ol' ilkeleridir. Bunlar yüzlerce cilde sığacak olanı üç satırla belirtiyor. Aşağıda Hacı Bektaş Veli'nin bu zengin düşünce değerlerinden bir kaçını aktarıyoruz:

İlimden gidilmeyen yolun sonu karanlıktır.

Düşünce karanlığına ışık tutanlara ne mutlu.

Eline, beline, diline sahip ol.

Murada ermek sabır iledir.

Araştırma açık bir sınavdır.

Nebiler, Veliler insanlığa tanrının bir hediyesidir.

Düşmanınızın dahi insan olduğunu unutmayınız.

Hiç bir milleti ve insanı ayıplamayınız.

Nefsine ağır geleni kimseye tatbik etme.

İnsanın cemali sözünün güzelliğidir.

Marifet ehlinin ilk makamı edeptir.

Arifler hem arıdır, hem arıtıcı.

Her ne ararsan kendinde ara.

Bir olalım, iri olalım, diri olalım

Pir Sultan Abdal

Pir Sultan Abdal, yedi ulu Alevi ozanından birisidir. Kişiliğiyle, sanatıyla, direnişiyle günümüzde de güncelliğini ve haklılığını korumaya devam ediyor.

Pir Sultan Abdal'ın asıl ismi Haydar'dır. Soyu Yemen'den olup oradan Hoy'a yerleştikleri Anadolu'ya göçle beraber Sivas Yıldızeli Banaz yaylasına yerleştiği belirtilmektedir. Kesin doğum ve şahadet tarihi bilinmemekle beraber 1500'lü yıllarda yaşadığı var sayılmaktadır. Pir Sultan Abdal'ın en büyük özelliği ne pahasına olursa olsun inandığı değerlerden zerre kadar taviz vermemesidir. Pir Sultan Abdal'ın günümüzde de oldukça popüler olan şiirlerinden anlaşıldığı üzere, Pir Sultan komple bir insandır. O salt bir şair değil, aynı zamanda halkın önderi, sözcüsü olarak siyasi bir kişiliktir de. Nitekim bunu bilen Osmanlı devleti, Pir Sultan'a mevki makam sunmuş bunda başarılı olamayınca Pir Sultan'ı idam ettirmiştir. Osmanlı devleti onu idam edip yok edeyim derken Pir Sultan Abdal daha da ölümsüzleşti.

Pir Sultan Abdal, şiirlerinde genellikle Alevi davasına ve ulularına olan bağlılığını işlemiştir. Bunların başında da Hz. Muhammed, Hz. Ali, On iki İmamlar, Hacı Bektaşî Veli gelmektedir.

Pir Sultan kendi çağının acılarına ancak direnişle son verileceğini coşkulu bir şekilde şiirlerinde dile getirmiştir. Pir Sultan Abdal'ın yaşadığı 1500'lü yıllarda Anadolu da Osmanlı zulmü vardı. Osmanlı devleti halkı ağır vergilere bağlıyor olmadık baskılar uyguluyordu. Bu baskıların sonucu sürekli

isyanlar, başkaldırılar geliyordu. Gelişen başkaldırılar anlı-şanlı Osmanlı imparatorluğunu sarsıyordu. Osmanlı imparatorluğunun yöneticileri sadece isyan edenleri değil, bir baştan bir başa tüm halkı kılıçtan geçirip, kanlı saltanatlarını sürdürüyorlardı. İşte Pir Sultan Abdal böylesi koşulların ağır olduğu bir dönemde Anadolu'yu karış karış gezerek bir muhalefet hareketi geliştiriyor ve halkı sömürücü düzene karşı direnmeye çağırıyordu. Pir Sultan Abdal'ın çağrısı salt Aleviler için değil, Osmanlı'nın sömürge düzeninden rahatsız olan herkeseydi. Pir Sultan'ın en büyük propaganda malzemesi Alevi öğretisindeki eşitliği, paylaşmacılığı dile getirdiği şiirleriydi. Pir Sultan Abdal Alevi öğretisi hakkında muazzam bir bilgi birikimine sahipti. Bu bilgisini şiirlerine yansıtıyor, bir 'yol' insanı olarak inancının gereklerini yerine getiriyordu. Bilindiği gibi Alevi inancının en belirgin özelliklerinden biriside, ne pahasına olursa olsun haksızlığa, sömürüye, zalimin zulmüne karşı olmaktır. Pir Sultan bu ilkeyi sonuna kadar savundu ve sonunda da Osmanlı devletinin Sivas paşası Hızır (Hınzır) tarafından astırılarak ilkeleri uğruna şehit edildi.

Pir Sultan Abdal, Alevi toplumunun yetiştirdiği en büyük kahramanlardan biridir. Pir Sultan Abdal eylemiyle, sanatıyla bir çığır açmıştır. Anadolu da Pir Sultanlar geleneğini başlatmıştır. Bu gelenek onurlu, erdemli insan olma geleneğidir. Bu gelenek ve yarattığı değerler, evrensel anlamda bütün insanlık için bir şereftir.

Şah İsmail Hatayi

Alevi inancı tarihi boyunca sayısız önderler, kamil insanlar, çağının ve toplumun bir değil onlarca adım önünde olan insanlar yetiştirdi. Bu insanlar sadece Aleviler için değil, bütün insanlık için çok büyük kazanımlardır. İşte bu insanlardan biri de ŞAH İsmail'dir. Şah İsmail çağının en önemli siyasetçisi, savaşı, din önderi, yazarı ve sanatçısıdır. Aradan 500 yıllık bir zaman geçmesine karşın Şah İsmail'in deyişleri daha bir güzelleşerek insanların beynin de ve yüreğindeki yerlerini korumaktadır. Şah İsmail 37 yıllık ömründe sayısız savaşlar kazanmış, ülkeler fethetmiş, sayısız insanı örgütlemiş ve sayısız sanat eseri üretmiştir. Yaşadığı dönemde değil, onu takip eden dönemlerde de Şah İsmail mazlumun dostu, barbarın, zalimin korkusu olmuştur.

Şah İsmail 17.07.1487'de doğmuştur (ö. 23.05.1524). Annesinin adı Begüm, babasının adı Haydar'dır. Şah İsmail doğumundan kısa bir süre sonra yetim kalmıştır. Babası Haydar şehit edilmiş kendisi ile ağabeyi Ali ise esir düşmüşlerdir. Şah İsmail, Akkoyunlu devletinde çıkan taht kavgalarının sonucu ve annesinin büyük çabası sonucu zindandan kurtulurlar. Kurtulur kurtulmaz annesi ve ağabeyi ile dedelerinin mirası olan ve kapalı Erdebil Tekkesine gelerek faaliyete başlarlar. Ali babasının tahtına oturur. Kısa bir zaman sonra Rüstem Bey'in ordusu Erdebil'e saldırır. Ali ve arkadaşları şehit düşerken annesi İsmail'i alıp kaçır. Bundan sonrası büyük bir örgütlenme ve gizlilikle devam eder. Şah İsmail artık Erdebil'in tek kurtarıcısıdır. Erdebil Tekkesinin

tarafatları onu bu bilinçle eğitirler. Şah İsmail 15 yaşına geldiği zaman artık halk arasında bir efsane haline gelmiştir.

Şah İsmail kendisini önder olarak kabul eden ve dedelerinin ve babasının yolunu sürdürmesini isteyenlerle bir ordu kurar. İlk iş olarak dedesinin ve babasının katili olan Şirvan hükümdarının üzerine yürür ve ilk zaferini kazanır. Bu zafer sayısız zaferlerin ilkidir. Hemen ardından Akkoyunluları yenerek Azerbaycan ve İran topraklarına sahip olur. 1502 yılında da şanlı bir devrin başlangıcı olacak Safevi Devleti'ni kurar.

Şah İsmail'in etkisi ve gücü salt Safevi sınırlarıyla kalmadı, Alevilerin olduğu bütün bölgelerde bir güç kaynağı oldu. Şah İsmail boş durmuyor çeşitli dillerde eserler yazıyor, tasavvufu yakından ilgileniyor, bilimi o zaman imkanları çerçevesinde inceliyordu. Bütün kültürel-sanatsal ve diğer ilgi alanları dışında Şah İsmail Aleviliği sistemleştiriyor, kurumlar yaratıyordu. Alevi inanç sistemini anlatan eserler yazıyor, yazdırıyordu. Şah İsmail ve Erdebil adeta bir Alevi merkezi olmuştu.

Hallac-ı Mansur

Alevi inancının felsefesini derinden etkileyen ve şekillendirenlerin başında Hallac-ı Mansur gelmektedir. Hallac-ı Mansur, düşüncesiyle, eylemiyle sadece İslami coğrafyalarda değil, bütün dünyada çeşitli inançlara mensup insanları tarafından da saygınlık görmüş, etki bırakmıştır. Tabii ki en büyük sahiplenme Aleviler tarafından gösterilmiştir.

Hallac-ı Mansur, 857 Tur'da doğmuştur. (Şahadeti: Mart 922 Bağdat).

Bütün Alevi önderlerinde olduğu gibi Hallac-ı Mansur hakkında da sağlam ve güvenilir bilgi yoktur. Hallac-ı Mansur hakkındaki bütün bilgiler sözlü gelenekle yaşatılmıştır. Yazılı kaynaklar tahrip edilmiş, Hallac-ı Mansur gerçeği yok edilmek istenmiştir.

Bütün tahribatlara rağmen Hallac-ı Mansur düşüncesi günümüze dek gelmiştir. Hallac-ı Mansur'u bu kadar güçlü kılan ve günümüze kadar gelmesini sağlayan felsefesi bütün boyutlarıyla Alevi öğretisinde yer almıştır. Örneğin Cem töreninin en önemli aşamalarından biri olan ve haklıyı, gerçeği ortaya koyan "Dar-ı Mansur" en büyük kanıttır. Dar-ı Mansur bir noktada mahkeme işlevi görmektedir. Ama bu öyle bildiğimiz mahkemelerden olmayıp, halk mahkemesi şeklindedir. Böyle olduğu için de haklı ve gerçek her zaman daha yoğun gerçekleşmiştir.

Hallac-ı Mansur, düşüncesi için darağacını göze almış ve hiç bir karanlıktan çekinmeden düşüncesini açıklamıştır.

Düşünce(s)i'leri ne kadar "aykırı" olsa da onları ölümüne savunmuştur.

Hallac-ı Mansur kendisini kırbaçlara, darağacına götüren düşüncesini iki kelime ile özetlemiştir: Enel Hak. Enel Hak, ben Hakkım, hakikatim anlamına gelmektedir. Şüphesiz bu iki kelimenin altında yüzlerce cilt kitaba sığmaz derin anlamlar yatmaktadır. Hallac-ı Mansur düşüncesine göre; insan Tanrının bir yansımasıdır. İnsan Tanrıdan ayrı düşünülemez ve eğer insan kalbini kötülüklerden arındırırsa Tanrı ile bütünleşebilir.

Aradan 1000 bin yıl geçmesine rağmen Hallac-ı Mansur'un düşünceleri tartışılmaya ve etkilemeye devam ediyor. Anlaşılan daha da devam edecek.

Seyid Nesimi

Seyid Nesimi'nin doğumu ve şahadeti hakkında kesin bilgiler yoktur. Tahmini bilgilere göre Nesimi 1339-1344 yılları arasında doğmuştur. 1417 veya 1418 yılında derisi yüzülmek suretiyle şahadete ulaşmıştır.

Nesimi'nin işkence görmesine ve derisinin yüzülmesine sebep olan "Enel Hak" düşüncesi idi. Bu düşüncenin ilk temsilcisi Hallac-ı Mansur'dur. Enel Hak Arapça bir kelimedir ve anlamı "Ben Tanrıyım", "Ben Hakikatım" dir. Şüphesiz Nesimi bu düşüncenin hayatına mal olacağını bile bile dile getiriyor, yayıyordu. Nesimi, düşüncesinin ve inancının bedelini ödemeye hazırdı.

Egemenler Nesimi'nin dinden çıkmış biri olduğuna karar vererek onu idama mahkûm ettiler. İdama mahkûm edilen Nesimi değil, Nesimi'nin şahsında Enel Hak düşüncesi/inancıydı.

Nesimi'ye idam fermanı hazırlayan kadı şöyle yazıyordu fermanında: "Bu öyle bir mundardır ki, kanının değdiği yeri yıkamakla temizlenmez. Orayı yakmak, koparmak gerekir".

Ama yaşam öyle "tesadüflerle" dolu ki anlatılmaz. Bu tesadüflerden biri de Nesimi'nin infazı sırasında gerçekleşti. Kadının fermanı yüksek sesle topluma okunduktan sonra infaza geçildi. Celladın bıçak darbesi sonucu Nesimi'den fıskıran kandan bir kaç damla idam fermanını yazan kadının parmağına değdi. Tabii ki kadı parmağını kesmez. Ve Nesimi tarihe geçen şu sözleri söyler: "Sen şeriat uğruna bir parmağını bile

kesmezsin. Hâlbuki görüyorsun ki, biz inancımız yolunda kendi kanımızla yıkıyoruz".

Nesimi günümüzde de Aleviler tarafından önder bir şahsiyet olarak kabul görmektedir.

Mevlana

Mevlâna'nın Alevi olup olmadığı hep tartışılmıştır. Bizce Mevlâna Alevidir! Hatta diyebiliriz ki, Anadolu'daki Aleviliğin gelişmesinde, yaygınlaşmasında katkıları olmuştur. Mevlâna, bazı kişilerce anlaşılmamakta ya da yarım yamalak anlaşılmaktadır. Bu yanlışlığın temelinde Mevlevilik kurumunun çoğu zaman iktidarlardan yana tavır almasından kaynaklanmaktadır. Ama gözden kaçan ya da bilinçli bir şekilde gözlerden irak tutulmaya çalışılan Mevlâna'nın düşünceleri, felsefesidir. Çünkü bu felsefe ve anlayış, değil iktidar ile uğraşmayı dünya malı ile bile uğraşmamakta, insanın manevi sorunlarına eğilmekte, varlık sorununa/sorusuna cevaplar vermekte. Böylece de insanın iç dünyasıyla ilgilenmekte ve iç bünyeyi kirden arındırmaya davet etmektedir. Şu gerçeği de dile getirmek lâzım; Mevlevilik, Mevlâna'dan çok sonra kurumlaşmıştır. Dolayısıyla Mevlevilik kurumlaşınca da onun yöneticileri sistem ile iyi geçinmeye çalışmışlar, sistemin kendilerine sağladığı olanaklardan yararlanmışlardır. Bunun Mevlâna'nın düşüncesi ile ilgisinin olduğunun, onun felsefesinin ortayolcu olduğunu böylelikle de onun adına kurumlaşanların böyle davrandığını söyleyenler yanılmaktalar.

“Kim olursan ol
gel.

Yüz bin kere tövbe
etsen ve yüz bin kere

tövbeni bozmuş olsan da
gel.”

Böylesi bir düşünceye sahip ulu bir şahsiyetin, iktidar diye bir sorunu olduğunu söylemek en hafif deyimle utanmazlıktır. Nasıl ki Hacı Bektaş, Bektaşî dergâhını idare edenlerin sorumlusu sayılmazsa, Mevlâna’dan çok sonraları onun adına dergâh kuranlar, iktidarlar ile haşır neşir olmuşlarsa bunda Mevlâna’nın ne sorumluluğu var? Doğrudur. Mevlevilik adına hareket edenlerden bazıları iktidar ile ilişkiler geliştirmişlerdir. Hatta bu yüzden olsa gerek Mevlevilik, Bektaşilik gibi kitleselleşmemiştir. Ama bunun sorumlusu Mevlâna’nın düşünceleri asla değildi.

Mevlâna, düşünce, inanç itibariyle kesinlikle Alevidir. Mevlevilik özünden saptırılmış, iktidarlara hizmet eder hâle gelmiştir, o ayrı konu. Ama Mevlâna kesinlikle Ehlibeyt taraftarıdır. Bu, ne kadar gizlenmeye çalışılsa da açıktır. Bunu kısaca açıkladıktan sonra gelelim Mevlâna hazretlerinin yaşam öyküsüne:

Mevlâna Celalettin Rumi, 1207 yılında Afganistan’ın Belh kentinde doğmuştur. Mevlâna’nın babası, Bahaeddin Veled, ünlü bir bilgindi. 1218 yılında Moğol saldırıları üzerine Bahaeddin Veled, oğlu Celalettin ile Belh’ten ayrıldı. İnan üzerinde çeşitli kentlerde bir süre kalarak Mekke’ye gidip hacı oldu. Hactan sonra Bağdat üzerinden Anadolu’ya geldi. 1228 yılında Konya’ya geldi ve burada Bahaeddin Veled müderrisliğe başladı. Bu dönemde Konya, Selçuklu Devleti’nin başşehri olarak en parlak dönemini yaşıyordu.

Mevlâna, en başta babası olmak üzere bir çok bilginden dersler almış, böylece bilgisini geliştirmişti. **Mevlâna'yı tamamiyle tasavvufa yönelten kişi ise Şemsi Tebrizi'dir.** 1244 yılından 1247 yılına kadar Konya'da kalan Şemsi Tebrizi ile Mevlâna günler süren tartışmalar ve sohbetler geliştiriyorlardı. 1247 yılında Şemsi Tebrizi, günümüze kadar çözülmeyen bir şekilde aniden ortadan kayboldu.(Büyük ihtimalle öldürüldü) Bu dönemden sonra Mevlâna daha çok iç benliğine kapandı. Mevlâna'nın yazılı eserleri de bu dönemden sonra ortaya çıktı. Mevlâna, öğretisinin temellerini anlatan Mesnevi adlı yapıtını yazdıktan sonra 1273 yılında Konya'da Hakka yürümüştür.

Mevlâna hazretleri üzerine çok şeyler söylenebilir. Mevlâna, Hacı Bektaş, Yunus Emre ile hemen hemen aynı dönemlerde yaşamıştır. Çeşitli vesileler ile Hacı Bektaş ile diyalogları olmuştur.

Çelişki gibi görünen bir hatırlatma daha yapalım. Mevlâna Alevidir. Bazıları Mevlâna'yı Ehli-Sünnet dairesi içinde görüyorlar. Bu doğru değil. Mevlevilik bütün deformasyonlara rağmen Ehli-Sünnet dairesi içinde yer almıyor. Mevlevilik, bir çok ortak nokta olmasına rağmen Alevi dairesi içinde de yer almıyor. Bu da daha önce belirttiğimiz gibi, Mevleviliği yayanların iktidar ile yakın ilişkide olmalarından kaynaklanıyor. Buna rağmen Mevleviler iktidarlara yaranamamışlardır. Şehirlilere yaranamadıkları gibi köylülere de yaranamamışlardır. Buna karşın örneğin Hacı Bektaş'ın tavrı nettir. O dergâhını küçük bir köyde kurmuştur.

Bütün bunların ışığında Mevlâna salt Alevilerin, Sünnilerin önderi değildir. Hacı Bektaş, Yunus Emre ve daha ismini sayamayacağımız erenler gibi Anadolu'daki bütün insanların önderidir.

Yunus Emre

Yunus Emre hakkındaki bilgiler kesin olmamakla beraber 1238 yılında doğduğu ve 1320'de hakka yürüdüğüdür şeklindedir. Anadolu'nun bir çok bölgesinde Yunus Emre'ye ait olduğu iddia edilen mezarlar vardır.

Her ne kadar bazıları gizlemeye çalışsa da Yunus Emre bir Alevidir. Sanatıyla, düşüncesiyle kendinden sonraki kuşakları etkileyecek kadar büyük bir kişilik Yunus Emre, bu kişiliğe giden yolda ilk dersi büyük Alevi önderi Hacı Bektaş Veli'den almıştır.

Yunus Emre Anadolu'da hüküm süren Selçuklu devletinin halkı zulüm altında tuttuğu, baskılar uyguladığı ve bir de durmaksızın yinelenen Moğol saldırılarının olduğu bir dönemde yaşamıştır. Bu dönemde bir de kıtlık olunca Anadolu insanı daha da perişan oldu. Perişan olanlardan biri de Yunus Emre'ydi. Hacı Bektaş Veli'nin yapıtlarından "Vilayetname"de geçen anlatıma göre Yunus Emre bu kıtlık olan yılda köyünden yola çıkarak ulu Hünkâr Hacı Bektaş Veli'nin dergâhına varıp biraz buğday isteyecekti. Giderken eli boş gitmemek için yolda heybesine alıç doldurdu. Ulu Hünkâr'ın huzuruna varıp halini anlattı. Bir kaç gün misafir kaldıktan sonra gitme vakti gelmişti. Hünkâr, Yunus'a şöyle dedi: "Buğday mı verelim nefes mi?" Yunus: "Nefesi ne edeyim, eşim çocukların aç bana buğday verin." Bunun üzerine Yunus'a buğday verdiler. Yunus dergâhtan ayrılınca yaptığı hatayı fark etti ve tekrar dergâha döndü. Halifeler durumu Hünkâr'a bildirdiler, o da: "Biz kilidin anahtarını Tapduk

Emre'ye sunduk. Varsın ondan nasibini alsın." dedi. İşte asırlardır güncelliğini ve derinliğini koruyan Yunus Emre kişiliğinin başlangıç noktası burasıdır. Yunus bundan sonra yıllarca Tapduk Emre'nin dergâhında emek verir. Bu aynı zamanda eğitimidir de. Bu eğitim sonucu öğrendiklerini insanlarla paylaşmak için bütün Anadolu'yu gezer.

YUNUS EMRE'NİN DÜŞÜNCELERİ

Yunus Emre, vahdet-i vücud (varlığın birliği) öğretisine ulaşan bir tasavvuf felsefî yorumunu benimsemiştir. Vahdet-i vücud felsefesine göre; "Tanrıdan başka varlık yoktur. Var olan her şey onun çeşitli biçimlerde görünmesidir".

Yunus Emre şiirlerinde insan, Tanrı, varlığın birliği, sevgi, yaşama sevinci, barış, ölüm, olgunluk, alçakgönüllülük gibi konuları dillendirmiştir. Bütün bu kavramları insanların anlayabileceği sözcüklerle yalın bir şekilde belirtmiştir. Yunus Emre'ye göre insan bir sevgi varlığıdır. Yunus Emre sevgiyi Tanrı ve onun yarattığı tüm varlıklara karşı diye yorumlar. "Yaratılanı severiz yaratandan ötürü". Sevginin amacı yüce yaratıcıyla bütünleşmektir. Sevginin olduğu yerde öfke, kırgınlık, kızgınlık olmaz. Sevginin değerini yalnız seven bilir. Sevmek bilgelik, emek, olgunluk ister. Tanrı ışığından mahrum kalmış bir gönülde sevginin yeri yoktur. Bütün varlıkları (yaratılanları) birbirine bağlayan, onları tanrısal evrene yönelten sevgidir. Yaşamak belli nesnelere (eşyalara) sahip

olmak, sadece gelip geçici varlıklar edinmek için çırpınmak değildir. Böyle bir yaşam biçimi insanı sevgiden dolayısıyla yüce yaratıcıdan uzaklaştırır.

Yunus Emre'ye göre gerçekte ölüm yoktur. Ölüm ruhun bedenden ayrılıp yaratıcısına dönmesidir. Bu nedenle ölüm ruhla beden arasında bir ayrılıktır. Yunus Emre'yi anlamak, ondaki derin sevgiyi çözmek günümüzde yaşanan sorunları da çözmek anlamına gelir.

Hasan Sabbah

Hasan Sabbah, tarihte ve günümüzde eşi benzeri olmayan bir Alevi önderidir. Hasan Sabbah, kurduğu örgüt ile yıllarca zalimlerin, saltanat sahiplerinin korkulu rüyası olmuştur.

Hasan Sabbah, İran'ın Kum kentinde doğmuştur. Doğum tarihi kesin olarak bilinmemektedir. Hasan Sabbah, 17 yaşına kadar Oniki İmam'cı Şii eğitimi almıştır. 17 yaşından sonra İsmaililiği benimsemiş ve bölgenin İsmaili önderlerinden eğitim görmüştür. Hasan Sabbah buradaki eğitimini tamamlayınca, İsmaililerin merkezi olan Fatımi Devleti'nin başkentine uzun ve zahmetli bir yolculuktan sonra 1078'de vardı. Hasan Sabbah üç yıl Mısır'da kaldı. Kahire ve İskenderiye'de dönemin ünlü bilginlerinden dersler aldı. Hasan Sabbah, 1081 yılında İsfahan'a dönerek, yetkinleşmiş bir şekilde mücadeleye başladı. Hasan Sabbah, yaklaşık 9 yıl çeşitli kentleri gezerek, İsmaililiği yaymaya çalıştı. Bu çalışmaları sonucu var olan İsmaili tabanını daha da genişletti. 1090 yılında Alamut kalesinde eğitim ve örgütlenme mücadelesine yeni bir boyut kazandırarak, Alamut kalesini kendisine merkezi üs olarak seçti. Alamut kalesi, Elbruz sıradağlarının en doruğunda olup, çok korunaklı bir konumdadır. Nitekim yıllarca ordular Alamut'u kuşatmalarına rağmen fethedememişlerdir. Hasan Sabbah burayı bilinçli seçmiştir. Hasan Sabbah, Alamut'un bütün eksiklerini tamamladı. Su kanalları açıp, ambarlar kurdu. Çevredeki küçük kaleleri alıp onlara kuleler yaptı. Çevrede bulunan yerleşim alanlarının çoğu İsmaili oldu. Bu arada bazı kurallar getirip, sosyal reformlar yaptı. İsmailileri kardeşlik bağlarıyla

birleştirdi. Böylece her birey kendisini topluluğun sorumlu bir üyesi ve onun ayrılmaz bir parçası olarak hissetmeye başlamıştır.

Alamut kalesinin Hasan Sabbah tarafından ele geçirildiğini öğrenen Selçuklu veziri, Nizamülmülk, dört ay boyunca Alamut'u kuşatmasına rağmen sonuç alamadı. Bu dönemde Selçuklu Devleti'nde taht kavgası vardı. Bu durumu en iyi şekilde değerlendiren Hasan Sabbah, örgütlenme alanını günden güne genişletti. Örgütlenme ağı o kadar boyutlanmıştı ki, Selçuklu Devleti'nin üst düzey memurları dahi İsmaili olmuştu.

Hasan Sabbah, bütün yaşamı boyunca İsmaili inancının özgürce yaşanması için çalıştı. Bu noktada başarılı oldu. Bugün dahi onlarca kişi Hasan Sabbah'ın yaptıklarını hayranlık, şaşkınlık ve gıpta ile değerlendirmekteler. Hasan Sabbah'a olmadık iftiralar, hakaretler ve yakıştırmalar yapıldı. Öyle ki, Hasan Sabbah taraftarlarına afyon içenler anlamında haşhaşiler denildi. Oysaki onlara "Assasin" deniliyordu. Assasin kavramının türkçe karşılığı "bekçiler, sır bekçileri"dir. Onlar hiç bir zaman dünya malına olan düşkünlüklerinden, insanın inandığı değerler için yapmayacağı şey olmadığını bilmediler. Onlar için, değerleri için, inancı için yaşamını dahi feda etmek, insanın yapacağı bir iş değildi. **Günümüzde dahi, Hasan Sabbah ve taraftarları için en ahlâk dışı iftiralar yapılmaktadır. Onlara göre Hasan Sabbah, fedailerini sahte cennet vaadiyle kandırıp, onları uyuşturucuya alıştırıp, eylemlere gönderiyormuş. Ne yazık ki, bir çok Alevi insan dahi bu yalanlara inanmaktadır. Oysaki**

gerçekler çok daha farklıdır. Gerçekte Hasan Sabbah, kötülöklere, haksızlıklara karşı gelmiş ve öğrencilerini de bu doğrultuda eğitmiştir. Onlara asla ve asla haksızlığa boyun eğmemelerini öğütlemiştir. Bu uğurda gerekirse yaşamlarını ortaya koymalarını öğütlemiştir. Hasan Sabbah'ı izleyen öğrencileri, yer yer fedai eylemler geliştirip, haksızlıkların üzerine gitmişlerdir. Doğal olarak haksız olanlar bunun karşıt propagandasını yapmışlardır. Ama bilinmelidir ki, bir kişiye ne kadarda uyuşturucu verilirse verilsin, o kişi asla böyle eylemler yapamaz. Aksine uyuşturucu alan kişi hantallaşır.

Hasan Sabbah'ın Alamut kalesini koruması, bu kaleye en güçlü ordunun dahi girememesi günümüzde dahi gıpta ile bakılan, hayranlık duyulan bir olaydır. Nasıl olurda bir fedai gözünü kırpmadan eylem gerçekleştirmiştir? O fedai nasıl bir eğitimden geçmiştir? Hasan Sabbah nasıl taktikler geliştirip, stratejisini uygulayıp, kaleyi güçlü ordu karşısında korumuştur? Bütün bunlardan yola çıkarak, Hasan Sabbah'ın etkileme gücü, bilinci, askeri dehası, örgütlenme stratejisi günümüzde hayranlık uyandırıyor. Böyle bir büyük şahsiyet görevini başarıyla tamamlamış 1124 yılında hakka yürümüştür.

Şeyh Bedrettin

Şeyh Bedreddin, kesin olmamakla beraber 1365 yılında Simavna’da doğmuştur. Şeyh Bedreddin öğrenimine Edirne’de başladı. Bursa ve Konya’da eğitimini tamamladıktan sonra Mısır’a giderek zamanın ünlü bilginlerinden dersler aldı. Şeyh Bedreddin’in düşüncesi ve yaşamı Mısır’da Şeyh Hüseyin Ahlati ile tanışmasından sonra değişti. Çünkü Bedreddin o güne kadar hep Sünni İslam anlayışını benimseyenlerin çevresinde bulunmuş ve kendi düşünceleri de öyle şekillenmişti. Şeyh Hüseyin Ahlati ise Ehlibeyt düşüncesini yani Aleviliği benimseyen birisiydi. Şeyh Bedreddin, Şeyh Hüseyin Ahlati ile yaptığı sayısız tartışma ve sohbet sonrası Aleviliği benimsemişti. Bu aşamadan sonra Şeyh Bedreddin Tebriz’e giderek sarayda düzenlenen tartışmalara katılır. Tekrar Mısır’a dönüşünden kısa bir süre sonra Şeyh Hüseyin Ahlati vefat eder. Şeyh Bedreddin, Hüseyin Ahlati’nin yerine geçer. Bu makamda fazla durmayan Bedreddin Şam, Halep, Karaman, Konya, Aydın, Tire ve İzmir’e uğradıktan sonra 1406 yılında Edirne’ye gelir. Bu sırada Osmanlı İmparatorluğunda taht kavgası başlar. Süleyman Çelebi’yi yenen Musa Çelebi Edirne’yi ele geçirir. Hükümdarlığını ilan eden Musa Çelebi, etkisi ve sevenleri giderek artan Şeyh Bedreddin’i kazaskerliğe getirir. 1413 yılında Musa Çelebi’yi yenen kardeş Çelebi Mehmet, Şeyh Bedreddin’i İznik’e sürgüne gönderir.

Osmanlı İmparatorluğu halk üzerindeki baskısını arttırıyordu. Baskılardan ve zulümden bıkan halk Şeyh Bedreddin’in ve diğer Alevi önderlerinin telkinleri sonucu isyan ediyordu.

Alevi isyan ve ayaklanma tarihinin en önemli halkalarından birini Şeyh Bedreddin oluşturuyor. Şeyh Bedreddin'e bağlı olan Börklüce Mustafa Aydın'da, Torlak Kemal ise Manisa'da şanlı bir direniş gerçekleştiriyorlardı. Bu direnişler Osmanlı ordusuna ağır kayıplar verirken kendileri yenilmekten kurtulamadılar. Börklüce Mustafa'ya ve Torlak Kemal'e yapılan işkence ve bu işkenceye yiğitçe karşı koymasıyla Börklüce Mustafa ve Torlak Kemal Anadolu Alevi halkının asırlarca belleğinde ve yüreğinde yer etmesini sağladı. Börklüce Mustafa ve Torlak Kemal'in yenilmesi sonucu Şeyh Bedreddin İznik'ten gizlice ayrıldı. Kendisini sevenlerin çok olduğu Deliorman yöresine çekildi. Hâlâ nasıl olduğu anlaşılmayan; Şeyh Bedreddin Osmanlı ordusuna esir düşer. Serez'e götürülen Şeyh Bedreddin orada idam edilir (1420).

ŞEYH BEDREDDİN DÜŞÜNCESİNDEN KESİTLER:

Hayatı ve dünyayı kendi küçük dünyaları ile sınırlı tutanlar bizi anlamazlar.

İnsanlar birbirlerine yahut haksız mala, meşru olmayan paraya veya rütbe ve mevkilere yiyecek ve içeceklerle ibadet ediyorlar da, Allah'a ibadet ediyoruz sanında bulunuyorlar.

Bütün namazlar ve niyazlar ahlâkın düzeltilmesi için iç yüzün arınlanması için birer vasitadan ibarettir. Hakiki ibadetin hiç bir vakit kayıt ve şartı yoktur. Hangi tarzda yapılırsa yapılsın, Tanrının dileğine uygun olur. İbadetin temeli maksudun Hak

olmasıdır. Bir cemaatte bu temel bulunmayınca yaptıkları ibadetler de kaybolur. Yalnız kötü toplantılar kalır. Fenalık üzerinde toplananlardan sen hemen uzaklaş.

Kötü ve Çirkin işlerle uğraşan insanlar Hak'tan uzaklaşmışlardır. Cehennem işte budur. Cennetle cehennemi başka yerde aramak saçmalaktır.

İnsanlar eylemleriyle, düşünce ve fikirleriyle güzeli ve iyiyi bulabildikleri oranda Hak'la kavuşmuşlardır.

İnsanlar Müslümanlıktan önce somut bir puta taparlardı, çağımızda ise hayali bir puta tapıyorlar. Belki bir gün Hak kendisini gösterirde Hak olarak ona taparlar.

Gerçek tasavvufçu, hiç bir insan gözünün görmediği, kulağının işitmediği, gönlünün sezmediği şeyleri bilir. Onları halka, kafalarının alabileceği şekilde anlatır. Ama aslını içinde gizler. Eğer halk bunu öğrenirse, kendisini öldürür.

Tanrı dünyayı yarattı ve insanlara verdi. Demek ki; dünyanın toprağı ve bu toprağın bütün ürünleri insanların ortak malıdır. Ben senin evinde kendi evim gibi oturabilmeliyim, sen benim eşyayı kendi eşyan gibi kullanabilmelisin. Çünkü bütün bunlar hepimiz içindir ve hepimizin malıdır.

Tarih, gelecek için kavga verip, yitmiş bile olsa, insanlık için vuruşanları hiç unutmaz.

İbadet etmekten amaç; ezeli ve büyük varlığa gönüllerin yönelmesi ve kapılmasıdır. Yoksa dünya umuruna dalmış bir kalp ile bin sene namaz kılmış, oruç tutmuş olsan, bundan dolayı hiç bir sevap ve mükâfat kazanamazsın.

Ölmezden önce ölmek, dünyanın zevklerinden ve hayvani hırs ve şehvetlerinden sakınmaktır. Onu yapabilen insan, şüphesiz ki; hakiki varlık ile birleşir. Ve sonsuz hayat ile diri olur. Ancak insanlar dünyanın bin bir türlü çekici ve aldatıcı zevkinden, çeşit çeşit yakıcı hırslarından ayrılmadıkları için buna gönül vermezler.

Ahmet Yesevi

Ahmet Yesevi'nin doğum tarihi kesin olarak bilinmemektedir. Hakka yürüyüş tarihi 1166 yılı olarak bilinmektedir. Ahmet Yesevi, günümüzde Kazakistan sınırları içinde bulunan Çimkent şehrinin Sayram kasabasında doğmuştur. Babasının vefatından sonra Sayram yakınlarında olan Yesi'ye yerleşir. Burada sekizinci imam Ali Rıza'nın öğrencilerinden Arslan Baba'dan eğitim alır. Yesi'ye yerleştikten sonra Yesevi adını alır. Ahmet Yesevi, zamanın önemli merkezlerinden olan Buhara'ya gidip burada Hemadanlı Yusuf Hoca'dan eğitim alır.

Ahmet Yesevi, Aleviliği etkileyen en önemli önderlerden biridir. Ona “Türkistan Piri” de deniliyor. Ahmet Yesevi'yi ırkçılığa, yobazlığa mal etmek isteyen, onun yüce şahsiyetini kendi dar düşünceleri için kullanmak isteyenler var. Ahmet Yesevi'yi Alevilik dışı sayanlar mevcut. Bunların bazıları art niyetli, bazıları ise cahillikten böyle davranıyor. Ahmet Yesevi, bir rivayete göre Anadolu'ya ve diğer bölgelere binlerce halife göndermiştir. Bir çok Alevi menkıbesinde ve şiirinde adı geçmekte olan, hatta en büyük pirlere kabûl edilen bir şahsiyete başka başka anlamlar biçmek, tek kelimeyle gerçeklerin çarpıtılmasıdır. Ahmet Yesevi, düşüncesi itibari ile günümüzde dahi Alevi toplumu içinde yaşatılan bir alimdir. Onun kadın erkek eşitliği için söylediği sözler, hep kendisine ve ona tabii olanlara karşı kullanılmıştır. Ahmet Yesevi şöyle demektedir; “kadın ve erkek birlikte zikir ve tapınma yaparlarsa, kirlilikten arınırlar. Aralarında düşmanlık yerine sevgi oluşur”. Bu sözler Hoca Ahmet Yesevi ile Alevi

felsefesinin kadın erkek eşitliği konusundaki tutumuna bir bütünlük sağlamaktadır. Böylesi düşüncelere sahip olan ulu bir şahsiyeti yobazlaştırmak, ırkçılaştırmak komiklik olmaktadır.

Bilinmesi gereken; Hoca Ahmet Yesevi'nin büyük bir Alevi önderi olduğudur. Yanlış yorum sahiplerini tarih yalanlayacaktır.

Bozoklu Celal

"Celallenmek" kavramı Türkçe'ye Bozoklu Celal vasıtasıyla girmiştir.

Bozoklu Celal'in yaşamı hakkındaki bilgiler günümüze kadar açığa çıkmamıştır. Var olan bilgilere bakılırsa; Bozoklu Celal Tokat yöresinde yaşamış ve bu bölgede örgütlenmesine başlamıştır.

Muhtemelen 1520'lerde Bozoklu İsyanı gerçekleşmiştir. Bu yıllarda (1500'ler) Anadolu halkı büyük bir zulüm altındaydı. Egemen Osmanlı iktidarı halkı ağır vergilere bağlarken, onları bir de Alevi oldukları için dışlıyor, en küçük bir hak talebine büyük baskılarla, katliamlarla karşılık veriyordu.

Bozoklu Celal böylesi ağır koşulların hüküm sürdüğü topraklarda Alevi inancının biat etmez, baş eğmez ilkelerini hayata geçiriyordu. Alevi inancı Hz. Ali'den, İmam Hüseyin'den başlayarak hiç bir zaman zalime boyun eğmemiştir. Alevi inancını şekillendiren etmenlerden biri de zalimin zulmüne boyun eğmemek, neticesi ne olursa olsun onlara karşı direnmektir.

Bozoklu Celal bu şerefli tarihi bilince çıkarmış ve kendisinden sonrakilere örnek olacak şekilde etrafına yaymıştır. Nitekim daha sonra gelişen bir çok ayaklanmaya "Celali Ayaklanması" adı verildi.

Bozoklu Celal, tarihe şanlı bir ayaklanmalar zincirinin başlatıcısı, önderi olarak geçmiştir. Bu anlamıyla önemli olan Bozoklu Celal'in kesin olarak kaç yılında yaşadığı ve şahadete

ulaştığı değildir. Önemli olan Bozoklu Celal'in baskı ve zulme karşı direnmiş olmasıdır.

Ağır baskı koşullarında Osmanlı iktidarına karşı başkaldırmak ve bu başkaldırımı süreklileştirmek önemli bir olaydır.

Bozoklu Celal bunu başarmıştır.

Anadolu'nun dört bir tarafında ezilen insanlara kurtuluşun yolunu göstermiştir.

Balım Sultan

Bektaşiliği kurumlaştıran önder olarak bilinen Balım Sultan, 1457’de Dinetoka’da doğmuştur. 1517 tarihinde hakka yürümüştür.

Balım Sultan üzerine alabildiğine spekülasyonlar, karalamalar mevcut. Bu iftiraların, eleştirilerin çoğu dayanaksızdır. Diğerleri ise yanlış bilgi ve yanlış yorumlamadan kaynaklanmaktadır. Bu iddiaların neler olduğu ve bunlara karşın gerçeklerin neler olduğuna burada değinmeyeceğiz. Bizce bilinmesi gerekenler, Balım Sultan’ın Bektaşiliği kurumlaştıran önder olduğudur. Kurumlaşma beraberinde sürekliliği de getirmiştir. Ve Bektaşilik günümüze kadar baskılara, katliamlara rağmen gelmiştir. Bektaşiliğin bugüne kadar kurumsal anlamda gelmesindeki en büyük faktör Balım Sultan’dır. Balım Sultan, dergâhtaki bütün çalışmaları kayıt altına almıştır. Gerçi bu kayıtların çoğu çeşitli zamanlarda yok edilmişlerdir. Buna rağmen bu durum Balım Sultan’ın önderlik kabiliyetini göstermektedir. Balım Sultan, salt kayıt tutmakla yetinmemiş, mevcut olan bir çok olguyu da sistemleştirmiştir. İşte Balım Sultan’ın Cem ayinlerinden tutalım, dergâhtaki eğitime kadar verilen bütün hizmetleri sistemleştirmesi bir noktada merkezileştirmesi, bazı dar kafalılardan ve art niyetlilerin Balım Sultan’ı karalamalarına nedendir.

Ahi Evren

Ahi Evren, Ahi örgütünün kurucusudur. Ahi örgütlenmesi bir esnaf, zanaatçı, çiftçi örgütlenmesidir. Ahi örgütlenmesinin temelini Baba İlyas attı. Bir kurum olarak gelişmesini ise Ahi Evren sağladı.

Ahi Evren 1169 yılında Azerbaycan'da doğmuştur. Hacı Bektaş Veli ve Mevlâna ile yaşıt ve aynı zaman diliminde yaşamışlardır. Hacı Bektaş Veli ile musahip oldukları bilinmektedir. Hacı Bektaş Veli'nin Vilayetnamesinde şu şekilde bahsi geçer: "Hacı Bektaş ile Ahi Evren birbirilerini çok severlerdi. Hatta bir sohbet anında Ahi Evren, 'her kim bizi şeyh edinirse aslında şeyhi Hacı Bektaş Hünkâr'dır' demiştir."

Bazı olaylar günümüzde oldukça çarpıtılmaktadır. Tarihsel bilgiler tahrif edilmekte, saptırılmakta, gerçek ile bağlantısı koparılıp, yerine farklı amaçlara hizmet eden bilgiler eklenmektedir. Ahilik ve Ahi Evren için de aynı durum geçerli. Ahi Evren hakkında gerçeğinden çok farklı anlamlar yüklenmekte, tarihsel çıkış noktası unutulmakta, içi boşaltılmaktadır. Ahi Evren gerçeğini biraz anlatmaya çalıştık.

Daha anlaşılır olması için özetleyelim:

Ahi Evren inanç itibari ile bir Alevidir. Bazı art niyetliler gerçeği saklamak istese de gerçek böyledir. Ahi Evren, çağın çok çok ilerisinde bir kurumlaşma yaratmıştır. Yaratılan bu kurumlaşma bir çok ülkeye örnek olmuştur. Ahi Evren kurumlaşmasının sürekliliğini sağlamak için Ahiliği tekke ve

zaviyelere bağladı. Herhangi bir meslekte çalışmak için o mesleğin zaviyesini bağlı olmak gerekiyordu. Atamalar için merkezi tekkeden atama yapılıyordu. Bu tekke Kırşehir'deydi. Ahi Evren 01.04.1261 yılında Kırşehir'de katledildi.

Karacaoğlan

Karacaoğlan'ın hangi bölgede doğduğu, hangi inançtan olduğu, hangi aşirete bağlı olduğu hep tartışılmıştır. Bizce bu tartışmaların hiç bir kıymet-i harbiyesi yok. Neden diye sorulacak olursa; çünkü **Karacaoğlan doğaya, insana, sevgiye, aşka verdiği önem ile kibire, benliğe, sosyal statüye vermediği önemle her şeyden önce bir Hak aşığıdır. Bu anlamıyla da Alevi bir gelenekten gelmektedir.** Ama Karacaoğlan, bilinen klasik tekke dervişlerinden değildir. Bazı kaynaklara göre, Karacaoğlan'ın aşireti dergâhtan uzaklaşmış ve Karacaoğlan da bu sebepten olsa gerek, fazla bir dergâh eğitimi almamıştır. Karacaoğlan'ın aşiretinin neden dergâhtan koptuğu bilinmemektedir. Bu tür bilgiler her vakit tartışılmıştır. Tıpkı Karacaoğlan'ın nereli olduğunun tartışıldığı gibi. Ama kesin olan, Karacaoğlan'ın güney (Maraş, Antep, Adana, Tarsus) bölgesinden olduğudur.

Kadıncık Ana

Kadıncık Ana, Alevi toplumunda en çok bilinen kadın önderlerden biridir. Şöyle ki; Ulu Hünkâr Hacı Bektaş Veli, Sulucakarahöyük'e geldiğinde çamaşır yıkayan kadınların yanına geldi. Kadınlara açlığı olduğunu söyledi. Kadınlar da ona verecekleri yemekleri olmadığını söylediler. Kadınlar arasında bulunan Kadıncık Ana, hemen eve gidip bir ekmeğin içine yağ koyarak Ulu Hünkâr'a getirdi. Bunun üzerine Hünkâr şöyle buyurdu: "artsın eksilmesin, taşsın dökülmesin". Bu, Alevi kadını için bir sembol olay niteliğindedir.

Gelelim Kadıncık Ana'nın kimliğine. Bu konudaki bilgiler oldukça çelişkili. Bazı kaynaklar, Alevi edebiyatında geçen Fatma Nuriye Hatun, Kutlu Melek, Fatma kavramlarının hepsinin aslında Kadıncık Ana olduğunu söylüyorlar. Bazı kaynaklardan ise bunların hepsinin farklı farklı kimlikler olduğu kanaatindedir. Aynı durum Kadıncık Ana'nın Hacı Bektaş Veli ile ilişki düzeyi için de geçerli. Bazıları Kadıncık Ana'nın Hacı Bektaş Veli'nin eşi olduğunu söylüyor, bazı kaynaklar ise olmadığını.

Bütün bu çelişiklere ve bilinmezliğe rağmen Kadıncık Ana her anlamda bir kadın önderdir. Bu gerçeği hiç bir olasılık değiştirmedeği gibi, Kadıncık Ana da sembolleşen Alevi kadınının toplumsal statüsünü de değiştirmiyor. Kadıncık Ana, her daim erkek ile eşit tutulmuş hatta Velayetname'deki bazı bölümlerde erkeğin önünde yer almıştır. Bütün bunların sembolik değeri olduğunu varsayarsak dahi bu, çağının çok çok ilerisinde bir kadın-erkek eşitliğidir. Kadıncık Ana'nın

gösterdiği yardımseverlik çok önemlidir. Kadıncık Ana da sembolleşen; Alevi inancının kadına verdiği değerin, tarih boyunca Alevi toplumunda kadın-erkek eşitliğinin sürekliliğine vurgusudur.

Abdal Musa

Abdal Musa, Anadolu'da Aleviliğin yayılmasında, gelişmesinde büyük katkıları olan bir Alevi önderidir. Kesin doğum tarihi bilinmemekle birlikte, 1300 ile 1400'lü yıllarda yaşadığı sanılmaktadır. Abdal Musa Sultan, Bektaşî Alevileri tarafından çok önemsenen bir zattır. Hacı Bektaş Veli'nin en seçkin halifelerinden biridir. Abdal Musa adına cem düzenlenmektedir. Abdal Musa, Abdal Musa postu olarak adlandırılan, meydandaki on iki post sıralamasında yer alan ayakçı makamı ile de önemini ortaya koymuştur.

Hemen hemen bütün Alevi önderleri için geçerli olan tarihsel kesinlik, Abdal Musa için de sözkonusudur. Bazı kaynaklar Abdal Musa Sultan'ın Hacı Bektaş Veli'nin akrabası olduğu yönündedir. Aslı Horasan'dadır. Bugün Anadolu'nun bir çok yerinde Abdal Musa'ya atfedilen yerler vardır. Bunların en önemlisi, Antalya ilinin Elmalı yöresinde bulunan Tekke köyündeki dergâhtır. Büyük ihtimalle Abdal Musa Sultan, Anadolu'da bir çok yeri gezip görmüş, insanları aydınlatmıştır. Sonunda Elmalı yöresine gelip dergâhını kurmuştur. Bu dergâhta yüzlerce kişiyi eğitmiştir. Bunlar arasında Kaygusuz Abdal da vardır. (Bilindiği gibi Kaygusuz Abdal, seçkin bir Alevi önderidir.)

Bilinmesi gerekenler; Abdal Musa Sultan, Anadolu'daki Alevi örgütlenmesini geliştiren, kurumsallaştıran, yüzlerce kişiye eğitim verip irşad eden, bir büyük önderdir. Doğum tarihi, nerede hakka yürüdüğü gibi tarihsel bilgiler mühim olmakla birlikte esas değildir. Esas olan, Anadolu Alevileri adına

cemler düzenlediği, kurbanlar kestiği ve bu ulu şahsiyetin insanlığa sunduğu hizmetlerdir. Abdal Musa Sultan Velayetnamesi ile Abdal Musa hizmetini sürdürmektedir. Ayrıca her yıl Abdal Musa Sultan adına Tekke köyünde şenlikler yapılmaktadır.

Abdal Musa Sultan'ın günümüzde de geçerliliğini koruyan düşüncelerinde kısa bir kesit:

Mümin ol

Halim selim ol

Ahde vefa et

Müsibete sabret

Sözü düşün sonra söyle

İbadete malına güvenme

Yalan söyleme

Hak divanından ayrılma

Bilmediğin kişiye yar olma

Vaktini zayi etme

Kimsenin uğradığı kötü duruma gülme

Kendinden ulu kimse ile mücadele etme

Dünya için gönlünü mahzun etme

Mevki sahibi kimseye yüzüsu dökmeye

Hüsniye

Hüsniye, en önemli Alevi kitaplarından birinin kahramanıdır. Hüsniye adı ile bilinen bu kitapta, Alevi-Sünni inancı arasındaki temel farklılık diyalog yoluyla yansıtılmakta. Bu kitapta kısaca Hüsniye'nin özgeçmişi de yer almaktadır. Bu özgeçmişe göre Hüsniye, İmam Caferi Sadık'ın yanında eğitim almış, o saygıdeğer, ilim irfan sahibi imamın özel hizmetinde bulunmuş, bu vesileyle kendisini bilgi ve birikim açısından tam olarak yetkinleştirmişti. Bilindiği gibi altıncı imam Caferi Sadık, salt dini konularda değil, bir çok bilim dalında da zamanın en önemli bilginiydi.

Böyle bir bilginden eğitim alan Hüsniye, Ehlibeyt'e tartışılmaz bağlılığının yanısıra daha bir çok açıdan kendisini eğitip geliştirmişti. Altıncı imam Caferi Sadık'ın şehit edilmesinden sonra Hüsniye, zamanın halifesi Harun Reşid'ten intikam almak istiyordu. Bunu da Harun Reşid'in sarayında, onun inanç dayanaklarını çürütecek ve Ehlibeyt'in haklılığını kanıtlayacak şekilde yapmak istiyordu. Neticede Hüsniye, Harun Reşid'in huzurunda dönemin ulemasıyla ve önemli bilginlerle tartışmış, kaynaklarıyla Ehlibeyt haklılığını ortaya koymuştur.

Dolayısıyla bu 20 yaşındaki genç kadın tartışılmaz Ehlibeyt bağlılığını derin bir bilgi ile ortaya koyup, bir noktada düşmanı can evinden vurmıştır. Böylelikle İmam Caferi Sadık'tan öğrendiklerini hayata geçirip, halifenin ve diğer bilginlerin nasıl temelsiz olduklarını ortaya koymuştur.

Hüsniye, canı pahasına değerlerini korkusuzca savunmuştur. Bir tarafta koskoca halife ve onlarca bilgin, diğer tarafta tek

başına bir kadın. Kazanan Hüsniye oluyordu. Hüsniye'nin yaptığı tartışmalar günümüzde de Ehlibeyt taraftarlarına güç ve bilgi vermekte. Önderlik de bu olsa gerek. Yapılanların, söylenenlerin zaman ve mekânı aşarak evrenselleşmesi. Hüsniye bunu başarmıştır.

Horasan Teberdarı Eba Müslim Horasani

Eba (bazı bölgelerde Eba yerine Ebu deniliyor) Müslim Horasani, sadece bizler için değil, bütün Ortadoğu toplumları için, özellikle de Horasan bölgesinde yaşayanlar için önemli bir önderdir. Etkisi günümüze kadar devam eden, haksızlığa başkaldırıların esin kaynağı bir önderdir.

Eba Müslim'in nerede doğduğu ve hangi tarihte doğduğu muhtelifdir. Büyük olasılıkla Horasan'da doğmuştur. Bazı kaynaklar 719 yılında doğduğu yönünde bilgiler içeriyor.

Horasan Teberdarı Eba Müslimi bir çok yönüyle ele almak gerekiyor. Her ne kadar Eba Müslim tarihin önemli bir kesiti olan zalim Emevi iktidarını yıkmışsa ve böylece zalimlere karşı bir başkaldırı geleneği geliştirmişse de üzerinde yeteri kadar yazınsal çalışma olmayan biridir.

Tarihsel anlatımlara icabet edildiğinde görülecektir ki Eba Müslim bölgenin gelmiş geçmiş en önemli komutanlarından/önderlerinden birisidir. Hatta bazı anlatımlara göre Büyük İskenderden sonraki en önemli komutandır. Eba Müslim'in önderlik ettiği ihtilalde yüz binlerce insan can vermiştir.

Eba Müslim'in yaşantısı, mücadelesi, fikirleri, eylemleri, eylemlerin sonuçları ayrı ayrı değerlendirilmesi gereken hususlardır. Eba Müslim hakkında fikir sahibi olmak için birden fazla noktada yoğunlaşmak gerekiyor. Bizlerde bazı başlıklar boyutuyla bazı hususlara değineceğiz.

Eba Müslim bir köledir. Etnik kökeni tartışma konusu olmuştur. Bir çok halk Eba Müslim'in kendi ırklarından olduğunu iddia etmiştir. Bu anlamda kesin olarak şu ırka mensuptur demek imkansızdır. Bazı kereler soyunun Araplara kadar, Haşimilere kadar uzanması bu konuda kesin yargı vermenin ne kadar zor olduğunun işaretidir. Aslında bu bir yerde önemsizdir de. Önemli olan Eba Müslim'in uğruna mücadele ettiği değerlerdir. Eba Müslim'e birden fazla halkın sahip çıkması Eba Müslim'in ne kadar belirleyici şekilde tarihe yön verdiğinin, olumlu anlamda yön verdiğinin delili olarak da algılanmalıdır.

İlginçtir, Eba Müslim bir köle iken yeni bir dönemi başlatan bir önder oluyor. Bir köle, bölgenin Büyük İskenderden sonra tanık olduğu en büyük komutan oluyor. Bir köle, yüz binlerce insanın can verdiği bir mücadelenin önderi oluyor. Bir köle; Eba Müslim, kalkıp her türlü saray entrikalarının hakim olduğu, kurnazların en kurnazı diye nam alan Muaviye'nin temellerini attığı, zalimlikte sınır tanımayan Yezit gibilerinin güçlendirdiği bir devleti yıkıyor. Bir köle, insanları –yüz binlerce insanı- bir davaya inandırıyor, onları örgütlüyor, askeri olarak eğitiyor ve ihtilale önderlik ederek başarıya ulaşıyor. Horasanın Kutsal Baltası olan Eba Müslim, zalimlikte sınır tanımayan, hilebazlıkta üstüne bulunmayan Emevi iktidarını yıkıyor; ezilmiş, dışlanmış kitlelere/halklara umut oluyor. Doğruları için, değerleri için, hiç bir fedakarlıktan kaçınmayan Eba Müslim, tartışmasız bir şekilde önderi olduğu ihtilalin merkez yönetimini eline geçiren Abbasoğlu ailesinin verdikleri sözlerin arkasında durmadıklarını, yapılan

anlaşmaları hiçe saydıklarını görüyor ve hiç tereddüt etmeden bunlara karşı mücadele bayrağını açıyor. Bu noktada hassasiyetle üzerinden durulması, irdelenmesi gereken bir durumdur. Yukarıda izah etmeye çalıştığımız gibi Eba Müslim büyük emeklerle devrimi örgütüyor. Bu devrimi öyle sıradan bir güce, devlete karşı örgütlemiyor. Emevi devletine karşı bir devrimi örgütüyor Eba Müslim. Eba Müslimden önce sayısız insan bu zalim düzene başkaldırmış, isyan etmiş, lanetli devleti devleti yıkmak istemiştir. Ancak, ne yazık ki hiç biri bu devleti yıkmaya muvaffak olamamış, çok ağır yenilgiler almışlardır. Bütün bu başarısız girişimler Emevi devletini daha da güçlendirmiştir. Yani Eba Müslim'in stratejisi, taktikleri, planları, örgütlenme tarzı, savaşı... öyle sıradan, basit değildir. Eğer klasik yöntemler olsaydı Eba Müslim'in sonu da diğerleri gibi yenilgi olacaktı. Demek ki bütün boyutlarıyla Eba Müslim de kapsamlı bir önderlik mevcut. Eba Müslim Horasani komple bir önderliktir. Başarı için her şeyi en küçük ayrıntısına kadar dahiyane bir şekilde, kılı kırka yararcasına planlamış, düzenlemiştir. İdeallere bağlılık, Ehlibeyt anlayışına sadakati tartışılmaz bir keskinliktedir. Başarısızlığa uğratacak en küçük bir zaafa yer yoktur Eba Müslim de. Denilebilir ki, “madem Eba Müslim böyle komple bir önderliktir, o halde neden Abbasoğullarının hilelerini göremedi ve devrim sonrası tasfiye edildi?” (Bizlere göre Eba Müslim komple bir önderliktir, devrimden sonra tasfiye edilmiş olması bu gerçeği değiştirmiyor). Emevi saltanatının yıkılması onun için esastı. O yüce şahsiyette bunu basarmıştır. Doğrudur. Eba Müslim, ihtilali gerçekleştiren önderken merkezi yönetimi eline

geçirmiş bulunan Abbasoğulları tarafından tasfiye edilmiştir. Bunun birden fazla nedeni vardır. Her şeyden önce kanlı Emevi devletini yıkmak isteyen Eba Müslim, Ehlibeyte yakınlıkları, Emevilere karşıt olmaları sebebiyle Abbasoğullarına biat etmek zorunda kalmıştır. Bu biat öyle bildiğimiz tabii olmak manasında bir biat olmayıp, daha çok ittifak temelli bir biattir. Abbasoğullarının artık gereken dersleri aldıklarına, Ehlibeytin/Ehlibeyt taraftarlarının her türlü hak ve hukuka sahip olunacağına dair sözler alınmış, anlaşmalar yapılmıştır. Bu sözlere inanılmış, inanılmak zorunda kalınmıştır. Çünkü Ehlibeyte, Ehlibeyt taraftarlarına kan kusturan Emevilerin kanlı saltanatlarını yıkmak esas görev durumundaydı. Ehlibeyt bendelerinin tek başına bu gücü tasfiye etmeleri imkansızdır. Abbasoğulları da bir çok boyutuyla güçlüdürler. Bütün bu sebeplerden dolayı Abbasilerle yol alınmak zorundaydı. Elbette Ehlibeyt bendelerinin, başta Eba Müslim olmak üzere ihtilal sonrası planları vardı. Ne yazık ki Eba Müslim'in bu planları uygulamaya fırsatı olmadan katledilmiştir (755). Eba Müslim şehadetiyle bile çok önemli bir görevi yerine getirmiştir. Ehlibeytin çok daha dikkatli olmasını ve aynı trajedileri bir daha yaşamaması için erkenden önlem alınmasını sağlamıştır.

Gelecek kuşaklara şanlı bir miras; direniş, umut, mücadele ve başarı geleneği bırakarak şehadete ulaşan bu büyük komutandan öğrenmeye devam ediyoruz. Ona layık öğrenciler olacağımıza, onun gibi her daim Ehlibeyte bağlı kalacağımıza, Ehlibeyte sembolleşen değerlere bağlı kalacağımıza, asla haksızlığa boyun eğmeyeceğimize, her daim zalimin karşısında olacağımıza, mazlumun yanında olacağımıza söz veriyoruz.

Hamdan Karmat

Hamdan Karmat, İsmaililiğin bir kolu olan Karmatiliğin öncüsüdür. Karmatilik ise insanlar arasında eşitliği ve paylaşımı savunan, Ehlibeyte bağlı, sömürüye, haksızlığa, zulme, hurafeye karşı; bilimi esas alan bir inançtır.

Hamdan Karmat'ın ne zaman ve nerede doğduğu bilinmiyor. Bazı bilgiler, Küfe yakınlarında ve 800-950 yıllarında yaşadığı yönündedir.

Hamdan Karmat, yobazların en çok küfür ettiği Ehlibeyt önderlerinden biridir. Yobazlara göre kendileri gibi düşünmeyen, kendilerinin doğrularını savunmayan ve kendileri gibi yaşamayan herkes din dışıdır, sapıktır, kâfirdir, münafıktır.

Hamdan Karmat ve daha sonraları onun takipçileri, İslamiyet adına dayatılan yanlışları, haksızlıkları görüp isyan etmişlerdir. Bu yönüyle de doğruyu temsil etmişlerdir. Varsın yobazlar onlar için olmadık hakaretlerde bulunsunlar, önemli değil. Önemli olan, Hamdan Karmat ve onun temsil ettiği değerlerdir. Hamdan Karmat, devrin haksızlıklarını görüp, bunlara karşı muazzam bir örgütlenme geliştirdi. Bu örgütlenme, başarıya ulaşip devlet dahi kurdu. Hamdan Karmat, çeşitli bölgelere Dai (davetçi)ler gönderip, toplumu eğitip örgütledi. Değerlerin ve doğruların nasıl ters yüz hale getirilip yok edildiğini, haksızlıkların nasıl bir boyut kazandığını gören toplum isyanlar başlattı. Dediğimiz gibi Karmatiler inançlarının hakim olduğu devlette kurdular. Bunun için olsa gerek, yobazlar Hamdan Karmat'a günümüzde de saldırmaya devam ediyor ve

(kendilerine göre) onun ne kadar “sapık ve din dışı, İslam dışı” olduğunu kanıtlamaya çalışıyorlar.

Hamdan Karmat, devrin zulmünü görmüş ve bu zulmün din adına, İslamiyet adına yapıldığını görüp isyan etmiştir. Çünkü bazı melunlar, zalimler, haksızlar, sömürücüler tarihin her döneminde kendi çıkarlarını din adına, İslamiyet adına dayatıp, aslında yüce İslam dinine en büyük kötülüğü yapıyorlardı. Hamdan Karmat ve benzer Ehlibeyt taraftarları, bu yapılanlara karşı çıkıyorlardı. Karşı koyuş her daim devam etmiş ve zalimlerin zulümü olduğu müddetçede karşı koyuş olacaktır.

Fazlullah Hurufi

**Bu kadar yıldız var olmasına rağmen, kainat hala karanlık. İnsan yaratıldığından bu yana da bu yıldızlar kadar, belki daha da çok söz söylendi. Ama sözün ışığı, hakikatin karanlığını aydınlatmaya hiç bir zaman yetmeyecek. Çünkü hakikat söze dökülmez. Söz söylendikçe, hakikat perdelenir. Necm suresini hatırlıyor musunuz. “Sonra o, yaklaştı. O na iki yay kadar, belki ondan daha yakıyn oldu”. İşte dostlarım, hakikate söz ile değil, hal ile yaklaşırsan; iki yay kadar belki ondan daha da yakın olursun. Bu iki yayı birleştirirsen bir daire olur. Bu daire üzerinde hareket edersen her zaman başladığın noktaya dönersin. başladığın nokta, arayışının sonundaki hakikattir. Keramet baştadır. Pervane olanın başı döner ki, başa dönsün. Bu sebeple hiç noktın kanat çırpısın. Dönerken kanat çırpıp pervane. Hakikati kanat çırpılmak zanneder. Aslolan ışığa gark olmaktır. Sonrasında ışığa konar ve yanar kül olur. Küllerinden yeniden doğar, Zümrüd-ü Anka gibi. İşte doğmak, başladığın noktaya dönmektir.*

** Sükutu Harf*

Hüseyin Albayrak

Dharma Yayınları

Sayfa; 89-90

Fazlullah Hurufi, (Fadlullah Astrabadi ve Naimi olarak da bilindir) 1339 (veya 1340) yılında Astrabad da doğmuştur. Fazlullah'ın babası devrin önemli alimlerinden biriydi ve bazı kaynaklara göre Evladı Resuldü. İnancın yaşandığı ve yaşatıldığı bir çevrede dünyaya gelen Fazlullah, doğal olarak küçük yaşlardan itibaren yaşlılarından farklı olarak bir çok dini ve daha başka bilgileri öğrenerek büyüdü.

Menkıbevi şekilde aktarılan hayat öyküsünde Fazlullah, delikanlılık çağının ilk dönemlerinde dervişin birinden Mevlana'nın

*Sonsuzluğun gerçeği varken ölümden korkmak neden?
Mezara nasıl girersin sen Allah'ın ışığı altındayken?*

adlı şiirini (veya buna yakın, benzer başka bir beyiti) dinler. Anlatıma göre bu beyiti duyar duymaz kendinden geçer ve kendine geldikten sonra hemen hocasına koşar ve bunun ne anlama geldiğini sorar. Hocası, bu beyiti anlamak için insanın kendisini tamamen bu yola adanması gerektiğini söyler. Yaşamın anlamını çözmek isteyen genç Fazlullah kararını verir ve rahat, güvenli hayatını bırakıp bir gezgin olarak yollara düşer. Bundan önceki ömründe rahat ve güvenli bir yaşam sürmüş olan Fazlullah, zahmetli ve yorucu bir yolculuktan sonra dönemin önemli merkezlerinden bir olan Isfahan kentine gelir. Bir süre burada kalan ve kaldığı süre içerisinde çeşitli kişilerin ve grupların sohbetlerine katılan ve böylece farklı bakış açıları, düşünceler ile tanışan Fazl, bu defa Mekke'ye gider. Mekke de bir süre kalan Fazlullah, buradan Harezm bölgesine geçti. Harezm bölgesinde de gereken bilgi ve

tecrübeleri edindikten sonra Meshed kentine geçer. Bu kente bulunan sekizinci imam Ali Rıza'nın türbesinde bir süre hizmet ve ibadet eder. İnançta, duyguda düşüncede gelişen ve derinleşen Fazl, rüyalar görmeye başlar. Rüyaları gördüğü ilk dönemler, rüyaların bir süre sonra gerçekleşmesi ilk etapta Fazl'ı oldukça tedirgin eder. Zamanla bunun kendisine ait özel bir yetenek olduğunu fark edince tedirginlik yerini rüyaları anlamlandırmaya bırakır.

Fazlullah, sadece kendi rüyalarını değil, kendisine rüyasını anlatan herkesin rüyasını yorumlar.

Belli bir birikime ve bilgiye sahip olan Fazlullah, kendisi ile sohbet eden insanların sorularına verdiği cevaplar ve sorunlarına getirdiği çözümler ile sevileni ve takipçisi çok bir eren olur. Her ne kadar menkıbevi şekilde anlatılsa da, özünde biriken duygu ve düşünce yoğunluğunun dışa taşması sonucu seveni ve takipçisi çok olan bir eren oluyor. Sadece rüyaları doğru şekilde yorumlamaktan ziyade, hayatın anlamına dair edindiği ruhsal ve düşünsel birikimlerin paylaşılması ve bunların kabul görmesi ile sevenleri çok oluyordu. Çünkü Fazlullah, insanların o güne değin duymadıkları, bilmedikleri bir yol ile, yöntem ile gerçekleri anlatıyordu. İşte Fazlullah ve dostlarının hakikatleri anlatmaları ve bu anlatımların kabul görmesi sonucu sevenlerinin, yolunu benimseyenlerinin git gide çoğalması, her dönem olduğu gibi karanlığın temsilcisi olan ruhları tedirgin ediyordu. Bu korku ve tedirginlik sonucu Fazlullah ve dostları, her dönem baş vurulan “din dışı, sapık kişiler” oldukları gerekçesiyle baskı altına alınmaya başladılar. Düşünceleri, görüşleri, inancı şeriata ters bulunan Fazlullah,

1394 yılında katledildi. Ayaklarına taş bağlanarak cesedi sokaklarda parçalanarak teşhir edildi. Fazlullah'ı katledenler sevenlerine, onun düşünce ve yöntemini benimseyenlere çok büyük trajediler yaşattılar. Ancak Fazlullah'ın düşünceleri, bütün kıyım ve baskılara rağmen, farklılaşmış olarak da olsa yaşamaya devam ediyor.

Fazlullah Hurufi'nin Düşünceleri ve Hurufiler

Fazlullah Hurufi, öncelikle harfler ve harflerin sayılarla bağlantısı üzerinde durur. Fazlullah'a göre anlama ve kavrama noktasında harfler ve sesler esas alınmalıdır. Yaşamı, evreni, insanı ve Yaratanı anlamak için harflerin anlamını bilmek gerekiyor.

Araştırmacı yazar Esat Korkmaz, Hurufiliği kısaca şöyle tanımlıyor; “Varlığın özünü oluşturan harflerler seslerdir. Harflerin oluşturduğu seslerin görünüş alanına çıkmasıyla varlık türleri oluşur. Ses insanda söz olarak gerçekleşir; harfler dile aktarılınca söz niteliği kazanır; bu durumda ses aracılığıyla harflerin mana aleminden madde alemine geçmesi algılanır ve oluş böylece gerçekleşir. Evrenin özeti olması nedeniyle insanın yüzü hakikatin aynasıdır. İnsan yüzündeki doğuştan gelen yedi çizgi (hutut-ı ebiye) yedi göğü; yine yüzündeki sonrada oluşan yedi çizgi (hutut-ı ümmiye) yeri temsil eder. Bu on dört çizgiyle bu çizgilerin insan yüzünde buldukları on dört yerin toplamı 28'dir; 28 harf Tanrıyı gösterir.

Hurufilikte, bütün varlıklar insana, bütün insanlar ise peygamber ve imama bağlıdırlar. Nasıl ki peygamberlik Hz.

Muhammed'le en yüce ve en son noktasına ulaşmışsa tıpkı bunun gibi imamlık da Hz. Ali'yle olgunluğa ulaşmıştır". (Bak: Alevilik Terimler Sözlüğü- Esat Korkmaz)

Tarihçi yazar Murat Bardakçı da Hurufiliği kısaca şöyle tanımlıyor: “*Temeli ses, harf ve sayı kavramlarına dayanan "Hurufilik", Arapça "harf" sözünün çoğulu olan "huruf" kelimesinden gelir ve "harflerle ilgili" demektir. Hurufiliğin kurucusu olan Fazlullah, mezhebinin kurallarını Farsça olarak kaleme aldığı ve "Câvidannâme" ismini verdiği kitabında ayrıntılarıyla ama sembollerle dolu bir şekilde anlatır. Mutlak gerçeği rüyasında gördüğünü iddia eder, sisteminin temelini Arapça'nın 28 harfine Farsça'ya mahsus dört harfin ilâvesiyle ve bu harfler arasındaki matematik ilişkiler vasıtasıyla geliştirir. Fazlullah'ın sistemi, en basit ifadesiyle şöyledir: İnsanın yüzünde yedi adet "hat" vardır ve bunlar iki kaş, dört kirpik ve saçtır. Doğumla vârolan bu özellikler, "anne hatları"dır. Erkeklerde "baba hatları" denilen ve ergenlik çağında ortaya çıkan bıyık, sakal, burun hattı ve dudak altı çizgisi de on dört adettir. Toplamı 14 olan bu hatlar, çıktıkları yerlerin de ilâvesiyle 28'e, saçın ve dudak altındaki hatların da ikiye ayrılmasıyla 32'ye yükselir. 28 sayısı Arapça olan Kur'an'ın, 32 de Farsça Câvidannâme'nin yazılışında kullanılan harflerin sayısıdır. Fazlullah, temeli bu basit hesaba dayanan Câvidannâme'sinde daha sonra değişik matematik hesaplamalar yaparak dinle ilgili yeni kurallar koyacak ve aynı hesaplama biçimleriyle kâinatın geleceğinden sözedecektir. Bütün bu bilgilerin yazılı olduğu Câvidannâme'nin nüshaları*

asırlar boyunca defalarca imha edildi ama çok sayıda nüshası bugüne kalmayı başardı”. (14.01.2007 Sabah)

Yukardaki kısa ve öz anlatımlardan da anlaşılacağı üzere Hurufilik, egemen olan dini inanç ve anlayışların hiç bir zaman kabul etmeyecekleri bir düşünce, bakış açısı ve inançtır. Kabul etmedikleri gibi bu düşünceleri benimseyenler çok büyük acılar yaşadılar. Bu noktada yine Tarihçi yazar Murat Bardakçı'nın yazdıkları iyi bir kaynak niteliğindedir. “*Edirne'nin hemen dışındaki geniş çayirlarda, 1450'li yılların sonlarına doğru günlerce devam eden bir çabayla büyük, çok büyük ve birkaç bin kişiyi alabilecek devâsâ bir çukur kazıldı. Kazma işi nihayete erdikten sonra, çukuru bir ormanın hacminden daha fazla miktarda odunla ve çalı-çırpı ile doldurup odunları ateşe verdiler. Hararet, cehennemi hatırlatır gibiydi. Alevler göklere yükseldiğinde, askerler, elleri kolları bağlı binlerce kişiyi itekaka çukurun etrafına sürüklediler. İlk tekbiri, herkesin hürmet gösterdiği sarıklı, yaşlı bir zât getirdi. Bunu, çukurun etrafındaki askerlerin gerisinde durup olup biteni takip eden binlerce kişinin hep bir ağızdan getirdiği tekbirler ve ardarda sıralanan lânetler takip etti. Askerler, çukurun başına sürükledikleri elleri-kolları bağlı binlerce kişiyi bir anda alevlere atmaya başladılar. Diri diri ateşe fırlatılanların feryatları tekbirlere ve lânetlere karışıyor; kavrulanların miktarı arttıkça çukura odun takviyesi yapılıyordu. Etrafi genzi yakan ve dayanılmaz bir yanık et kokusu sarmış, duman her tarafı bürümüştü. Ama, saatler boyu devam eden bu facia dinmeden, hiç kimse meydanı terk etmedi; son kurbanın da kömürleşmesine kadar orada kaldılar ve diri diri kavrulanların*

ruhlarına lânet okuduktan sonra dağıldılar. Yakılanların suçları "Hurufî" olmaktı". (14.01.2007 Sabah)

Murat Bardakçı'nın yazdıklarına ilave edecek pek bir şey yok. Hurufilerin bütün suçu günahı egemen dini anlayışlardan farklı bir inançlarının olmasıydı. Bunun için binlercesi Edirne de yakıldı. Nesimi'nin derisi yüzüldü. Daha bir çok akıl almaz vahşetler yaşatıldı. Hurufiler bunca insanlık dışı kıyımlara, işkencelere inançlarına bağlılıklarından dolayı katlandılar. Bize düşen; Hurufiliğin inanç değerlerini tekrar ortaya çıkarmak, doğru bir anlatımla tekrar gündemleştirip insanlığın hizmetine sunmaktır. Ne yazık ki uğruna bunca ağır bedellerin ödendiği bu değerleri yeteri kadar öğrenip sahiplendiğimiz söylenemez.

Ebuzer Giffari

Ebuzer Giffari denilince, insanların aklına sosyal adalet, hakça bir düzen, eşitlik isteği, sömürüye karşı olmak, semah, kırklar geliyor. Ebuzer Giffari, yaşadığı sürece insanlar arasında eşitliğin hakim olması, sömürünün ve talanın yer yüzünde silinmesi ve hakça bir düzenin kurulması için çalıştı. Bu anlamayla bizler için insanlığın zirve şahsiyetlerinden biridir.

Ne yazık ki bu saygıdeğer şahsiyeti insanlık yeteri kadar bilmiyor. Çünkü onun yaşadığı çağda haksız ve sömürücü olanlar ona kocaman yer yüzünü dar etmek istediler, onu diyardan diyara sırf doğruları dile getirdiği için, yaptıkları yanlışları yüzlerine söylediği için sürgün ettiler. O zalim ve haksızların ardılları ise Ebuzer Giffari'nin şahsında temsil olunan doğruların hakim olmaması için Ebuzer'in, adeta adını tarihten ve toplumsal hafızadan silmek istediler. Bunda başarılıda oldular. Başarılı olmadıkları tek toplum Alevi toplumdur. Ebuzer Giffari, Alevilerin yüreklerinde ve beyinlerinde yaşamaya, yaşatılmaya devam ediyor. Onun şahsında sembolleşen değerler yaşatılmaya devam ediyor. Cem törenlerindeki semahın piridir, kırklardandır, on yedi kemerbestlerdendir Ebuzer Giffari.

Yukarıda da izah etmeye çalıştığımız gibi bu yüce şahsiyet hakkındaki bilgiler, bilinmesi gerekenlerden çok çok azdır. Bu sınırlı bilgilere göre Ebuzer Giffari, Giffar kabilesindedir. Doğum tarihi bilinmemektedir. Bilinen ve herkesin hem fikir olduğu tek konu ilk Müslüman olan beşinci kişi olmasıdır ve yine bunu açıkça herkesin (müşriklerin) ortasında beyan etmiş

olmasıdır. Ebuzeri'n hikayesi kaynaklarda özetle şöyle geçmektedir:

“Ebuzer çok ciddi bir genç adam, dünya nimetlerinden uzak ve İslam dinini kabul etmeden önce bile tek tanrılı inanca sahip biri olarak tarif edilmektedir. Kabilesi küçük ve fakir olduğu için, Mekkeliler arasında yüksek bir mevkiye sahip değildi. Giffar kabilesi, Mekke ve Medine'nin batısında kurulmuş olan Kinane kabilesinin bir koluydu.

Ebuzer hakkında yaygın söylentilere göre kabilesinin geçim kaynağı bölgeden geçen kervanların soyulmasına dayanmış, ancak Ebuzer çoban olarak fakir ama dürüst bir hayat sürdürmeyi tercih etmiştir. Mekke'de ortaya çıkmış yeni bir peygamberin haberini alır almaz, peygamberlik iddiasında bulunan bu kişiyi bulmak için Ebuzer kardeşi ile birlikte Mekke'ye doğru yola koyulur. Hak dini arayan genç adam tereddüt etmeden yeni dini kabul eder ve vakit kaybetmeden o zamanlar putperest bir dinin merkezi olan Kabe'nin önünde yeni inancı hakkında şahadet getirir. Mekke müşrikleri kendisini bu küstahlığı için döver. Kabilesine döndükten sonra, başkaların da İslam'ı kabul etmesini sağlamıştır.”*

Hz. Muhammedin hakka yürümesinden sonra Ebuzer, bir çok kişinin aksine açıkça Hz. Ali'den yana tavrını ortaya koymuş ve ölümüne kadarda bu asil duruşunu asla terk etmemiştir.

Kaynaklarda bu dönem şöyle anlatılıyor:

“Ebuzer, Peygamberin vefatından sonraki halifelik ihtilafında Ali ibn Ebi Talib'in sadık bir destekçisiydi. Tanınmış Şii ve Sünni tarihçiler bu konuda mutabıktır.

Tarihçi Wilfred Madelung'a göre, Ebu Zer, Osman bin Affan'ın hilafeti esnasında halifenin gözünden düşmüştür. Osman bin Affan kendi akrabalarını İslam Devleti'nin değişik vilayetlerine vali olarak tayin ediyordu ve onlara beytülmal'den para kaynağı sağlıyordu. Ebuzer bu davranışın İslam'ın prensiplerine aykırı olduğunu görüşünü savunuyordu.

Osman, İfrikiya Gazvesinden (27 h./647 m.) elde edilen ganimetten alınan Hums vergisinden kendisi gibi Emevi kabilesinden olan kuzeni Mervan bin el-Hakem'e 500.000 Dirhem, Haris bin el-Hakem'e 300.000 Dirhem ve Medineli Zeyd ibn Sabit'e 100.000 Dirhem verince, Ebuzer Medine'de bu uygulamaya karşı çıkmaya başlamıştır. Zenginlikleri biriktirenleri cehennem ateşini vaat eden Kuran ayetleri okumuştur. Mervan bunun üzerine Ebuzer'i Osman'a şikayet etmiş ve Osman Ebuzer'i ikaz etmek amacıyla ona kendi hizmetçisi olan Natil'i göndermiştir, ancak Natil Ebuzer'i ikna etmeyi başaramamıştır. Osman bir süre Ebuzer'in muhalefetine sabretmiş, ta ki Ebuzer halifenin huzurunda, halifenin beytülmal paralarını kullanma usulünü destekleyen Ka'b el-Ahbar'ı kızgın sözlerle yerene kadar. Bunun üzerine Osman Ebuzer'i azarlamış ve kendisini Şam'a göndermiştir.

Ebuzer Şam'da da tavizsiz tutumundan vazgeçmeyerek, Osman'ın yeğeni ve Şam vilayetinin valisi olan Muaviye bin Ebu Sufyan'ın şaşaalı yaşam tarzını ve savurganlığını tenkit etti. Bunun üzerine Medine'ye geri gönderildi. Beytülmal'dan yapılan usülsüz harcamalarını yine de tenkit etmekten vazgeçmeyince, doksan yaşlarındayken haksız bir şekilde

Medine çölü yakınındaki El-Rabaza kentine, eysersiz bir deve üzerinde, sadece tek kızı refakatinde sürgüne gönderildi.

Madelung'a göre, Ali bin Ebi Talib, Osman'ın ilk Müslümanlardan ve Peygamber'in en sevdiği sahabilerden olan Ebuzer'i cezalandırmasını kınamıştı. Ali'nin bu tutumu, halife yasakladığı halde Ebuzer'i kent sınırına kadar eşlik edip, onu en iyi dileklerle ve hürmet göstererek sürgüne göndermesinden de anlaşılmaktadır. Ebuzer'e iyi davranmak için halifenin yasağını çiğnemeyi göze almıştı.

Ebuzer'in ölümü Osman'ın askerleri tarafından aldığı darpların etkisiyle ya da çölde açlıktan olmuştur.”**

Ebuzer yaşadığı müddetçe daima doğruların ve hakkaniyetin hakim olması için mücadele etmiştir. O hiç bir zaman doğrulardan ne uğruna olursa olsun asla taviz vermemiş, vazgeçmemiştir. Her zaman herkesin adil bir şekilde var olan gelirlerden eşitçe yararlanmasını savunmuştur. Eşitliğin hakim olması gerektiğini dile getirmiş ve bunun mücadelesini vermiştir. Asla egemen anlayışlara, iktidar olanlara biat etmemiştir.

Ebuzer Giffari, bir çok yönüyle bilinmesi, öğrenilmesi gereken bir şahsiyettir.

Konuyla ilgilenenler Ali Şeriatî'nin kitabına başvurabilirler.

*Wikipedia

** Wikipedia

İbrahim Edhem

Belh şehrinde doğan İbrahim Edhem'in doğum tarihi kesin olarak bilinmemektedir. Hakka yürüyüş tarih ise yine kesin olarak bilinmemekle beraber yaygın kanağe göre 778 veya 779 yılındadır.

İbrahim Edhem için bir çok sayıda menkıbe ve eğitici söylenceler vardır. Bu menkıbeler ve söylenceler daha çok bilinmekle beraber İbrahim Edhem'in, bilinmesi gereken önemli bir özelliği de ilmi çalışmalarını ve Ehlibeyte bağlılığıdır. İbrahim Edhem, sadece ibadetle uğraşmamış başta inanç olmak üzere bir çok diğer konu hakkında sohbetlerde bulunmuş, çalışmalar yapmıştır.

İbrahim Edhem'in hayatı, bir çok yönüyle incelenmeye, üzerinde durulmaya ve anlaşılmaya değer bir yaşamdır. İbrahim Edhem'in hayatı bütünlüklü olarak öğretici, ders çıkartıcı bir hayattır.

Sadece Alevi topluluklar için değer, aynı zamanda bazı Sünni ekoller arasında da kabul gören İbrahim Edhem'in en önemli özelliklerinden birisi, dünya malını elinin tersi ile itmesi ve Hak yolu için saltanatından vazgeçip hayatın sırrına vakıf olma çabasıdır. Bir noktada kralken ve o günün şartlarında herkesin imrendiği, yerinde olmak için can attığı tahtını tacını terk edip gerçeği aramaya çıkmış olması, bu noktada bir lokma bir hırka felsefesiyle gerçeği ararken yaşamını kendi alın teri ile kazandıklarıyla idame ettirmesi ve bundan her şart altında taviz vermemesi; geçmiş çağlarda ve günümüzde olduğu gibi

gelecek çağlarda da önemli bir derstir anlamak isteyen insanoğlu için.

Sünni ekoller arasında da kabul gören İbrahim Edhem, ne yazık ki bu çevrelerce tek yönlü olarak kabul ediliyor. Sadece tasavvuf boyutuyla İbrahim Edhem'i algılamak, eksiliktir. İbrahim Edhem büyük bir mutasavvıf olmakla beraber aynı zamanda büyük bir Ehlibeyt sevdalısı, dostu, taraftarıdır. Sünni ekoller bu gerçekliği ne yazık ki görmezden geliyorlar. Bazı Şii kaynaklar, İbrahim Edhem'in tacını tahtını bırakıp mücadeleye girişmesini Emevi iktidarının zulmüne bir başkaldırı olarak gösteriyorlar. Haksızlığın alabildiğine çoğaldığı Emevi iktidarında, Ehlibeyt bendelerinin ve diğer yoksul, dışlanan kesimlerinde büyük acılar yaşadığı bir zamanda, İbrahim Edhem gibi soylu kişiliklerin kendi dar dünyalarında kalmalarını beklemek, akla pek yakın gelmiyor. Her ne kadar destansı şekilde ve tasavvufi ağırlıklı olarak bir İbrahim Edhem bilgisi varsa da, sınırlı kaynaklar gerçek hikayenin çok daha farklı olduğunun ip uçlarını veriyor.

İbrahim Edhem, bir çok şehir dolaşmış, zamanın çok önemli bilgilerinden dersler almış, onların sohbetlerinden bulunmuş, ayrıca bir çok kişiye hayatın gerçeklerini, hayatın anlamını, insanın nasıl anlamlı ve mutlu bir hayatın sahibi olabileceğine dair, nasıl gerçeğe ulaşabileceğine dair bilgiler, eğitimler vermiştir. İbrahim Edhem ile ilgili anlatılan menkıbelerde, İbrahim Edhem'in gerçeği arayış mücadelesi kısaca söyle anlatılmaktadır. İbrahim Edhem tahtının üzerinde uykuya daldığı bir gece rüyasında tavanın sallandığını hisseder. Orada kimin bulunduğunu sorunca, "tanıdık biriyim, devemi

kaybettim, onu arıyorum” cevabının alır. İbrahim Edhem, damda deve aramanın şaşkınlık olduğunu söyleyince sesin sahibi ona, Allah’ı altın taht üzerinde ve atlas elbise içinde aramanın damda deve aramaktan daha büyük bir şaşkınlık olduğunu hatırlatır. Bunun üzerine İbrahim Edhem düşünceye dalar. Olaydan birkaç gün sonra devlet ileri gelenlerinin bulunduğu şölende bir adam korkusuzca muhafızları geçerek İbrahim Edhem’in karşısına dikilir. İbrahim Edhem ne istediğini sorunca adam şölenin verildiği anda kalmak istediğini belirtir. İbrahim Edhem, buranın han değil kendisine ait bir saray olduğunu ve her önüne gelenin burada kalmayacağını söyler. Adam, sarayın daha önce kimlerin olduğunu ve onların şimdi nerede bulunduğunu sorar; İbrahim Edhem de önceki sahiplerinin öldüğünü belirtir. Adam, “bu ne biçim saraydır ki bir gelmede, biri gitmede” der ve oradan uzaklaşır. Bundan çok etkilenen İbrahim Edhem onun peşine düşer; kendisiyle konuşmak istediğini belirterek kim olduğunu sorunca “Hızır” cevabını alır. Ertesi gün ava çıkan İbrahim Edhem atının üzerinde iken “uyan” diye bir ses duyar. Üç defa tekrarlanan bu sese aldırış etmeyince aynı ses, “başkaları seni uyandırmadan önce kendin uyan“ cümlesiyle yankılanır. Ayrıca İbrahim Edhem’in o esnada karşısına çıkan bir ceylan dile gelerek, ‘ben avlamak için gönderildim; senin beni avlaman için değil. Bir biçareye ok atıp avlamak için mi yaratıldın? Bundan başka işin yok mu?’ der. Ardından aynı sözleri kendi içinden de işiten İbrahim Edhem ruhi bir değişime uğrar ve gerçeği aramaya koyulur.

Salman-ı Pak

Bir diğerk adı da Salman-ı Farisi olan bu yüce şahsiyet biz Aleviler için önemli bir önderdir. Hz. Muhammed'in "Salman Ehlibeyttendir" sözü Salman-ı Pak'ın önemini yeterince açık şekilde ortaya koyuyor. Ehlibeyt biz Aleviler için Nuh'un gemisi gibidir. O gemiye binen kurtuluşa erer. "Salman Ehlibeyttendir" hadisi onun önemini ortaya koymak içindir. Yoksa Ehlibeytin somut olarak Hz. Muhammed, Hz. Ali, Hz. Fatma, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin olduğu cümle aleme aşıkardır.

İnancımızda bu denli önemli bir yer kaplayan bu yüce şahsiyet hakkında Alevi sözlü edebiyatında çok bilgiler olmakla beraber, yazılı kaynaklardaki bilgiler ne yazık ki sınırlıdır.

Salman-ı Pak hakkında genel bilgileri şöyle özetleyebiliriz.

Salman-ı Pak'ın doğum tarihi bilinmiyor. Doğum yeri İran'ın İsfahan kentidir. 656 yılında Hakka yürümüştür.

Doğup büyüdüğü ortam Zerdüştinancının hakim olduğu bir ortamdı. Salman-ı Pak'ın babası Zerdüştlüğe bağlı bir insan olduğundan bu din ile ilgili eğitimi babasından almıştır. Belli bir yaşa geldiğinde Zerdüştlük dini Salman-ı Pak'a yetmemiştir. Bunun sonucunda arayışa giren Salman-ı Pak Hristiyanlık dinine yönelir. O dönemler Hristiyanlık dini için önemli bir merkez olan Şam şehrinde bir süre kalır ve bu din hakkındaki eğitimine devam eder. Ancak bir noktadan sonra Hristiyanlık inancıda ona yetmemeye başlar. Yeni arayışlara giren Salman-ı Pak, Arabistanda yeni bir peygamberin ortaya çıktığını

öğrenince yönünü o tarafa çevirir. Bu yeni peygamberi görmek amacıyla yaptığı yolculukta haydutlarca yakalanıp köle olarak Medine de satılır. Bu sıralarda Hz. Muhammed'in hicreti gerçekleşir. Hz. Muhammed'in çabalarıyla Salman'ın köleliği sona erer. Hz. Muhammed'in gerçek bir peygamber olduğuna inandıktan sonra Müslümanlığı seçer Salman-ı Pak

Müslüman olan ilk Arap olmayan kişidir.

Müslüman olduktan sonra Hz. Muhammed'e en yakın kişilerden biri olur. Hz. Muhammed'in söylediği “Salman Ehlibeytimdedir” sözü bu yakınlığın derecesini daha rahat anlatıyor.

Müslüman olduktan sonra bilgisi ve görgüsüyle Müslümanlara çok yararları olmuştur. Bunun en somut örneği Hendek savaşında ortaya çıktı. Bu savaşta hendek kazılması fikrini vererek savaşın kazanılmasında önemli rol oynadı.

Yukarıdaki açıklamalar Salman-ı Pak hakkında genel bilgilerin özetiydi. Bu genel bilgilere biz Alevilere özel bazı bilgileri de eklememiz, Salman-ı Pak gibi bir şahsiyeti daha iyi tanımamıza ışık tutacaktır.

Cemlerimizden kaynağı Kırklar Cemidir. Salman-ı Pak, Kırklar meclisinde/ceminde olan Kırklardan biridir.

Salman-i Pak, adından da anlaşılacağı üzere temizliğin sembolüdür.

Salman-i Pak, Onyedici Kemerbestten biridir. Onyedici Kemerbest; Hz. Muhammed'e, Hz. Ali'ye, Ehlibeyt'e bağlı

Kırklar Meclisinin üyeleri arasında bulunan, Hz. Ali tarafından kemerleri bağlanmış olan yüce şahsiyetlerdir.

Bunların dışında Salman-ı Pak, bütün ömrünü Ehlibeyt yolunda, Hz. Ali'ye bağlılıkla geçirmiş bir kişidir. Hz. Ali ve Salman-ı Pak arasında geçen hikaye, menkıbeler Alevi sözlü geleneğinde hala mevcudiyetini koruyor.

Bütün bu genel ve biz Alevilere özgü özel bilgilerden de anlaşıldığı gibi Salman-ı Pak, -hangi açıdan ele alırsak alalım, ister zahiri ister batını olsun- önemli bir şahsiyettir. Biz Aleviler için önemi ortadadır. Zahiri anlamdaki varlığı ile de olsa Sünniler içinde önemli bir şahsiyet olması gerekiyor. Hendek savaşındaki rolü bile onun önemli tarihsel bir figür olduğunu ortaya koyuyor.

Sonuç olarak; Salman-ı Pak, üzerinde önemle durulması gereken bir şahsiyettir. Sözel geleneğimizdeki bilgilerle başka dillerde hakkında yapılan çalışmaları birleştirip daha somut ve anlaşılır olarak cümle insanlığa bu önemli kişiliği tanıtmamız gerekiyor. Burada dile getirdiklerimizde bu meyanda atılan ilk adım olarak anlaşılmalı. Çünkü bu önemli şahsiyeti anlamak ve anlatmak için daha çok çaba sahibi olmamız gerektiği apaçık ortadadır.

Hz. Zeynep

Zeynep adı Alevi toplumunda yiğitliğin adı olarak bilinir. Bu yiğitlik kültürünün oluşumunu Hz. Zeynep gerçekleştirmiştir. Aslında Zeynep adı salt yiğitlik için değil, aynı zamanda doğruluğun, mertliğin, zalimin zulmüne direnmenin, hakkaniyetin, fedakârlığın... da adıdır. İşte Zeynep isminde sembolleşen bu değerlerin yaratıcısı Hz. Zeynep'tir.

Hz. Zeynep, Hz. Ali'nin ve Hz. Fatma'nın kızıdır. Hz. Zeynep, dedesi Hz. Peygamberin, abileri İmam Hasan ve Hüseyin'in yolundan gitmiştir.

Her şey açık değil mi?

Eğer bir insanın dedesi Hz. Muhammed ise, babası Hz. Ali ise, annesi Hz. Fatma ise, abileri İmam Hasan ve Hüseyin ise; o kişinin nasıl önder bir şahsiyet olduğu yeteri kadar açık değil mi? Böylesi nurlu bir ortamda dünyaya gözlerini açan bir şahsiyetin önderliğini anlatmaya gerek var mı? Zaten önderlik sınavını en muazzam şekilde Kerbelâ'da, Yezit lânetlisinin saraylarında alını açık, başı dik olarak vermiştir. Tarihin en mühim döneminde hakkaniyeti savunmuş ve savunmasıyla zalimlerin, hainlerin, korkakların, haksızların... önünde boyun eğmeyeceğini kanıtlamıştır. İşte Zeynep böylesi bir kişidir. Asla ideallerinden ve doğrularından taviz vermemenin adıdır. İdeallerini her koşulda savunmanın adıdır.

Hz. Zeynep, Hz. Ali ve evlatlarına yapılan bütün haksızlıklardan payını fazlasıyla almıştır. Ehlibeyt'e

düşmanlığın had safhada olduğu bir zamanda yaşamış ve saldırılara cevap olmaya çalışmıştır.

Hız. Zeynep'in yaşamını kısa bir anlatımla anlatmak mümkün değil. Yine Hız. Zeynep'i anlatırken bazı kronolojik bilgiler ve verilerde sınırlı kalmak, Hız. Zeynep gibi büyük bir öncüye haksızlık olur.

KERBELÂ VE ZEYNEP

Kerbelâ...

İnsanlık tarihinin gördüğü en büyük trajedi. Kerbelâ'da sadece trajedi yoktu. Orada aynı zamanda İmam Hüseyin'in bütün insanlığa asırlarca yol gösterecek mesajı da vardı.

Hız. Zeynep'te Kerbelâ'da başına neler geleceğini bile bile İmam Hüseyin ile beraber gitmiştir. Kocasının bütün telkinlerine rağmen Hüseyin'i yalnız bırakmamış ve çocuklarıyla beraber İmam Hüseyin'e yoldaşlık etmiştir. Bu manada doğruları savunmak adına kocasının telkinlerini reddetmiştir. O günün şartlarında bir kadının kocasını dinlememesi ender görülen bir olaydır. Hız. Zeynep burada da önderliğini kanıtlamış ve iradesini ortaya koymuştur. Doğru bildiği yolda sonuna kadar gitmiştir.

Hız. Zeynep'in günümüze kadar süren önderlik anlayışını iyi anlamak gerekiyor. Hız. Zeynep koca iktidarını reddetmiştir. Bu, öylesine verilmiş bir karar değildir. Aksine iyice düşünülmüş, ölçülüp biçilmiş bir karardır. İdealleri uğruna her türlü bedeli vermenin gereğidir. Nitekim Hız. Zeynep Kerbelâ'da İmam Hüseyinle beraber öz evlatlarını da şehit

vermiştir. Kendisine olmadık hakaretlerde bulunulmuştur. Hz. Zeynep ise bütün bu zalimliklere karşın başını dik tutmuş ve doğrularını en mükemmel şekilde zalimlere karşı dile getirmiştir. Hz. Zeynep, böylece Ehlibeyt davasının sahipsiz olmadığını göstererek, önderlik gücünü ortaya koymuştur. Bu değerli kadın önderden öğrenecek yığınla ders var. Ne mutlu Zeynep gibi yaşayanlara, yaşamak isteyenlere

Baba İlyas

Baba İlyas, Babailer isyanının önderidir. Babailer isyanının etkileri yüzlerce yıl devam etti. Babailer isyanı, daha sonraki süreçleri belirleyen önemli bir dönemeçtir. Baba İlyas'ta bu önemli tarihsel başkaldırının önderidir. Baba İlyas'ın doğum tarihi kesin olarak bilinmemektedir. Horasan bölgesinde doğduğu ve Hoca Ahmet Yesevi'nin öğrencilerinden olduğu rivayet edilmekle beraber bazı bilgiler onun Ebul Vefa'nın öğrencisi olduğu yönündedir. Baba İlyas'ın fikirlerinin kısa bir dönemde bütün Anadolu'da yayılması ve etkili olması önemlidir. Bu dönemde Anadolu'da Selçuklu devleti hükümdarlık sürdürüyordu. Selçuklu devleti, bir avuç yöneticinin ve bunların yordakçılarının emrindeydi. Geniş halk yığınları sefalet içinde çırpınıyorlardı. Bunlar yetmezmiş gibi, Selçuklular halk üzerinde muazzam bir baskı kurmuşlardı. Bundan hoşnut olmayan halk yığınlarının derdine Baba İlyas'ın eşitliği, paylaşımı, adaleti savunan düşünceleri derman niteliğindedeydi. Baba İlyas, **“Allah sevgisinin dinin katı kurallarıyla biçimlenemeyeceğini, insanın ancak kendi gönlünce bu sevgiyi yaratabileceğini”** söylüyordu.

Baba İlyas'a göre toplum, **“kadın-erkek ayrımı gözetilmeksizin tüm bireylerin oluşturduğu bir bütündür”**. Bu bütünün içinde tüm insanlar birbirilerine eşitti. Ne var ki, Selçuklular ve onların egemenliğindeki beylikler böyle olması gereken tanrısal düzenden ayrılmışlar ve güçlüler yeryüzünü kendi aralarında paylaşarak, eşitliği ortadan kaldırmışlardı. Oysa amaç, bütün insanların kardeşçe, barış içinde ve

elbirliğiyle üreterek yaşamları olmalıydı. Kısaca özetlemeye çalıştığımız, Baba İlyas'ın bu bütün insanlığı kucaklayan ve zamanı, mekânı olmayan düşünceleri, etkisini hemen gösteriyordu. Bu düşünceler bütün zamanlar ve mekânlar için geçerlidir.

Böylece Baba İlyas ve yardımcısı Baba İshak, büyük bir örgütlülük geliştirerek mücadeleye başladılar. Mevcut durumdan hoşnut olmayan tüm toplum kesimleri Baba İlyas'ın etrafında birleşiyordu. Selçuklu sultanı 2. Gıyaseddin Keyhüsrev, Baba İlyas'ın bir ayaklanma için hazırlıklar yaptığını sezince, 1239 yılında Baba İlyas'ın üzerine saldırdı. Bunun neticesinde isyan başladı. Baba İlyas'a saldırıyla beraber Baba İshak ayaklanma çağrısı yaptı. Babailer, bir çok yerde Selçuklu birliklerini geri püskürttü. Baba İlyas, 1239 veya 1240 yılında Amasya'da şehit edilmiştir.

Babailer isyanının daha sonraki bir çok gelişmeyi belirlediğini söyledik. Bunlardan ilki, kesin olmamakla beraber, Hacı Bektaş Veli'nin Baba İlyas eyleminde yer aldığıdır. Diğer bir bilgi ise, Osmanlı devletinin kurulmasında rol alan Şeyh Edebali'nin Baba İlyas'ın halifelerinden olduğudur. Bu bilgiler her ne kadar muğlaksa da, kesin olan Babailer isyanının büyük bir isyan olduğu ve etkilerinin uzun yıllar devam ettiğidir. Ayrıca Baba İlyas'ın fikirleri Anadolu Aleviliğinin temelini atmıştır.

Baba İshak

Bazı kaynaklar Baba İlyas ile'ı birbirine karıştırıyorlar. Bazı bilgilerde Baba İlyas, Baba İshak'ın halifesidir. Yine bazı kaynaklarda ise Baba İshak'ın Baba İlyas'ın halifesi olduğu belirtilir. Doğrusuda budur. Yani Baba İshak, Baba İlyas'ın halifesidir. Aslında bu o kadar da önemli değildir. Netice de her iki önderde büyük Babailer İsyanı'nın önderleridir. Baba İlyas, olayın temel stratejisini belirlemiş, teorisini yapmıştır. Baba İshak ise isyanın pratik gelişimini örgütlemiştir.

Baba İshak, tarihe Babailer İsyanı diye geçen ayaklanmanın Baba İlyas ile beraber önderidir. Baba İlyas'ın şehit edilmesinden sonra isyanı o yönlendirmişti. Mücadelenin gerekçelerini anlatan haksızlıkların, yapılan yanlışları ortaya koyan ve karşısında alternatifleri sunan Baba İlyas'tır. Bu fikirlerin kitleselleşmesini sağlayan, halk topluluklarını örgütleyen Baba İshak'tır. Bu nedenle Baba İshak ve Baba İlyas iç içe geçmişlerdir.

Baba İshak'ın nerede ve ne zaman doğduğu bilinmemektedir. Bilinen Baba İlyas'ın şehadetinden sonra mücadeleye devam ettiğidir. Kesin olmamakla beraber 1240 yılında Amasya'da şehit edildi. Onun şehadetinden sonra Babailer'in çoğunluğu kılıçtan geçirilip yok edildiler. Geriye kalanlar ise mücadelelerine Anadolu'nun dört bir yanına dağılarak devam ettiler.

Baba Zünnun

Baba Zünnun'un doğum tarihi ve nerede doğduğu hakkında hiç bir bilgi bulunmamaktadır. Kanuni Sultan Süleyman döneminde (1500'li yıllarda) yaşadığı bilinmektedir. Baba Zünnun, Bozok (Yozgat) yöresinde büyük bir isyan başlatmıştı. Hiç bir isyan sebepsiz olmadığı gibi, Baba Zünnun isyanı da sebepsiz değildi. O dönemde fakir halkın üzerinde alabildiğine baskılar vardı. Halk kıt kanaat geçinmeye çalışırken, devlet sürekli vergiyi yükseltiyordu. Baskılar Alevi, Sünni fark etmeksizin bütün halk üzerinde vardı. Fakat bir çok bölgede Alevilerin toprakları ellerinden alınıp, devletin yerel yöneticilerine ve onların yordakçılarına dağıtılıyordu. Baba Zünnun böylesi koşulların ağırlaştığı bir dönemde yaşıyordu. Baskılar dayanılmayacak boyuta varınca, Baba Zünnun isyan bayrağını açtı. İsyân gittikçe genişliyordu. Baba Zünnun, yerel beyleri yenip zaferler elde ettikçe, katılım da çoğalıyordu. Neticede Osmanlı merkezi Baba Zünnun'un üzerine büyük bir güçle saldırdı. Baba Zünnun yakalanarak vahşice öldürüldü. Baba Zünnun yenilmişse de, direnme başarısı göstermiş ve Osmanlı devletinin şahsında egemenlere, haksızlara, zalimlere ağır darbeler vurmuştur.

On Dört Masumu Pak

Henüz çocuk yaşta iken zalimce katledilen ondört çocuğun adıdır. Ondört Masum Pak, arılığın, masumluğun, saflığın sembolüdürler. Ondört Masum Pak, Alevi toplumu için masumiyetin temsilcileri olmaları ile günlük yaşam içinde dahi anılırlar. Ondört Masum Pak, Ehlibeyt ve Oniki İmamlar'ın evlatlarıdır.

Ondört Masum-ı Pakların isimleri ve şehadetleri:

1. **Muhammed Ekber:** Hz. Ali'nin oğludur. Henüz 40 günlük iken Hz. Ali'yi Ebubekir'e biat ettirmek için evine baskın düzenleyen Ömer'in adamı olan Tahir tarafından kapı Hz. Fatma'nın üzerine devrilir. Bu esnada Fatma Ana'nın kucağında bulunan Ekber kapı altında ezilerek şehit olur.
2. **Abdullah:** Hz. Hasan'ın oğludur. Yedi yaşında iken Muaviye'nin adamlarından Talha bin Amir tarafından şehit edilir.
3. **Abdullah:** Hz. Hüseyin'in oğludur. İki yaşında iken Kerbela'da Erzak Dımışki tarafından şehit edilir.
4. **Kasım:** Hz. Hüseyin'in oğludur. Üç yaşında iken Kerbela'da Hezime Kahl tarafından şehit edilir.
5. **Ali Asgar:** Kerbela kıyımında bir yaşındaydı. Babası Hz. Hüseyin tarafından su verilmesi için Yezid'in askerlerine gösterilir. Bu esnada İbni Sadi'nin emriyle Harmele adında bir okçu tarafından şehit edilir.

6. **Kasım**: Zeynel Abidin'in oğludur. Üç yaşında iken Bekir İbni Ur tarafından şehit edilmiştir.
7. **Ali Eftan**: Beşinci İmam Muhammed Bakır'ın oğludur. Altı yaşında şehit edilir.
8. **Abdullah**: Altıncı imam Cafer Sadık'ın oğludur. Üç yaşında İbni Mercan tarafından şehit edilir.
9. **Yahya Hadi**: Altıncı imam Cafer Sadık'ın oğludur. Üç yaşındayken Abbasi hükümdarının huzurunda şehit edilir.
10. **Salih**: Yedinci imam Musa Kazım'ın oğludur. Dört yaşında iken şehit edilir.
11. **Tayyip**: Yedinci imam Musa Kazım'ın oğludur. Yedi yaşında iken şehit edilir.
12. **Cafer Tahir**: Dokuzuncu imam Muhammed Taki'nin oğludur. Dört yaşında iken şehit edilir.
13. **Cafer**: Onuncu imam Ali Naki'nin oğludur. Bir yaşında iken şehit edilir.
14. **Kasım**: Onbirinci imam Hasan Askeri'nin oğludur. Bir yaşında iken şehit edilir.

Not: Ayrıca Ondört Masum-i Pak deyimi Hz. Muhammed, Hz. Fatma ve On İki İmamlar içinde kullanılıyor.

On Yedi Kemerbest

Onyedi Kemerbest; Hz. Muhammed'e, Hz. Ali'ye, Ehlibeyt'e bağlı kırklar meclisinin üyeleri arasında bulunan, Hz. Ali tarafından kemerleri bağlanmış olan onyedi önderdir. Onyedi Kemerbest'in çoğu Ehlibeyt yolu için şehit olmuştur.

Onyedi Kemerbest'in adları:

1. Selmani Farisi
2. Ammar bin Yaser
3. Malik Eşter bin Haris
4. Muhammed bin Ebubekir
5. Veysel Karani
6. Abuzer Gaffari
7. Harrim bin Haris
8. Abdullah bin Yedi-Hazai
9. Abdullah bin Adiel
10. Abu el Hişam
11. Haris Şeyhani
12. Haşim bin Utbe
13. Muhammed bin Abu Hazika
14. Kamber hazretleri
15. Murtefi bin Vezza
16. Said bin Kays
17. Abdullah bin Abbas

Börklüce Mustafa

Börklüce Mustafa, 1400'lerin başında Şeyh Bedrettin önderliğinde gelişen mücadelede, Torlak Kemal ile birlikte büyük bir isyan sonrası asılarak şehit edilen önemli bir isyancı önderdir. Börklüce Mustafa, Şeyh Bedrettin'in öğrencisiydi. Şeyh Bedrettin, o zamanın haksızlıklarına karşı mücadele etmiş "yarin yanağından gayrı her şeyde ortaklık" şiarı ile onbinlerce kişiyi aydınlatmış ve örgütlemiş büyük bir önderdir. Osmanlı kaynakları, Börklüce Mustafa için çok çirkin şeyler yazmışlardır. Aynı şeyleri diğer önderler için de yapmışlardır. Çünkü toplumun tarih bilincini karartmak, o toplumu köklerinden koparmaktır. Köksüz bir ağaç nasıl kuruyorsa, kökünden koparılmış bir toplum da geleceğini kuramaz ve yok olup gider. Bunun içindir ki, Şeyh Bedrettin, Börklüce Mustafa'nın eylem ve söylem birlikteliğini kırmak için Börklüce'nin Şeyh Bedrettin ile ilişkisi olmadığını yazmaktalar. Gerçekler farklıdır. Gerçekler, Şeyh Bedrettin'in başta Aleviler olmak üzere, o günün şartlarında yönetimden memnun olmayan, devletin ağır vergileri ve zulmü altında inleyen kitleleri eğittiği, onlara bu zulmün kader olmadığını anlattığıdır. Bunu Börklüce Mustafa ve Torlak Kemal ile yapmıştır. Aslında Şeyh Bedrettin ve Börklüce Mustafa için ciltler dolusu şeyler yazılabilir. Ama olayın özeti böyledir.

Bilinmesi gerekenler; Börklüce Mustafa, Şeyh Bedrettin'in öğrencisidir. Torlak Kemal ile Şeyh Bedrettin'in düşünceleri doğrultusunda bir devlet sistemi kurmak için isyan etmiştir. Bu isyanın sonucunda yenilmiş ve katledilmiştir.

Dadaloğlu

Dadaloğlu'nun hangi tarihte yaşadığı ve nerede yaşadığı hakkındaki bilgiler, diğer önderlerimiz, ozanlarımız gibi muhtelifdir. Günümüze kadar ulaşan şiirlerinde güneyde yaşadığı (Adana, Maraş, Toroslar), Avşar boyunda olduğu anlaşılmaktadır. Yazılı kaynaklarda adı geçmemekte.

Dadaloğlu, şiirlerinde yalın bir dil kullanmış, vermek istediği mesajı net olarak vurgulamıştır. Bu şiirlerinde toplumu haksızlıklara karşı başkaldırmaya çağırıyor, örgütlüyordu. "Hakkımızda devlet etmiş fermanı. Ferman padişahın dağlar bizimdir." Bu şiirler, toplumda çok büyük bir moral etkisi ve bilinç yaratıyordu. Nitekim yazılı kaynaklara sahip olmayan Alevi toplumu, moral ve bilinç düzeyini şiirler ile koruyordu. şiir, Alevi toplumu için büyük bir öneme haizdir. Asırlarca Alevi toplumu bilinç düzeyini şiir ile geliştirmiş, moralini şiir ile ayakta tutmuştur. Dadaloğlu da bu büyük şairlerden biridir. şöyle devam ediyor; "ölen ölüş kalan sağlar bizimdir". Bu ve benzer dizelerde Alevi felsefesini bulmak mümkündür. Bazı kimseler ya art niyetlerinden ya da bilgisizliklerinden, Dadaloğlu ve benzer şairlerin, önderlerin Alevi olmadığını söylerler. Bu eğer bilgisizce değilse, art niyetli olarak bazı değerleri tahrif etmek adına yapılıyordu. İnanıyoruz ki, gerçekler zamanla daha bariz şekilde ortaya çıkacaktır. Aynı durum Dadaloğlu gerçeği için de geçerlidir.

Demir Baba

Balkanlardaki Alevi toplumunun önderlerinden olan Demir Baba'nın nerede ve ne zaman doğduğu belli değil. Demir Baba Velayetnamesinden, Demir Baba'nın kerametleri, yaşamı, soy seçeresi ve benzer bilgiler bulunmakla beraber bu bilgileri başka kaynaklardan bulamadığımızdan buraya almıyoruz.

Bilinmesi gerekenler; Demir Baba Balkanlardaki Alevi toplumunun en önemli önderlerinden birisidir. Şeyh Bedrettin'in takipçilerindedir. Tekkesi halen Bulgaristan toprakları içinde sağlam olarak durmaktadır. Demir Baba yüzyılı aşkın yaşamış, çeşitli coğrafyalar gezmiş, bir çok insanı aydınlatmış ve kerametler göstermiştir.

Mutfağında kaynar aş
Odur Erenlerin başı
Hüseyin Baba karındaşı
Demir Babam hü hü
Gani Sultanım hü hü

Başucunda yeşil tacı
Ona varan olur hacı
Cümlemiz ona duacı
Demir Babam hü hü

Kapısını açtım geçtim
Aşkın ateşine düştüm
Benlik perdesinden geçtim
Demir Babam hü hü

Ebul Vefa

Taç-ül Arifin Ebul Vefa'nın doğum tarihi kesin olarak bilinmemektedir. Bazı bilgiler 1020 yılında doğduğu yönündedir. Ebul Vefa'nın düşünceleri, Babai İlyas, Hacı Bektaş Veli'yi ve daha başka Alevi önderlerini etkilemiştir. Bazı bilgiler Ebul Vefa'nın, Hoca Ahmet Yesevi gibi Anadolu Aleviliğinin fikir babası olduğu yönündedir. Ebul Vefa bir noktada hedefi göstermiş, yapılması gerekenleri öğretmiş, Baba İlyas, Hacı Bektaş Veli ve diğer erenler de uygulamışlardır.

Ebul Vefa büyük bir bilgindi. Bilgilerini insanlarla paylaşıyor, onlara gerçeği anlatıyordu. Öğrencileri günden güne artınca, devrin yöneticilerini bir tedirginlik sardı. Ebul Vefa'yı kırk Sünni din bilgini ile karşılaştırıp, onların soracağı sorulara cevap vermesini isteyecek, böylece Ebul Vefa soruları bilemeyecek ve halkın gözünden düşmüş olacaktı. Ama plânları ters tepti. Çünkü tartışma günü kırk Sünni bilgin, Ebul Vefa'ya değil soru sormak ne diyeceklerini unuttular. Ebul Vefa onlara yöneticilerinin huzurunda gereken cevabı verdi ve şöyle devam etti:

“Sizler hilafetin ve şeriatın medreselerinde öğrenim gördünüz. Bunun hiç bir önemi yoktur. Öğrendikleriniz bilimsel olmadığından, hepsi de unutulacaktır. Geçersiz olacaktır. Ama İlm-i Ledün'ün medresesi yoktur. Kağıdı ise gönül sayfasıdır. Onun kalemi insanın kalbidir. Bu ilmi öğrenen her iki dünyada da mesut ve bahtıyar olur”.

Ebul Vefa ile ilgili bir çok öykü var. Ebul Vefa'nın doğum tarihi nasıl kesin değilse, hakka yürüdüğü tarihte kesin değildir.

Bir kaynağa göre 1150, diğere bir kaynağa göre 1107. Her halûkârda Ebul Vefa, bir çok öğrenci yetiştirmiş, Ehlibeyt'in aydınlık yolunun insanlığa ulaşması için çalışmıştır.

Fuzuli

Yedi Ulu Alevi ozanından biri olan Fuzuli'nin doğum tarihi ve yeri kesin olarak bilinmemekle beraber 1495 yılında Bağdat'ta doğduğu yaygın bir kanaattir. Asıl adı Mehmet olan Fuzuli'nin 1504 yılında Kerkük, 1480 yılında Musul'da doğduğuna dair rivayetler de vardır. 1556 yılında Kerbela'da hakka yürüdüğü rivayet edilmekle beraber yine bazı bilgiler Fuzuli'nin Azerbaycan'ın başkenti olan Bakü kentinde hakka yürüdüğü şeklindedir. Nitekim bugün Fuzuli'nin Bakü'de bir de heykeli bulunmaktadır.

Bütün bilgilerden ulaştığımız sonuçlar; Fuzuli'nin bir çok yerde yaşadığı ve bir çok yeri de dolaştığı yönündedir. Fuzuli bir çok eser yazmıştır. Fuzuli'yi Alevi toplumunda önemli kılan, onu Yedi Ulu ozandan biri yapan özelliği, onun Kerbela katliamı üzerine yazdığı mersiyelerdir. Bu mersiyeler öyle etkilidir ki, insanlar adeta katliamı yeniden yaşıyorlar. Mersiyelerdeki bu içtenliği, Fuzuli'nin Ehlibeyt aşkının şiire yansımaları olarak görebiliriz. Nitekim Fuzuli, Bağdat şehrinin Osmanlılar'a geçmesi sonucu kendisine Osmanlı'ya hizmet karşılığında sunulan altınları kendine has üslubuyla reddetmiştir. "Selam verdim rüşvet değildir diye almadılar" adlı meşhur deyim bu döneme aittir.

Fuzuli, gönülden bağlı olduğu Ehlibeyt'e bağlılığını yazdıkları dışında, Necef'te Hz. Ali'nin, Kerbela'da İmam Hüseyin'in türbelerine hizmet ederek de kanıtlamıştır. 1556 yılında Kerbela'da hakka yürümüş ve burada defnedilmiştir.

Ey felek bu mülkü bi vefayı al başına çal
Tacı, tahtı, zihnet, sarayı al başına çal

Bir gün için neyerim, fani cihan emlâkini
İster isen büsbütün dünyayı al başına çal

Bu Fuzuli Kerbela'nın mecerasını okudu
Softa efendi verdiği fetvayı al başına çal

Gül Baba

Gül Baba, aslen Amasya’lıdır. Doğum tarihi kesin olarak bilinmemektedir. Gül Baba, büyük ilim, irfan sahibi bir önderdir. Geleceğin hangi temeller üzerinde gelişeceğini iyi görmüş ve bu sebeple günümüzdeki Galatasaray Lisesi olarak bilinen “Enderunu Hümayunha’yı” kurmuştur. Bu okulun bahçesinde yetiştirdiği sarı ve kırmızı güller, okulun sembolü olmuştur.

Gül Baba, derin bilgisi, hayata ve sorunlara olumlu yaklaşımı, yardımseverliği ve daha sayamayacağımız bir çok meziyetin sahibidir. Bir rivayete göre Gül Baba, musahibi olan Garip Dede ile bir çok diyar gezmiş ve insanları aydınlatmıştır. Gül Baba, Alevi inanç ve felsefesini Macaristan topraklarına taşımış ve 1541 yılında Macaristan’ın Budapeşte kentinde hakka yürümüştür. Günümüzde Macaristan’ın başkenti olan Budapeşte şehrinde Gül Baba’nın türbesi bulunmaktadır. Macar kültüründe önemli bir yer edinen Gül Baba, filmlere, tiyatro oyunlarına, operalara, kitaplara konu olmuştur. Gül Baba, günümüzdeki yol erenlerine ışık tutmakta ve onlara bilimi, sevgiyi, dostluğu, dayanışmayı öğütlemekte. Böylece asırlar sonra bile hizmetini ifa (yerine getirmek) etmektedir. Ne mutlu Gül Baba’nın ve diğer önderlerin yolunda yürüyenlere!

Hamza Baba

Hamza Baba'nın doğum tarihi hakkında kesin bilgiler yok. Bazı kaynaklar, onun 1313-1346 yılları arasında Manisa'da yaşadığı yönündedir.

Hacı Bektaş Veli'nin halifelerinden olan Hamza Baba, yola bağlılığı ile Anadolu Alevi-Bektaşileri için önemli bir önderdir. Bazı bilgiler kesin olmamakla beraber Hamza Baba'nın, Ahmet Yesevi'nin öğrencilerinden olduğu ve Anadolu'ya ilim getiren erenlerden olduğu şeklindedir. Buna göre Hamza Baba Horasan'da doğmuş ve orada uzun bir dönem yaşadıkdan sonra Anadolu'ya gelmiştir.

Anadolu'da Hacı Bektaş Veli dergâhında kalmış, Ulu Hünkâr'ın irşadına nail olup, onun icazetiyle yola çıkıp, irşad/aydınlanma hareketine başlamıştır. Hamza Baba, Hacı Bektaş Veli'nin yanından ayrılırken yalnız değildir. Yanında kırk tane derviş vardır.

Dergâhtan ayrılan Hamza Baba ve beraberindekiler sırasıyla Nevşehir, Aksaray, Konya ve Denizli'ye gelirler. Denizli'de Babadağı'na gelir. Burada bir süre kalan Hamza Baba, daha sonra oradan ayrılarak Bozdağ'a bitişik günümüzde Kırklar Dağı denilen yere gelir. Burada kendisinden önce gelen Hacı Bektaş Veli öğrencilerinden Sultan Baba'ya misafir olur. Sultan Baba'dan yöre ile ilgili gerekli bilgileri alan Hamza Baba, dervişleri çevreye salarak Hacı Bektaş'ın stratejisine göre yerler aramaya koyulur.

Neticede bugünkü yerine gelir. Hamza Baba'nın bölgeye yerleşmesi çevredekileri tedirgin etmiştir. Bu sebeple Hamza Baba sık sık baskınlar yemeye başlamıştır. Hamza Baba ile ilgili anlatılan söylencelere göre, onun kerametini gösterdiği zamanlar bu baskın zamanları olmuştur.

Hamza Baba, tekkesinde ilim, irfan yayar ve burada hakka yürür.

Şah Tahmasp

Şah Tahmasp, büyük Alevi önderi, ozanı Şah İsmail'in oğludur. Bilindiği üzere Şah İsmail, Safevi devletini kurarak, Aleviliği de bu devletin resmi inancı olarak kabul etti. İşte böylesi bir babanın oğlu olan Şah Tahmasp 1514 yılında İsfahan'da doğdu. Dönemin bilginlerinin denetiminde öğrenim gördü. Şah İsmail'in 1524'te hakka yürümesinden sonra devletin yönetimine geldi. Şah Tahmasp zamanında Safevi devleti ile Osmanlı bazen şiddetlenen, bazen durağanlaşan ama sürekli olan bir savaş halindeydi. Şah Tahmasp ömrü boyunca, varolan devlet sınırlarını korumak, Alevi inancının kurumlarını oluşturmak için çalışmak ile geçirdi. Kendisini rahat bırakmayan, başta Osmanlı devleti olmak üzere çeşitli güçlerle savaştı. Şah Tahmasp 1576 yılında Kazbin'de hakka yürüdü.

Şah Tahmasp, yukarıda da izah etmeye çalıştığımız gibi, savaşların yoğun olduğu bir dönemde yönetime geldi. Bu dönemde Safevi devletini yok etmek için dört bir yandan hücumlar vardı. Şah Tahmasp bütün bunlara göğüs gererek büyük bir önder olduğunu kanıtladı. Şah Tahmasp, sadece devlet yönetimindeki başarılı uygulamaları ile değil, aynı zamanda ilme, sanata verdiği önemle de farklılığını ortaya koymuştur. Şah Tahmasp'ın sanatçılara, alimlere, bilginlere verdiği önemden ötürü, yüzlerce sanatkar Şah Tahmasp'ın yanına gelip, onun koruması ve teşviki altında çalışma yürüttüler.

Hıdır Abdal

Hıdır Abdal Sultan'ın nerede ve ne zaman doğduğu kesin olarak bilinmemektedir. Bilinenler Hıdır Abdal Sultan'ın, Karaca Ahmet'in evlatlarından olduğu ve Hacı Bektaş Veli'nin yolundan gidip, bundan yaklaşık yedi yüzyıl önce Erzincan'ın Kemaliye ilçesine bağlı Ocak köyünde hizmetlerine başladığıdır. Ocak köyü, Hıdır Abdal Sultan köyü olarak bilinir. Burada bulunan Hıdır Abdal Sultan'ın türbesi her yıl yüzlerce kişi tarafından ziyaret edilmektedir.

Hıdır Abdal Sultan, "Düşkünocağı" olarakta bilinmektedir. Bazı bilgiler Hıdır Abdal Sultan'ın, tekkesini kurmasından sonra onlarca insanı irşat ettiği ve böylelikle Alevi inancının bu bölgede gelişmesinde önemli katkısı olduğu yönündedir.

İmam Zeyd

Zeydiye tarikatının kurucusu olan imam Zeyd, kesin olmamakla beraber 698 yılında doğmuştur. Yine kesin olmamakla beraber 740 yılında küfe de Emevi zulmüne karşı başlayan isyanda şehit edilmiştir.

Zeyd, dördüncü imam Zeynel Abidin`in oğludur.

Dördüncü imam Zeynel Abidin hakka yürümesinden sonra bir kısım Ehlibeyt taraftarı Zeyd`i beşinci imam olarak kabul ederken Ehlibeyt taraftarlarının çoğunluğu ise beşinci imam olarak Muhammed Bakır`i kabul ediyorlardı.

Bize göre İmam Zeyd, büyük bir Alevi önderidir.

İmam Zeyd ile ilgili kaynaklar oldukça az. Buna rağmen İmam Zeyd hakkında şunları söyleyebiliriz: İmam Zeyd, dördüncü imam Zeynel Abidin`in oğludur. Zeynel Abidin`in hakka yürümesinden sonra bazı Ehlibeyt taraftarları Zeyd`i imam olarak kabul etmişlerdir. Ancak altını çizerek belirtelim ki Zeyd ile Muhammed Bakir arasında kesinlikle herhangi bir ihtilaf olmamıştır. Her ikisi de Ehlibeyt düşüncesi doğrultusunda mücadele etmiş ve Ehlibeyt inancının gelişmesi için çalışmışlardır. Nitekim her iki saygıdeğer imamda bu uğurda şahadete ulaşmıştır.

Zeydiye tarikatının kurumlaşması imam Zeydin şahadetinden sonra gerçekleşmiştir.

İmam zeyd`in şahadetinden sonra oğlu Yahya mücadeleye devam etmiştir. Yahya da 743 yılında şehit edilmiştir. İmam Zeyd`de diğer Ehlibeytin önder şahsiyetleri gibi büyük bir ilim

sahibiydi. Hatta bir çok Sünni din bilgini kendisinden ders almıştır. İmam Zeyd`in bilgisi sadece dini konularla sınırlı olmayıp hayatın bir çok alanına yönelikti. Günümüzde azda olsa Yemen de Zeydiye taraftarları var.

Kalender Çelebi

Hacı Bektaş Veli'nin torunlarından olan ve aynı zamanda Hacı Bektaş Dergahı'nda postnişin makamında (en yüksek makam) da bulunmuş olan Kalender Çelebi 1476 yılında doğmuştur.

Kalender Çelebi, oturduğu makamın gereklerini yerine getirerek ecdatlarının yolunda yürüyerek Alevi direniş tarihine geçmiştir. Kalender Çelebi, Osmalı saltanatının egemen olduğu, Anadolu'da yaşayan halkın başta Aleviler olmak üzere ağır baskılar altında yaşadığı dönemde düzenin değişmesi için tarihe geçmiş en büyük Alevi ayaklanmalarından birini gerçekleştirdi. Ayaklanma Alevi tarihinde sıkça yaşanan bir durumdur. Çünkü baskının, dışlanmanın, horlanmanın, katliamların olduğu yerde mutlaka direniş de olur. İşte bütün bunlar Kalender Çelebi'nin önderlik ettiği ayaklanma sürecinde de mevcuttu.

Ayaklanma 1526'larda Kırşehir-Ankara bölgesinde başladı. Ayaklanmaya önderlik eden Kalender Çelebi'nin yanında sayıları az olan ama itikatları, kararlılıkları kesin olan Alevi-Bektaşî topluluğu vardı. Kalender Çelebi, üstüne gönderilen Osmanlı askerini ardı ardına mağlup ediyordu. Bu mağlubiyetler Kalender Çelebi'nin ününü arttırıyordu. Ayaklanmaya katılanların sayısı artıyordu. Osmanlı devlet sisteminden rahatsız olan ne kadar kesim varsa, Kalender Çelebi'nin ayaklanmasına katılıyordu. Ayaklanmacıların sayısı bu katılanlarla 30-40 bin civarına ulaşıyor, kapsamı genişli yerde Maraş, Adana, Tarsus, Sivas bölgelerine kadar ulaşıyordu. Osmanlı kumandanları, ayaklanmayı silahla

bastıramayacaklarını anlayınca hilelere başvurdular. Ayaklanmaya katılan kesimleri iyi tahlil eden Osmanlı, onlara çeşitli vaatler vererek ayaklandırmadan vazgeçirdi. Bunun sonucunda Kalender Çelebi'nin yanında onunla başlayanlar kaldı. Bunların sayıları 3-4 bin civarındaydı.

Kalender Çelebi ve geride kalan taraftarları sonuna dek savaştılar. 1527 yılında Nurhak Dağında yapılan savaşta Kalender Çelebi şehit edildi. Başı gövdesinden kopartılarak İstanbul'a gönderildi.

Kalender Çelebi, mücadelesiyle Hacı Bektaş'a, İmam Hüseyin'e, Hz. Ali'ye bağlılığını göstermiş, aynı zamanda bir çoklarının aksine zalimin zulmüne boyun eğmeyerek Alevi yolunun iyi bir önderi olduğunu kanıtlamıştır.

Karaca Ahmet

Karaca Ahmet Sultan hakkında Nezihe Araz şunları yazıyor:

“Karaca Ahmet Sultan’ın ismi hemen hemen hiç birimizin yabancıdır. Çünkü, onun kurtarıcı eli bütün Anadolu üzerinden geçmiş, her geçtiği yerde derin izler, unutulmaz etkiler bırakmış, insanların gözüne ve gönlüne nur doldurmuştur. Bu yüzden, Karaca Ahmet Sultan’ın bir çok yerde makamı vardır. Meselâ Manisa bölgesinde bu koca erene ayrılan üç türbe sayılmıştır... Karaca Ahmet Sultan da bir çok eren gibi, nerede doğup, nerede öldüğü (hakka yürüdüğü) açık seçik bilinmeyen, hayatı hakkında pek az şey tespit edilmiş ululardan biri.”

Bazı bilgilere göre Karaca Ahmet Horasan’lıdır. Hacı Bektaş Veli’nin talibidir. Hacı Bektaş’ın, “Karacam, bir yerde mekânın olsun, kırk yerde çerağın yansın” dediği rivayet edilmektedir. Karaca Ahmet Sultan, tıbbi bilgisi ile yüzlerce kişiyi sağlığına kavuşturmuş bir hekimdir. Karaca Ahmet’in evlatlarından Hıdır Abdal, Erzincan’da babasının yolunda gidip, bir çok kişiyi aydınlatmıştır.

Karaca Ahmet Sultan, İstanbul’da bulunan tekkede uzun dönem hizmet vermiş ve yine burada hakka yürümüştür. Onun adına anılan türbede günümüze değin hizmet verilmektedir

Virani

Yedi Ulu Alevi ozanlarından biri olan Virani'nin doğum tarihi ve yeri bilinmemekle beraber Kerbelâ çevresinde yaşadığı ve 16. yüzyılın sonlarında, 17. yüzyılın başında yaşadığı bilinmektedir.

Virani'nin çabası; inancın güzelliğini, yüceliğini anlatmak ve bunu insanlara en güzel şekilde, kalplerinde izler bırakacak ve yüce duygulara eriştirecek şekilde yapmaktır.

Virani'nin Balım Sultan'dan icazet (el almak) aldığı ve bir süre Necef'te Hz. Ali'nin türbesinde hizmet ettiği sanılmaktadır.

Virani bir çok yeri dolaşmıştır. Demir Baba Velayetnamesinde geçen bir öyküde, Virani'nin Balkanlar'a kadar geldiği ve Demir Baba ile görüştüğü yazılmaktadır. Virani çok derin bir bilgiye sahipti. Üçten fazla dil konuşurdu.

Kıblegâhımdır Muhammed Mustafa
Secdegâhımdır Aliyel Murteza
Canı başı ben Ali'ye vermişim
Yoluna kurban olayım derse

Adem olup insan içine geldim
Hak nasip eylese kandan içeri
Behlil gibi kandan kana gezerken
Bir kana uğradım kandan içeri

Be hey Ademoğlu o Adem değil
Oynatma atını o meydan değil
Süleyman dersen Süleyman değil
Süleyman var Süleyman'dan içeri

Hak lokması yemiş ben de kanmışam
Serim başım Pir yoluna koymuşam
Bu canı vermişem bir can almışam
O canı saklarım candan içeri

Virani gedanın nutkunu halda
Her ne ki ararsan sende sen yolda
Bir kâmil mürşidin buyruğun salda
İlikten damardan bundan içeri

Yedi Ulu Ozan

Alevi tarihine deyişleriyle, şiirleriyle yön vermiş, Alevi inancına bağlılıklarını yaşamlarıyla kanıtlamış olan yedi ulu ozan şunlardır:

Şah Hatayi

Pir Sultan Abdal

Kul Himmet

Yemeni

Virani

Fuzuli

Seyit Nesimi

Bu yedi ulu ozana Aleviliği teorileştirenler de diyebiliriz. Bu ozanlar Alevilik felsefesini en iyi şekilde dile getirmişlerdir. Bu ozanların şiirleri, söyledikleri sözler Aleviler için adeta kanun sayılmıştır. Cemlerde en çok bu ozanların deyişleri çalınır, şiirleri okunur. Bu ozanların şiirleri ve deyişleri günümüzde de popülerdir. Buradan da anlaşılacağı üzere bu ozanlar aradan geçen tarihi silmişler, güncelliğinden hiç bir şey kaybetmeden günümüzde de Alevilerin moral ve direnme gücü olan şiirleri, deyişleriyle ölümsüzleştirmişlerdir. Sanırım bu konuda yanlış bir anlaşılma mevcut. Bazı kimseler Alevi ozanların sayısının yedi ozan ile sınırlandırıldığını düşünmekte, söylemekteler. Bu bir yanılgıdır. Alevilerde şüphesiz ulu mertebesine gelecek daha nice ozanlar var. Yalnız bu ozanlar semboldür. Kimse Alevi ozanların sadece bu yedi ulu ozan ile sınırlı olduğunu sanmasın. Bu yedi ulu ozan diğer ozanların temsilcisi, sözcüsü, sembolü konumundadırlar.

Yemini

Yedi ulu Alevi ozanından biri olan Yemini'nin nerde ve ne zaman doğduğu bilinmemektedir. 16. Yüzyılda yaşadığı sanılmaktadır. Asıl adının Ali olduğu, Akyazılı İbrahim Dede Zaviyesinde hizmet ettiği ve Yemini Mahlasınıda burada iken aldığı sanılmaktadır. 1519 yılında yazıldığı tahmin edilen ve Hz. Ali'nin faziletlerini anlatan Faziletname adlı eser Yemini tarafından yazılmıştır.

Dediler ki keramet kanı Haydar
Dayanmaz derdimin dermanı Haydar
Hakkın kudreti sende ayardır
Velayet mülkünün sultanı Haydar

Kanın müminlerin kalbinde mührün
Erenler merdinin merdanı Haydar

Yemini dert bende kıl inayet
Delalete koyma gel onu Haydar

Aşık Veysel

Aşık Veysel Şatıroğlu, 1894 yılında Sivas'ın Şarkışla ilçesine bağlı Sivrialan köyünde doğdu. Sivrialan, Sivas'ın tipik bir Alevi köyüdür. **Sivas toprağı Alevi toplumuna onlarca ozan/önder yetiştirmiştir. Aşık Veysel'de bu soylu geleneğin temsilcilerindendir.**

Aşık Veysel, yedi yaşındayken çiçek hastalığına yakalandı. Bu hastalık Aşık Veysel'i bir gözünden etti. Öteki gözünü de bir kaza sonucu kaybeden Veysel'in dünyası kararmıştı. Ama Veysel kanıtlamıştır ki, insanın görmesi için ille de göz gerekmiyor. Aşık Veysel'in gönül gözü açıktı çünkü.

Her iki gözünü de kaybeden çocuk Veysel'e avunması için saz verdiler. Veysel'in saza ilgisi artınca, Divriği yöresinde bulunan Ali ağadan dersler almaya başladı. Yöre yöre, köy köy gezmeye başlayan Veysel'in ünü bütün çevreye yayılmış oldu.

1931 yılında Sivas'ta düzenlenen halk şairleri bayramında, adını daha geniş bir çevreye duyurma olanağı buldu. Cumhuriyetin onuncu yıldönümünde yazdığı "Destan" büyük ilgi gördü. Bu "Destan'ı" çok beğenilen Aşık Veysel Ankara'ya geldi. Dönemin aydınlarından büyük destek görerek bilgisini ve kültürünü arttırdı.

Doğa, aşk ve toplumsal konularda oldukça duyarlı olan Veysel, bir çok mükemmel eser geride bırakmıştır. Şiirlerini yalın bir dil ile yazmış, yöresel şiveyi korumuştur. Aşık Veysel'in şiirlerinde hep umut vardır. Aşık Veysel her deyişinde, şiirinde, gönül gözleri kapalı olan gözleri açıklara adeta mesaj veriyor.

Aşık Veysel'i anlatmak kolay değil. Bugün dahi hiç kimse Aşık Veysel'in "tınısını" yakalayamıyor. Aşık Veysel, Alevi toplumunun bu yüzyılda yetiştirdiği en büyük ozanlardan biridir. Aşık Veysel 21.03.1973 tarihinde, doğduğu köy olan Sivrialan'da hakka yürüdü.

Şah Veli

Şah Veli'nin nerde ve zaman doğduğu bilinmemektedir. Şah Veli ard arda Alevi isyanlarının ve bu isyanların yenilgiyle sonuçlanması neticesinde meydana gelen katliamların olduğu bir dönemde yasadı. Şah Veli Bozoklu Celal İsyânından etkilenir.

Şah Veli ayaklanması Bozok (Yozgat) yöresinde çıktı. Bu bölgede tamamen aleviler yaşamaktaydı. Devletin baskılarının, zulmün ardı arkası gelmiyordu. Bozoklu Celalciler daha yeni Erzincan'da yok edilmişlerdi. Bolu kadısı Şah İsmail'le ilişkide olduğu gerekçesiyle Merzifon'da halkın önünde asılmıştı. Amasya'da oturan tarikat şeyhlerinden Gümüşlüoğlu Şehzade Murat'la ilişkisi var diye Ferhat Paşa'ca öldürülmüştü. Yine Şehzade Murat sorununu bahane ederek 5-6 yüz Aleviyi öldürttü. Bunlar üzerine Celalzade'nin anlatımına göre “Türkmen kesimi içinde Celali diye bilinen sapık işli ve bozuk düşünceli bir topluluk” başkaldırdı. Bunlar “ayaktakımı”ndan idiler. Bu kötüleme görüntüsünün altında şu çıkıyor: Bozok yöresinin Alevileri, köylüler ve alt tabaka bu kıyımlar karşısında ayaklanmışlardı.

4 bin dolayında adam toplanmıştı. İlkın Dul Kadir Beyi Şehsuvaroğlu Ali Bey'in oğlu Bozok Valisi Üveys Bey'in evini bastılar. Bu davranışlarıyla Bozoklu Celal ve adamlarının öcünü alıyorlardı. Bu eylem aynı zamanda Bozoklu Celal eyleminin, onun ölümünden sonra bir devamı olarakta görülebilir. Şah Veli ard arda başarılar elde ediyor, bir çok Osmanlı beyini yeniyordu.

Yavuz Selim Osmanlı güçlerinin bir Alevi ayaklanmacısına yenilmesine çok kızdı. Rumeli Beylerbeyi Ferhat Paşa'yı olayı bastırmakla görevlendirdi. Dulkadiroğlu Ali Bey, Karaman Beylerbeyi Hüsrev Paşa ve Sivas Beylerbeyi Şadi Paşalar'da birlikte hareket edeceklerdir. Hüsrev Paşa, Şadi Paşa ve Ali Bey Ferhat Paşa'yı beklemeden saldırdılar. Savaş Kızılırmak üzerindeki Şahruh Beğ köprüsü dolaylarında oldu. Bir gün süren çarpışmalar sonrası Şah Veli ve yandaşları yenildiler. Tarih: 24. 04. 1519. Büyük bir katliam yapıldı. Şah Veli ve adamlarından kimileri kaçtılar. Şah Veli Zile yöresinde oturan Ulu Yörük topluluğuna bağlı Cungar oymağınca yakalanarak teslim edildi. Şehsuvaroğlu Ali Bey başını keserek Yavuz Selim'e gönderdi.

Kaygusuz Abdal

Kaygusuz Abdal ile ilgili bilgiler, Abdal Musa Sultan Velayetnamesinde geçmektedir. Bununla beraber Kaygusuz Abdal, Alevi-Bektaşî edebiyatının kurucularından sayılır. 1341 yılında Alanya’da doğmuştur. Bu bilgilerin kesin olmadığını hemen ilave edelim. Alanya beyinin oğludur. Kaygusuz Abdal’ın, Abdal Musa Sultan’ın talibi olmasının ilginç bir hikâyesi vardır. Bu söylene Abdal Musa Velayetnamesinde şöyle geçmektedir:

“Teke (Antalya) ilinin Alaiye (Alanya) sancak beyinin oğlu Gaybi Bey, 18 yaşındayken arkadaşları ile ava çıkar. Avlanırken tepe üzerinde bir ahu görür beyzade. O esnada ahu onun önüne çıkagelir. Gaybi Bey onu görünce hemen bir ok çıkarıp, ahuya fırlatır. Kirişten çıkan ok ahunun sol koltuğunun altına saplanır fakat ahu yıkılmaz, sıçrayıp kaçar. Gaybi bey de ardına düşer. Ahudan durmadan kan akar, Gaybi Bey de onun kaçışına bakar.

Ciddi bir şekilde onun izini sürer. Dağlar, vadiler geçip bir sahraya inerler. Yaralı ahu büyük bir asitane kapısından içeri girer. Gaybi de arkasından dergâha girerek, dervişlere geyiği sorar. Meğer o sahradaki bu dergâh, velayet erenlerinden Seyyid Abdal Musa Sultan’a aitmiş. Abdal Musa Sultan, burada büyük bir asitane yaptırmış. Onun hizmetinde pek çok kişiler varmış. Yanına gelenler mutlaka mürit ve muhip olup kalırlarmış. Pek çok dervişi varmış. Hepsi Abdal Musa’ya layıkı ile hizmet ederlermiş. İşte geyiğin ve Gayi Bey’in girdikleri dergâh bu idi.

Dervişler Gaybi Bey'i görüp, karşıladılar ve atının dizginini tutup: 'Buyrun, ziyarete geldiniz ise aşağı inin' dediler. Gaybi Bey: 'buraya oklanmış bir ahu geldi, o benim avımdır, onu bana verin' dedi. Dervişler de: 'Buraya böyle bir ahu gelmedi ve biz görmedik' dediler. Bunun üzerine Gaybi Bey: 'Hiç dervişler yalan söyler mi, ne için inkâr ediyorsunuz? Ben ahuyu kendi gözümle gördüm, buraya gelip içeri girdi' dedi. Dervişler bu sözler karşısında hayret ettiler: 'haberimiz yok, bilmiyoruz' dediler. Gaybi Bey bu durum karşısında bir hayli öyle kaldı. Bey böyle düşüncelere dalmışken, dervişler: 'sultanım, Alanya beyi oğlu gelmiş, bizden av talep ederler' dediler. Sultan da onu bana gönderin dedi. Sultanın yanına varan Gaybi Bey halini anlattı ve neden orda bulunduğunu açıkladı. Bunun üzerine Abdal Musa Sultan: 'o ahu neden senin avın oldu?' diye sordu. Bey cevapladı: 'sultanım, ben onu ok ile vurdum, üzerine at sürüp hayli koştum. Çok menzil aldı, yoruldu, güç ile buraya geldi.' cevabını verdi. Bunun üzerine Abdal Musa Sultan: 'o oku görünce bilir misin, tanır mısın' diye sordu. Bilirim cevabını alan Abdal Musa Sultan, kendi kolunu kaldırıp, koltuğunun altında saplı oku gösterdi. Okunu tanıyan Gaybi Bey kendinden geçti."

Kaygusuz Abdal'ın, Abdal Musa'yla tanışması ve beyliği bırakıp dergâha hizmet etmesi böyle başlamıştır. Kaygusuz Abdal, uzun bir dönem dergâha hizmet etti. (Hizmet, eğitim görme manasında kullanılmaktadır.) Hizmetinden sonra Abdal Musa Sultan'dan icazetnamesini alan Kaygusuz Abdal, Mısır Kahire'ye gitmiştir. Orada bir tekke açmış, hizmetler etmiştir. Bazı bilgiler Kaygusuz Abdal'ın Mısır'a gittikten ve belli bir

dönem kaldıktan sonra Hacca gidip, oradan sonra bir çok yeri gezip, tekrar Abdal Musa Dergâh'ına dönüp burada hakka yürüdüğü yönündedir. Bazı bilgiler ise, Kaygusuz Abdal'ın Kahire'de hakka yürüdüğü yönündedir. Herhalûkârda Kaygusuz Abdal, onlarca kişiyi aydınlatmış bir önderdir. Nerede hakka yürüdüğü bilinmese de 1444 yılında hakka yürüdüğü bir çok kaynakta belirtilmektedir.

Kazak Abdal

Kazak Abdal'ın doğum tarihi ve doğum yeri hakkında çeşitli bilgiler var. Bunlar içinde en çok bilineni, Romanyalı olduğu ve 17. yüzyılda yaşadığıdır. Kazak Abdal, bir çok düşündürücü olayı hiciv yöntemiyle dile getirmiştir. Günümüzde dahi Kazak Abdal'ın şiirleri güncelliğini ve önemini korumaktadır.

İşte bir örnek:

Ormanda büyüyen adam azgını
Çarşıda pazarda adam beğenmez
Medrese kaçkını softa bozgunu
Selam vermek için kesan beğenmez.

Kazak Abdal ile ilgili Bektaşî Aleviler arasında çok yaygın olan bir söylencesi var. Bu söylence şöyledir: “Rus çarının kızı bir çocuk doğurur. Fakat bu çocuk annesinden süt emmez. Bu duruma ne hekimler ne de papazlar çare bulamazlar. Sonunda Deliorman dergâhından, Rusya'dan tuz parası almak üzere gelen Demir Baba'ya; ‘sen keramet sahibi bir azizsin. Bu çocuğu tutulduğu hastalıktan kurtar’ diye yalvarırlar. Demir Baba da; ‘bu çocuğun süt emmesini sağlar isem, tekkeme nezreder (adamak) misiniz?’ der. Kabûl ederler. Demir Baba çocuğa, ‘em’ der. Çocuk anasının memesini emer. Delikanlılık çağına gelince, Demir Baba dergâhına gönderirler. Böylece Demir Baba çocuğu evlat edinir. Adını Ahmet olarak koyar. Bu çocuk daha sonraları Balım Sultan'a giderek, el alır ve adı da Kazak Abdal olur.” Söylence böyle.

Kazak Abdal'ın bürokratik yapıları, batıl inançları, insanın yaşamını anlamsızlaştıran gelenekleri eleştiren şiirleri günümüzde de meşhurdur.

Eşeği soldım çayıra
Otlayıp karnın doyura
Gördüğü düşü hayıra
Yoranın da ...

Alaycı tutumu, güldürücü diliyle gericilere, kendisini bilgin sanan cahillere şiirlerinde cevap verir. Onların saçmalıklarını sergiler.

Kazak Abdal, yola, yolun ulularına, Hacı Bektaş Veli'ye candan bağlıdır.

Torlak Kemal

Torlak Kemal, “yarın yanağından gayrı her şeyde ortaklık” şiarı ile hareket eden ve bu düşünce ile devlet sisteminde yaşanan haksızlıkları yok edip, yerine yukarıdaki şiarda somutluk kazanan bir sistem kurmak isteyen Şeyh Bedrettin’in iki büyük yardımcısından biridir. (Şeyh Bedrettin’in diğer yardımcısı Börklüce Mustafa’dır.)

Torlak Kemal’in nerede ve ne zaman doğduğu bilinmemektedir. Manisa yöresinde yaşadığı ve bu bölgede Şeyh Bedrettin’in düşüncelerini yaydığı bilinmektedir.

Torlak Kemal, Şeyh Bedrettin’in düşüncelerini en iyi şekilde anlayan ve anlatan biriydi. Onun hakkında Osmanlı tarihçileri yığınla iftira uydurmuşlardır. Yol kesen biri olduğu, yahudi kökenli olduğu ve daha bir çok olumsuz anlamda kullanılan yakıştırmalar. Torlak Kemal yaşamı, mücadelesi, Şeyh Bedrettin’e bağlılığı ile bu iftiraların hepsini boşa çıkarmıştır. Onu asanlar düşüncelerini yok edemediler. Torlak Kemal inancı uğruna, iyiyi, güzeli yaratma uğruna mücadele vermiştir. Bu anlamıyla da Alevi toplumu için bir büyük önderdir.

Torlak Kemal, Şeyh Bedrettin önderliğinde gelişen, kendisi ve Börklüce Mustafa ile daha da genişleyen isyanın sonucu 1419 yılında Karaburun’da asılarak şehit edilmiştir.

Veysel Karani

Veysel Karani, Onyeddi Kemerbesttendir. 560 yılında Karen (Yemen)'de doğmuştur. Sıffin savaşında Hz. Ali saflarında Muaviye'ye karşı savaşırken şehit düştü.

Veysel Karani, Karen'de çobanlık yapmaktadır. Onun gönlü Hak aşkıyla dolmuştur. Karenliler ona divane gözü ile bakmaktadır. Veysel Karani, Hz. Peygamber'e büyük bir sevgi besliyordu. Ama Hz. Peygamber'i ziyaret etme imkânı yoktu. Fakat manâ aleminde dostturlar. Bazen "Yemen tarafından rahmet rüzgarları esiyor... İhsan ve iyilikte Tabî'nin en iyisi Veysel Karani'dir" der Hz. Peygamber. Aradan yıllar geçer ve Hz. Muhammed Hz. Ali'yi görevlendirip hırkasını Veysel Karani'ye vermesini ister. Hz. Ali bu isteği yerine getirir. Bu andan sonra da hep Hz. Ali'ye bağlı olur ve Sıffin'deki savaşta Muaviye tarafından şehit edilir.

Erenler önünde kemer belinde
Ak nurdan beni var sağ elinde
Veysel Sultan derler Hak divanında
Yemen ellerinde Veysel Karani

Yunus Emre

Şah Kulu

Şah Kulu'nun doğum tarihi bilinmemektedir. Günümüzde Antalya adını alan Teke iline bağlı Korkuteli kazasının Yalımlı köyünde doğdu. Şah Kulu'nun babası Hasan halife, Şah İsmail'in babası Şah (Şeyh) Haydar'ın halifesiydi. Şah Kulu küçük yaşlardan itibaren eğitime tabi tutulmuş, bu eğitim sonucu kendisini her alanda yetkinleştirmişti. Babası Hasan halifenin hakka yürümesinden sonra babasının kurduğu tekkenin başına geçmişti. Bu da kendisine büyük bir sorumluluk getirmişti. Şah Kulu, kendisini toplumuna karşı sorumlu hissediyordu. Bunun neticesinde, Osmanlı devletinin halk üzerindeki baskılarının artması sonucu çareler arıyordu.

Yukarıda da belirttiğimiz gibi Şah Kulu iyi bir eğitim almıştı. Bu eğitim yetenek ile birleşince ortaya muazzam bir önderlik çıkmıştı. Şah Kulu, Babailerin, Şeyh Bedrettin'in mücadele yöntemlerini iyice tahlil etmiş, ona göre de bir mücadele ve örgütlenme tarzı geliştirmekteydi.

Osmanlı tarihçileri Şah Kulu'nu lânetle anarlar. Ona "Şeytankulu" derler. Şah Kulu'nun geliştirdiği isyan hakkındaki bilgiler muhtelifdir. Bilinen, Şah Kulu'nun diğer isyanların deneyimlerinden yararlandığı ve onların yaptığı hatalara düşmediğidir. Buna rağmen Şah Kulu yenildi. Yenilginin sebebi Şah Kulu'nun harp meydanında şehit edilmesiydi. Öndersiz kalan direnişçiler paniklemeye ve geri çekilmeye başladılar.

Bunun sonucunda Osmanlı ordusu devlet örgütlenmesinin verdiği deneyim ve eğitim sonucu galip geldi. Geri çekilen

direnişçiler şah İsmail ile buluştular. Bu konuda her ne kadar çeşitli spekülasyonlar varsa da, bizce şah Kulu taraftarlarının iddia edilenin aksine Erdebil dergâhında gereken dostluğu gördükleridir. Başta da belirttiğimiz gibi, her ne kadar şah Kulu'nun doğum tarihi kesin değilse de bazı kaynaklarda 1459 yılı olarak geçiyor. şehadet tarihi ise 1511.

Kul Himmet

Yedi Ulu Alevi ozanından biri olan Kul Himmet'in, onaltıncı veya onyedinci yüzyılda yaşadığı varsayılmaktadır. Tokat bölgesinde yaşadığı ve o bölgede hakka yürüdüğü söylenmektedir. Kul Himmet, Pir Sultan Abdal'ın talibidir. Pir Sultan'ın yolunda yürümüştür. Bazı bilgiler onun Pir Sultan'ın bıraktığı yoldan çalışmalarına devam ettiği şeklindedir. Kul Himmet'in deyişleri oldukça akıcı bir yapıya sahiptirler. Kullandığı dil, halkın kullandığı günlük konuşma dilidir. Kul Himmet, bu dilbilgisi ile bir çok mesajı, öğüdü dolayısıyla eğitimi halka vermiştir. Böylece Cem törenlerinin en çok söylenen deyişlerinden olmuştur.

Bir de Kul Himmet Üstadım vardır. Bu mahlayı kullanan Sivaslı İbrahim'dir. Sivaslı İbrahim, Kul Himmet'le olan hayranlığın, ona olan bağlılığını Kul Himmet Üstadım mahlesi ile ölümsüzleştirmiştir.

Kul Himmet'im der ki bu sır Ali'nin
Pirim Hünkâr Hacı Bektaş Veli'nin
Kurbanıyım erkânının yolunun
Kırmızılar giydik alda nemiz var

Kul Himmet'im bu manâdan almayan
Seri, başı dost yoluna vermeyen
Hakkı özünde hazır bilmeyen
Ha dolansın şu cihanı serseri

Muhammed Nusayri

Üzerinde en çok tartışılan, bir çok defa katliamlara uğrayan, baskıların en olmadıklarını yaşayan Nusayrilerin önderidir Muhammed Nusayri. Nusayrilik, hep Ehlibeyt dairesinin dışına itilmek istendi. Nusayrilere yalan yanlış iftiralar ile saldırıldı. Özünde bir Ehlibeyt kurumlaşması / tarikadı olan Nusayrilik, tarih boyunca ve günümüzde en çok saldırılan, baskı gören, dışlanan, yok edilmek istenen Alevi kurumlaşmalarının başında geliyor. (Kurumlaşma kavramını bilinçli olarak tarikat, tutulan yol, kurum, topluluk anlamında kullanıyoruz.) İşte bunca dışlamaya, katliama rağmen günümüzde de varlığını sürdüren Nusayriliğin kurucusu Muhammed Nusayri'dir. Muhammed Nusayri hakkındaki bilgilerimiz sınırlıdır. Bazı kaynaklar, Muhammed Nusayri'nin onuncu İmam Ali Naki'nin öğrencisi olduğu, bazı kaynaklar ise on birinci Hasan Askeri'nin öğrencisi olduğu yönündedir. Her halûkârda Muhammed Nusayri, günümüzde de varlığını sürdüren özgün bir Ehlibeyt anlayışına sahip olan ve bu anlamıyla da Ehlibeyt taraftarları için bir zenginlik olan Nusayriliğin kurucu önderidir.

Şeyh Safi

Alevi tarihinin en çok tartışılan önderlerinden biri olan Şeyh Safi'nin hangi etnik kökenden olduğu önemli değildir. Bizce önemli olan, Şeyh Safi'nin Safevi Devleti'ni kuran Erdebil dergâhının kurucusu olmasıdır. Şeyh Safi 1252 yılında Erdebil'de doğmuştur. Şeyh Safi, çocukluğundan itibaren dine ilgi duymuştu. Ama Erdebil'de kendisine hitap edecek bir mürşit bulamadı. Bunun üzerine zamanın önemli merkezlerinden olan Şiraz'a gitti. Şiraz'da da aradığını bulamayan Şeyh Safi, Hazar Denizi civarında oturan Şeyh Zahid'in yanına gitti. Burada uzun bir dönem kalarak, Şeyh Zahid'ten eğitim aldı. Kısa bir sürede olayları kavrayışı, yorumlama kabiliyeti, keskin zekâsı ile mürşidinin en önemli öğrencisi oldu. Şeyh'in kızıyla evlenen ve Şeyh Zahid'in hakka yürümesinden sonra onun postuna oturan Şeyh Safi'nin ünü, müridlerinin çoğalmaya başlamasıyla dört bir yana yayılmaya başladı.

Şeyh Safi, yaşamını insanları aydınlatmak ile geçirdi. Yüzlerce insanı eğitti. 1335 yılında Erdebil'de hakka yürüdü.

Bilinmesi gerekenler; Şeyh Safi'nin önemli bir Alevi merkezi Erdebil dergâhının kurucusu olduğudur. Bazıları, Şeyh Safi'nin etnik kimliğini hatta inanç kimliğini kendi dar düşüncelerine hizmet maksadıyla tahrif etmeye çalışıyorlar. Şeyh Safi ve benzer önderler salt bir ırka, inanca değil, bütün insanlığa hizmet etmişlerdir. Bu anlamıyla da bütün insanların değerleridirler. Tabi bu yol erenlerinin Alevi olması bizler için sevinç ve sorumluluk demektir.

Tapduk Emre

Tapduk Emre, kesin olmakla beraber 1200 ile 1300'lü yıllar arasında günümüzde Aksaray olarak adlandırılan İç Anadolu bölgesinde yaşamıştır. Tapduk Emre, Hacı Bektaş Veli, Mevlâna ile aynı çağda yaşamıştır. Tapduk Emre ile ilgili bilgiler oldukça azdır. Hâlbuki Tapduk Emre, Yunus Emre'nin hocasıdır. Yunus Emre gibi bir Ulu şahsiyeti yetiştirmiştir. Bu manada o, dergâh sahibi bir pir, rehber ve mürşittir. Büyük ihtimalle Yunus Emre kadar gelişen olmasa da, o başka aydınlatıcılar, gönül erenleri yetiştirmiştir.

Tapduk Emre, Hacı Bektaş Veli ile aynı çağda yaşamış ve o Ulu Hünkâr ile ilişkiler geliştirmiştir. Hatta bazı kaynaklara göre Tapduk, Hacı Bektaş'ın halifesidir. Tapduk Emre hakkındaki en önemli bilgi, Hacı Bektaş Veli'nin Vilayetname adlı kitabında geçmektedir. Bu menkıbede anlatılan olaylar hem Tapduk Emre'nin hem de Yunus Emre'nin Aleviliğinin kanıtlarıdır. Bazı yanlış bilgi sahipleri ile her şeyi kendilerine yontmak isteyen softalar, Yunus Emre'nin dolayısıyla Tapduk Emre'nin Alevi olmadığını, onların Ehli Sünnet dairesi içinde olduklarını söylüyorlar. Bunların bazıları bilgisizlikten bazıları ise art niyetlerinden dolayı yapıyorlar. Şimdi Vilayetname'den aktaracağımız kısa özet gerçeği açıklıyor.

Rum erenleri, Hacı Bektaş Veli'ye giderken Emre'ye "haydi sen de bizimle gel", dediler. Emre, çok güçlü bir erdi. "Dost divanında erenlere nasip veren Hacı Bektaş adında bir er görmedik", dedi ve Hacı Bektaş'a gitmedi. Emre'nin sözünü Hünkâr'a iletiler. Hünkâr, Sulucakarahöyük'te Kadıncık

Ana'nın evine yerleşince, çeşitli bölgelerden gelen muhipler, müritler ihtırlımaya başlandı. Bu arada Hünkâr, Saru İsmail'i gönderip Emre'yi çağırttı. Emre yanına gelince Hacı Bektaş, "siz, dost divanında erenlere nasip veren Hacı Bektaş adında bir kimse görmedik demişsiniz, siz o nasip veren elin bir nişanesi/işareti olduğunu da bilir misiniz?", diye sordu. Emre, "o divanda bir yeşil perde vardı, onun ardından bir el çıktı, bize nasip verdi. O elin avucunda güzel, yeşil bir ben vardı, şimdi bile görsem tanırım", dedi. Bunun üzerine Hacı Bektaş elini açtı. Emre, Hacı Bektaş'ın avucunda o güzelim yeşil beni görür görmez üç kez "taptuk Hünkârım", dedi. Bundan sonrada adı, Taptuk Emre kaldı. Emre başındaki tacı çıkarıp Hünkâr'a teslim etti. Hünkâr, tacını tekbirleyip giydirdi. O da izin alıp makamına döndü.

Vilayetname'de geçen başka bir anlatımda da Hünkâr, Yunus Emre'yi Tapduk Emre'ye eğitim alması için gönderiyor.

Bilinmesi gereken: Tapduk Emre bir Anadolu erenidir. Ehlibeyt öğretisiyle onlarca derviş yetiştirmiştir. Bunlar arasında ünü günümüze kadar gelen ve düşünceleri ile bütün insanlığı kucaklayan Yunus Emre de vardır.

Şah Abbas

Şah Abbas, Şah İsmail ve Şah Tahmasp'tan sonra Safevi devletinin en önemli yöneticilerinden birisidir. Doğum tarihi kesin olarak bilinmemektedir. 1629 yılında hakka yürüdüğü sanılmaktadır. Şah Abbas, düşmanların saldırıları ve yöneticilerin basiretsizliği sonucu gerileme dönemine giren Safevi devletini tekrar canlandırmıştır. 1603'ten itibaren kaybettiği toprakları tekrar almaya başlamıştır. Bunlar arasında Bağdat'ta vardır. Şah Abbas'ın önderlik kabiliyeti sonucu, Safevi devletinin sınırları genişlemeye devam ediyordu. Bu genişleme onun hakka yürümesinden sonra da devam etti. Afganistan içlerine kadar genişledi.

Şah Abbas sadece Tebriz, Erivan, Kars, Bağdat, Kerbela, Necef, Musul ve Diyarbakır'ı zaptetmekle kalmadı, aynı zamanda büyük hamleler yaparak onlarca yol, köprü, saray ve kervansaray yaptırdı. Şah İsmail, Şah Tahmasp döneminde olduğu gibi, Şah Abbas döneminde de bilim, mimari ve bayındırlık gibi alanlarda çok büyük aşamalar kaydedildi. Özellikle başkent İsfahan bu gelişmelerin merkezi konumundaydı. Diyebiliriz ki, Safevi devleti Şah Abbas döneminde en parlak dönemini yaşamıştır. Şah Abbas da üstün yöneticilik kabiliyetleri ile yerini altın harflerle Alevi tarihine yazdırmıştır.

Nur Ali Halife

Nur Ali Halife'nin ne zaman ve nerde doğduğu bilinmemektedir. Bilinen

Nur Ali Halifenin Osmanlı yönetiminin iktidar kavgasında olduğu bir dönemde isyan ettigidir. 2. Bayezit iktidardan uzaklaştırılmış, Yavuz Selim kardeşlerine karşı iktidar için savaşım vermektedir. Yavuz her türlü karşıtlığın üstüne şiddetle gidiyor ve boyunduruk altına alıyordu. Öteden bir Alevi ayaklanması olan Şahkulu isyanı yeni kanla bastırılmıştı, ama olaya kaynaklık eden nedenler ortadan kaldırılmamıştı. Şahkulu olayından sonra yer yer Alevi -Türkmen- köylü kesim eylemler içerisindeydi. Nur Ali Halife 1512'lerde Tokat, Amasya, Çorum ve Yozgat yörelerindeki yoğun Alevi kitlelerinin başına geçti.

Nur Ali Halife Şah İsmail'in halifesiydi. Nur Ali ayaklanmayı Koyulhisar'da

başlattı. Çevresine 3 - 4 bin süvari toplamıştı. Niksar'ı alarak Tokat'a geçti. Üzerine gönderilen Faik Paşa güçlerini yenerek Tokat'ı aldı. Şah İsmail adına hutbe okuttu. Yöredeki Avşar, Varsak, Karamanlı, Turgutlu, Bozoklu, Tekeli ve Hamideli'li aşiretler Nur Ali'ye katıldılar. Kısa zamanda 20 binin üzerinde gücü oldu. Tokat'taki Şehzade Ahmet, Sinan Paşa'yı isyanı bastırmakla görevlendirdi. Sinan Paşa 2 bin askeriyle birlikte öldürüldü. Ayaklanmacılar Sivas'ı kuşattılar. Bu arada Şehzade Murat Kızılbaş oldu. Başına törenle kızıltaç takıldı. Tokat kenti ayanı Şah İsmail adına hutbe okuttu. Şehzade Murat 10 bin Kızılbaşla Kazovada Nur Ali Halife'yle birleşti. Ne varki

Şehzade Murat sonradan askerleri üzerinde denetimini yitirdi. Nur Ali Halife ise Sivas, Amasya ve Tokat yöresinde toplanan Alevilerin çoğunun İran'a geçmesini sağladı.

Osmanlı Devleti, Nur Ali Halife'nin üzerine Bıyıklı Mehmet Paşa'yı gönderdi. Nur Ali Halife 20. 07. 1512'de Göksu'da yapılan çarpışmada yenildi.

Nur Ali, savaşta kadızade hoca bey diye biri tarafından şehit edilmiştir. Bıyıklı Mehmet Paşa, Nur Ali'nin başıyla birlikte İstanbul'a 600 Kızılbaş burnu göndermişti.

Her ne kadar Nur Ali şehit edildiyse de isyan eylemi başarıyla gerçekleşmiştir.

Açıklama: bu bölümde yeralan önderlerimiz ile ilgili bilgiler Gülağ Öz'ün çalışmalarından yararlanarak hazırlanmıştır.

SULTAN ŞUCAEDDİN VELİ

Sultan Şuca adıyla da anılan büyük Anadolu Velisi'nin doğum ve ölüm tarihleri konusunda kesin kayıtlar yoktur. Bu büyük velinin kişiliğiyle ilgili en çok görülen tekke yaşamı ve Anadolu Alevi kültürüne yapmış olduğu büyük hizmetlerdir. Şucaeddin Veli Sultan'la ilgili bulunan bilgiler birbiriyle çelişmektedirler. Kimi kaynaklar, 13. yüzyılda Hacı Bektaşlar'la birlikte Horasan'dan Anadolu'ya gelmiş olarak gösterirken, birçok kaynak da onun Sultan Orhan ya da 11. Murat dönemlerinde yaşadığını göstermektedir.

Eskişehir Seyitgazi İlçesi'ne 7 km. uzaklıkta bugünkü adıyla Aslanbeyli Köyü içerisinde büyük bir zaviyesi bulunan Şucaeddin Veli Sultan'ın zaviyesi bugün bile tarihe ve doğaya meydan okuyarak ayakta kalan büyük bir zaviyedir. Sultan Şucaeddin'in ölümünden sonra yakın taliplerinden Esiri Mahlaslı birisi tarafından kaleme alınan Velayet Name-ı Sultan Şucaeddin adlı menkıbe zamanına ışık tutması bakımından önem taşımaktadır.

Sultan Şuca ile ilgili en büyük kaynak Aslanbeyli köyünde bulunan o muhteşem yapıdır. Bu büyük külliye de bulunan aşevleri toplantı salonu, cemevi ve okuma salonundan anlaşıldığı üzere bura da yüzlerce öğrencinin eğitim gördüğü, yatılı olarak kaldıkları ve eğitim sonucunda da Anadolu köylerine gönderildikleri anlaşılmaktadır. Sultan Şuca'nın kimliğini ve dönemin önemli velilerinden birisi olduğunu belgeleyen bu bina bugün bile benzer işlev yapabilecek durumdadır.

Sultan Şuca'nın, 8. İmam Rıza'nın soyundan geldiği, Anadolu'da birçok mürüdünün bulunduğu, kendisinin dünyalık işlerden pek hoşlanmadığı, muritleriyle birlikte çevre köyleri gezerek toplumu aydınlatma görevi yaptığını bilinmektedir.

Sultan'ın müritleri salt Anadolu ile sınırlı kalmayıp, balkanlara kadar uzanan bir yol izlemişlerdir.

Sultan Şucaeddin Veli Vilayetnamesi'nde verilen bilgilere göre çevresindeki şeyhler ve dedelerin Sultan Şuca'yı büyük bir saygıyla izledikleri, bu şeyhin izinden gittikleri yazılıdır.

Sultan Şuca tekkesinin Alevi edebiyatının, tasavvufunun okullarından olması bu tekkede birçok ozanın yetişmesine neden olmuştur. Hatta yıllar sonra bile burada görev yapan postnişinlerden bazıları şairdir. Genç Abdal olarak bilinen Alevi ozanlarından birisi bu tekkede yetişmiş, en güzel şiirlerini Sultan Şuca tekkesinde yazmıştır.

Bu büyük kulliyede bulunan Aleviliğin tarihi kaynakları ne yazık ki, 1826 tarihinde 11. Mahmut'un Alevi kültür katliamını yaparken yok olmuştur.

Sultan Şuca adına yazılan yüzlerce şiir mevcuttur. Bunlardan bazılarının kendisine ait şiirler olması ihtimali çok büyüktür.

Sultan Şuca'nın mahlasıyla yazılmış şiirlere sıkça rastlanıyor.

Sultan Şuca söyler pirden veliden

Biliriz biz bizi Külü Bedadan

Hak Muhammed yolu budur Ali'den

Er yarın hak divanında bellidir

Hem Ali'sin hem Veli'sin Hızır'sın

Hak emriyle alemlere nazırsın

İsmin çağrıldığı yerde hazırsın

Tanrının aslanı Alim gel yetiş

SARI İSMAİL

Yaşamı konusunda aydınlatıcı bilgiler bulunmamasına karşın Sarı İsmail, Bektaşî ve Alevi yazınında isminden en çok söz ettiren pirlerden birisidir. Anadolu'ya 13. yy.da gelmiş olduğu, Hacı Bektaş'a Karaca Ahniet'le birlikte geldiği kayıtlarda işlenmiştir. Hacı Bektaşî Veli'nin en yakın çalışma arkadaşlarından birisi olarak bilinir. Hünkar ona en güvendiği işleri vermiştir. Hacı Bektaş Vilayetnamesi Sarı İsmail'i şöyle anlatıyor.

“Birgün Sarı İsmail Hünkar'ın huzuruna gelip el kavuşturdu. Hünkar şöyle dedi. Sarı İsmail, sizin için suçağz ılıttım, lütfedip gelseniz dedi. Hünkar, şimdi onun vakti değil dedi, Konya'ya Mevlana Celalettin'in huzuruna git, onlarda bir kitabumz var, onu al gel.”

Kaynaklarda Sarı İsmail ile ilgili detaylı bilgileri bulmak olası değil. Rastlanılan kaynaklar salt Sarı İsmail ismiyle geçer, hizmetlerini ve konumunu belirtir.

Daha evvel Karaca Ahmet'e gelmiş bulunan Sarı İsmail, bir zamanlar Karaca Ahmet'in hizmetinde bulunmuş, birlikte Hacı Bektaş Sultan'a geldiklerinde ise, Hacı Bektaş onu yanında kendi tekkesinde alıkoymuştur. Burada da önemli hizmetlerde bulunmuştur.

Hacı Bektaş Veli hakka yürüdüğünde Sarı İsmail, Hünkar'ın boyruğu üzere Menteş iline gelerek, burada bulunan eski kiliseyi onararak kendi adına bir tekke binası inşa ederek yaşamının sonraki bölümlerini burada geçiriyor.

Yine Sarı İsmail Sultan ile ilgili Vilayetname de kendisiyle ilgili bölümden sürdürüelim “*Sarı İsmail arkadaşlarıyla gezinirken, çift süren bir çift öküz yanı başında duruyor. Öküz dile gelip, Yirmi yıldır bu kişinin çiftini sürerim, kocadım, güçten kuvvetten düştüm, yarınki gün dilerler ki beni boğazlayalar. Lütfet Allah aşkına beni bunun elinden kurtar, der. Sarı İsmail öküzü satın alıp azat eder. Bu nedenle çevresi Sarı İsmail’e ‘Öküzü Söyleten Sarı İsmail Padişah’ adını takarlar.*“

Sarı İsmail’in hizmetleri ve kişiliğiyle ilgili anlatılan yazılar ve menkıbeler ne yazık ki, ölüm ve doğum tarihleri konusunda hiç bir bilgi verilmemektedir. Hatta kimin oğlu, nerede doğdu, nereden nasıl geldi diye bir kayıta rastlanılmamaktadır.

HACI BEKTAŞ VİLAYETNAMESİ’NDE SARI İSMAİL

Hünkür’in hususi hizmeti, Sarı İsmail Padişah’a aitti. Hünkar, onu pek çok severdi. Halifelerden hiçbiri, onun mertebesine erişemedi. Hünkar’ın ibrik darı da oydu. Sulucakaraöyük’den bir yere gitmek istese çok defa yanına onu alırdı.

Birgün, acaba Hünkar, bize nereyi yurt verecek, nerde dem-yom oynatacağız fikrine daldı.. Hünkar’a malüm oldu. İsmail’im dedi, ben göçtükten sonra sopanı at, nereye düşerse orası yurdun olsun, yeşil fermanı da yanında götür, sana lazım olur buyurdu. Hünkar’dan sonra seccadeye geçen Habib Emirci’den izin aldı, dergahtan çıkıp sopasını attı. Can gözüyle gördü ki, Menteş ilinde Tavaz’da bir kilisenin kubbesini delip içeri düştü. O sırada meğer bir keşiş kilisede incil okurmuş, sopa kubbeyi delip içeri girince keşişin gözüne bir ejdarha gibi göründü.

Derken Sara İsmail, gide-gide Tavaz'a, o kiliseye vardı, keşişi müslüman etti, kiliseyi yıktı, tekke haline getirdi.

Bundan sonra Sam İsmail, keşişe, ben dedi burda karar edeceğim, seninle komşu olalım. Bu sözü söyleyip silkindi, bir sarı doğan şekline girdi, uçup Tavaz'da bir yere kondu. Boynunda halkası, ayağında çingırağı da vardı. 0 sıralarda şehrin beyi Zpaun (?) isminde bir kafirdi. Adamları, o güzelim sarı doğanı görüp gittiler, beye haber verdiler. Bey, amanın dedi, onu tutmak gerek. Ya Müslüman Padişahından kaçıp gelmiştir, ya da kafir padişahından. İki adam gitsin, biri, Müslümanların giydiği elbiseyi giysin, biri kafirlerin. Müslüman padişahından kaçtıysa Müslümana tutulur, kafir padişahından kaçtıysa kafire tutulur dedi. Öyle yaptılar. 0 iki kişi, doğanın konduğu yere geldiler. Fakat Sarı İsmail, ondan önce adam şekline girmiş, konduğu taşın dibine oturmuştu. Onu görünce vardılar, elini öptüler, koşup beye geldiler, dediler ki: 0 doğan değilmiş, İsa Peygambermiş. Bey, bunu duyunca pek sevindi, sanki aklını kaybetti. Hemen adamlarıyla kalktı, geldi. Gördü ki taşın dibinde sarışın, güzel bir er oturmada. Elini öptü, ayağına yüz sürdü. Sarı İsmail, onları Müslümanlığa davet etti, kabul ettiler.

Sarı İsmail, orda yerleşti. Birçok kişiler, gelip derviş oldular. Bir gün, gezerken bir çiftçiye rastladı. İki öküzü vardı, çift sürmedeydi. Sari İsmail, gelince öküzlerin biri, dile geldi, erenler şahı Sari İsmail Padişah dedi. Sari İsmail, öküzün yanına geldi, nedir halin diye sordu. Oküz, kocaldım, gücüm-kuvvetim kalmadı, beni boğazlamaya götürecekler, er hak aşkına kurtar beni dedi. Saru İsmail, o öküzü sahibinden satın aldı, azad etti. Bu yüzden o ilde Sari İsmail'in adı, "*öküz söyleten*" kaldı.

Sari İsmail'den birçok kerametler belirdi. Bir nice zaman orda dem-yom oynattı, sonucu güçtü, yeşil fermanla beraber gömdüler. Dem geçti, devran geçti, Hünkar oğullarından biriyle Sivrihisar'ın gün doğusu tarafından, Seyyid Ahmed oğulları arasında, icazet hususunda bir bahistir geçmeye başladı. Nihayet Hünkar sözünü hatırlayıp Sari İsmail'in mezarın geldiler.Ey Sari İsmail padişah dediler. Sizde emanet olan yeşil ferman bize lazım.Lütfet ver.Hemen mezar yarıldı,yeşil ferman çıktı.Okuyup maksatlarına erdiler.

SARI SALTUK

Sarı Saltuk menkıbelerde en çok anlatılan pirlerden birisidir. Menkıbeler öylesine çok söylenmiş, yazıya geçirilmiştir ki, onun tarihsel kimliğini geri plana atmaya yetmiştir.

Menkıbelerde her zaman olduğu gibi tarihsel çelişkiler iç içe bulunmaktadır. Gözlerden kaçmayacak bir gerçek Sarı Saltuk'un bir Horasan Ereni olarak Anadolu'ya 13. yüzyılın ortalarında geldiği, Anadolu'da diğer arkadaşları gibi Alevi kültürünün yayılmasını, yeşermesini, hoşgörüsünün benimsetilmesini, barış ve kardeşlik ortamında tüm insanların mutlu olması yönünde çalışmasıdır.

Sarı Saltuk'dan övgüyle söz eden birçok kaynak vardır. Kaynaklar, genellikle çelişkilidir. Tarihi kaynak diye gösterilen bazı bilgiler Hacı Bektaş Veli Velayetnamesi'ne dayanılarak verilen menkıbelerdir. Kaynakların dışında Alevi Bektaşî şairlerinin nefeslerinde bolca övgüler vardır. 1475 tarihlerinde yazıldığı sanılan Hızırname adlı eserinde Alevi şairi Muhyittin'in şiirinin bir yerinde Sarı Saltuk'dan şöyle söz edilmektedir.

*“Geldi erenler cem ile gösterdiler uçtan uca
Taptuk Sarı Saltuk bile gösterip hep uçtan uca”*

Sarı Saltuk'dan Hacı Bektaş Velayetnamesi'ne anlatılanların bir başka biçimiyle de Otman Baba Velayetnamesi'nden Sarı Saltuk'dan bahsedilmektedir.

Sarı Saltuk'un Anadolu'da bulunduğu dönem kargaşanın en yükseğe çıktığı, Selçukluların yıkılma sürecidir. Anadolu

Selçuklu Devleti her ne kadar yıkılma sürecine girmiş olsa da, Anadolu'da yine çeşitli devletçikler ortaya çıkmaya başlamıştır. Bunlar uç beylerinin kendi adına kurdukları beyliklerdir..

Sarı Saltuk ismi ölümünden yıllar sonra bile Osmanlı topraklarında anılır olmuş. Unutulmamış, Osmanlı sultanları gittikleri her seferde onun ismiyle karşılaşır olmuşlar. İnsanların bedenleri yerine gönüllerini kazanan.Sarı Saltuk, bu gönül kazanımlarının bu kadar büyüyeceğini, Avrupa topraklarında bu derece tutacağını belki de hesaba katmamıştı bile.

Adına söylenen menkıbeler öylesine ülkeyi sarmış ki, padişahların rüyalarına bile girer olmuş Sarı Saltuk. Bir menkıbede, İstanbul'un kuşatıldığı ama henüz alınamadığı dönemde Fatih devamlı düşünür, İstanbul'u alabilmenin formüllerini kafasında kurarmış. Bir gün bir rüya görür, kızıl saçlı, iri yarı, elinde bastonlu birisi karşısındadır. Karşısındaki kızıl saçlı, ona "*Ben Sarı Saltuk'um*" der. Ardından İstanbul'un anahtarlarını Sultan Mehmet'e teslim eder. Anahtarlardan birisinin Edirne'de kalacağını da söylemeyi unutmaz.

İstanbul'un kuşatılması sırasında Edirne'de bulunan Cem Sultan'ın kulağına da hep Sarı Saltuk fısıldanır. Genç Şehzadenin içini kemiren bu zat kimdir? Araştırılması ve adına da bir kitap yazılmasını Ebul Hayri Rumi adlı birisini görevlendirir. Ebul Hayri Rumi, topladığı bilgileri birleştirerek Saltukname adıyla bir eser ortaya koyar.

Ahmet Yesevi’den yüzyıl kadar sonra yaşadığı sanılan Sarı Saltuk, Hacı Bektaş ve Mevlana ile hem çağdaş hem de yaşıtdaş olduğu gerçektir. Bu büyük evliyanın ölümüyle ilgili birçok bilgiler verilmektedir ki bu bilgiler diğer pirlere için de aynı şekilde vardır. Ancak ortada kesin bir tarih söylenememektedir. Birkaç yıl ileri ya da geri olabilir, bunun fazlaca bir önemi olmasa gerek. *“Sarı Saltuk’un Kuzey Anadolu ‘dan Üsküdar yolu ile bir Türkmen kafilesinin reisi olarak Dobruca ‘ya 1263-1264 tarihinde göçünün vuku bulunduğu, günümüz tarih araştırmacılarının artık ittifakken kabul ettikleri bir husustur.”*

Saltuk’un ölüm tarihiyle ilgili A. Baki Gölpınarlı, Berzali’den aldığı bilgi ışığında 1291 olarak, Zeki Veli Togan ise Yusuf al Nabhani’den yararlanarak Saltuk’un ölüm tarihini 1256-1257 olarak saptıyor. Machiel Kiel ise Sarı Saltuk’un ölüm tarihini 1300 olarak vermektedir.

Sarı Saltuk’un Horasan pirlерinin en büyüklerinden olduğu Rafizi ve Batini düşünceler taşıdığını, Anadolu ve Rumeli Aleviliğinin oluşumunda onun harcının büyük olduğunu kanıtlayacak birçok belge vardır. Onun katı bir Arap-Emevi Müslüman’ı gibi gösterme umarları boşunadır. O, Anadolu pirlерinin olduğu kadar Müslüman’dır, Batini’dir, Kızılbaş’tır, Rafizi’dir, Heterotox’dur.

Sarı Saltuk’la ilgili bütün söylenenler, yazılanlar, tarihsel ve menkıbeyi kaynaklar San Saltuk’un en önemli bir Horasan Ereni olduğunu, kendisinin bilgilerle donanmış, iyi bir öğretmen, örgütleyici, iknacı olduğunu kanıtlamaktadır.

Sarı Saltuk'un tekkesi ve türbesinin Dobruca, Babadağı'nda olmasına karşın. Anadolu ve Balkanlar'da adına yapılmış birçok makamı vardır. Bunların bulunduğu bölge ve yerler şöyledir:

Anadolu'da:

Tunceli - Hozat, Akören Köyü

Diyarbakır - Kent Merkezi

Bor - Merkez

İznik - Merkez

İstanbul - Rumeli Feneri İçinde

Babaeski (Bulgaristan İşpulyla yok edildi)

Mostar - Yugoslavya

Ohri - Makedonya

Balkanlar'da:

Dobruca - Babadağ

Pes - Yugoslavya

Bivania - İsveç

Pezevina - Bohemya

Moskova 15

OTMAN BABA

Otman Baba adı her zaman Sarı Saltuk, Kızıl Deli Sultan gibi batıda tekke kurmuş pirlerle birlikte anılır. Tekkesi Bulgaristan sınırları içinde bulunan Hasköy'dedir. ölümünün hemen ardından kendi adına yazılmış Otman Baba Vilayetnamesi'yle ünlenmiştir. Bu Vilayetname yol evlatlarından Küçük Abdal tarafından kaleme alınmıştır. Bu yol evladı Otman Baba'nın yolunu iyi öğrenmiş, onun tarikatının yollarını, geleneklerini, tekkesinde neler yaptığını, neler yapmak isteyip de yapamadıklarını çok iyi bilen bir halifesidir. Bu velayetnameye göre Şeyh Otman Baba yedi dilimli taç giyer, bunlardan iki dilimli Elifi Horasani, dört dilimli de Hüseyini taç diye adlandırılmıştır.

Otman Baba'nın doğumu konusunda yeterli bilgi bulunmamasına karşın onun 1478'de Hakka yürüdüğü hakkında kayıtlar vardır. Bu büyük Kızılbaş pirinin görüşleri Avrupa topraklarına yayılmış, çeşitli bölgelerde tekkesinde yetiştirdiği öğrencileri vardır. Bu öğrencileri Baba'nın görüşlerini Alevi Bektaşî felsefesi çerçevesinde yaymışlardı.

“Kızılbaşların yayılma bölgesi, Romanya ‘da Babadağ’dan başlayarak bütün Karadeniz kıyısınca uzanır. Kuzey-doğuda Silistre ‘yi, Dobruca, Kubrat, Razgart, Rusçuk, Targovişte, Sliven, Yainbol, Otman Baba taiflşinin bulunduğu Haskova Kırçali ile Rodop dağlarına ve Balkanların en büyük Kızılbaş merkezi olan ünlü Kızıl Deli tekkesinin bulunduğu Yunanistan ‘da Dimetoko ‘ya kadar Deliormcın bölgesini içine alır” (MELİKOFF, İrene: Uyur iken Uyardılar, s.140)

Balkanlar'da Alevi yerleşimi ve genişlemeleri içinde payı bulunan pirlerden bir tanesi şüphesiz ki Otman Baba'dır. Otman Baba, Sarı Saltuk, Kızıl Deli Sultanlar olmasa idi Balkanlarda insansal fikirlerin, yani özü insan diyen, eşit üretip, eşit paylaşım yapan fikirler belki de uzun bir süre yayılma olanağı bulamayacaktı.

Balkanlar'da Alevi yerleşimi ve yayılmacılığı bir gereklilik olmuştu.

Aleviliğin yedi ulu ozanlarından birisi Otman Baba'nın okulundan yetişmişti. Bu konudaki görüşü yine Melikoff'a bırakalım *“Yemini 1494-95 doğumlu olmalıdır. Bu tarih tarikate doğuş tarihi de olacaktır. Çünkü İbrahim Baba'nın müridi olan Yemini Akyazılı Otman Baba'nın tarikatındandı*

Vilayetname'de Otman Baba şöyle anlatılmaktadır. *“Ela gözlü, yassı yağırnulu, kızıl benzi vardı. Mücesssem heybetli, nazan ibretli, zahiri kuvvetli, batın nihayetsizdi.*

Otman Baba'nın asıl adı Hüssam'dır. O'na cömertliği nedeniyle de Gani diye de çağırıldarmış. Bazan isminin başına Şah kelimesi de kullanılarak Şah Hüsam Gani de derlermiş. Babalık mertebesine gelince de Otman Baba diye anılır olmuş. Adı ne olursa olsun birşey farketmez. Ancak Otman Baba'nın yaptıkları hizmetler ve yetiştirdikleri öğrenciler Rumeli topraklarını adeta fethetmiş gibidirler. Adı Hüsam Gani de olsa bunlar bu babanın adının duyulması için hiç de fark etmeyecekti.

Barak Baba

Barak Baba 1257 Tokat doğumludur. 1307’de Gilan ‘da kaynar bir kazana atılarak şehit edilmiştir. 0 sıralarda kırk yaşlarında olduğu rivayet edilir.

Baba İlyas’ın halifelerindendir. *“Barak Baba, Mahmut Gazan Han ‘in ölümünden sonra yerine geçen kardeşi Olcaytu Mehmed Flüdabende ‘nin itimadına mazhar olmuş ve Amasya ‘da halkı Al-i aba sevgisine davet eder olmuştur.”* (HÜSAMEDDİN, H.; *Amasya Tarihi*. C. 2, s.460.)

Yine aynı yazar Barak Baba’nın Kalender Şeyhlerinden olduğunu, devamlı seyahat ettiğini bildiriyor. Buralarda Han Elçisi sıfatını kullanarak halktan büyük ilgi görüyor. Amasya tarihi Barak Baba’nın fiziğini tarif ederek şunları anlatıyor: Uzun boylu, sert yüzlü, kalın vücutlu, büyük gözlü, kumral saçlı, bıyığı ve kirpikleri oldukça uzun, yağız bir kimse olarak tanımlıyor. Giysilerine önem vermeyen tüm Kalenderi Şeyhleri gibi Barak Baba’nın da değişik kıyafetlerle dolaştığı kaydediliyor.

Kalenderilik bilindiği gibi Orta Asya’dan Horasan taraflarından gelmiş bir tasavvufi harekettir. Bu hareket de diğer Yesevi, Kalenderi tarikatları gibi Anadolu’da Alevi Bektaşî kültürüyle kaynaşıp bütünleşmiştir.

Barak Baba Kalenderi Şeyhi, Hz. Ali ve İmamlara bağlılığı bilinen bir zattır. Kızılbaşlığı konusunda hiç bir zaman yüksünmemiş, bunu yaşamının sonuna kadar savunmuştur. Tekke tekke dolaşarak, yılmadan, usanmadan Alevi felsefesinin yaygınlaştırılmasında ve obalara taşınmasında büyük payı bulunmaktadır.

Barak Baba kaynaklara göre Sarı Saltuk'un mürididir. Ondan nasip almış ve onun gibi davranmış, onun yolunu takip etmiştir.

Barak Baba'nın çok genç yaşlarda adından söz ettirmesi, onun ne derece zeki, atılgan ve yaratıcı birisi olduğunu göstermektedir. Söylediği sözler karşısında herkesi hayrete düşüren Barak Baba, Alevi tekkelerinin en aktif koordinasyon görevini yürüten bir derviş ve baba olarak tanınmaktadır. Her ne kadar genç yaşında ölmüş olsa da adı uzun yıllar Anadolu'da oba oba dolaşmıştır. Her milliyetten ve her dinden kimseler Barak Baba ile ilişkilerini yürütmekten ve tartışmaktan, fikir alışverişi yapmaktan çekinmemiştir.

Barak Baba'yla ilgili anlatılanlar hem menkıbeye, hem de tarihi yönünü veren bilgilerdir. Kırk yaşlarında işkenceyle öldürülen bu büyük Alevi pirine ait tarihi kaynaklar açıktır. Doğum tarihi konusunda kesin bir kayıt olmasa da ölüm tarihi kesin olarak 1307'dir. Dolayısıyla kırk yaşlarında öldürülen Barak Baba'nın doğum tarihi de kendiliğinden çıkmaktadır.

Kısacık yaşamına çok şeyler sıkıştırmış olan bu Kalenderi Şeyhi Barak Baba, Yunus'un şiirlerinde de sıkça geçmektedir.

Yunus'a Tapduk'dan oldu hem Barak'dan Saltuk'a

Bu nasip çün çuş kıldı ben nice pinhan olam

Yunus Emre'nin bu şiirinde görüldüğü gibi bu üç pir hep birlikte anılmaktadır.

EDEBALİ

Edebali gibi bir Horasan Piri'ni hemen hemen Anadolu topraklarında yaşayan, biraz da tarihle ilgilenen herkes bilmektedir. Baba İlyas müritlerindedir. Hacı Bektaş ve diğer Horasan Erenleri ile yakın ilişki içinde bulunmuştur.

1326 da öldüğü bilinen bu Horasan Ereni'nin diğer arkadaşları gibi, doğum tarihi de karanlıktır. Ancak Karaman'da doğduğu çeşitli kaynaklarda bildirilir. Edebali, okumuş ve Horasan okulundan gelen bir ailenin çocuğudur. Kendisi de Anadolu'da bulunduğu sürece okumayı, kendisini geliştirmeyi bir görev olarak bilmiştir. İlk derslerini bir Hanefi fıkıhçısı olan Necmeddin ez-Zahidi'nin yanında almıştır. Ardından Dimaşalı'da dönemin tanınmış tasavvufçularından öğrenim görmüş, Dimaşah'dan Anadolu'ya dönünce tasavvuf düşüncesine büyük bir ilgiyle sanılmıştır. Önceleri zaviyesini Eskişehir'e kurmuş olan Edebali daha sonra Ertuğrul ailesiyle tanıştıktan sonra Bilecik'e yerleşerek orada öğrencileri ve müritleri ile tekke dönemine devam etmiştir.

Kaynaklar her ne kadar Edebali ile ilgili değiştirici bilgiler vermiş olsalar da sonuçta yollar aynı yere çıkmaktadır. Kimi kaynaklar bu büyük Şeyh'i, Baba İlyas'ın halifesi gibi gösterirken, kimi kaynaklar da onu bir Ahi Şeyhi olarak noktalamaktadır. Sonuçta her iki yol da aynı yere çıkar. Ali yandaşlığı ve Alevilik.

Edebali'nin Ebul Vefa'nın bir mensubu olduğunu Katip Çelebi "*Vefaiyye tarikatına mensup Edeb Ali*" diye vermektedir."

Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda büyük emeği geçen Alevi pirleri gibi Edebali de her nedense gözlerden uzak tutularak Sünnileştirilmek istenmektedir. Ancak kaynakların incelendiğinde onun bir Alevi piri olduğu her noktada ortaya konmaktadır.Zaten ilk Osmanlı Devleti'nde ki dinsel hoşgörü ve hümanist yapı bu pirlerin öncülüğünde kurulmuştu.

Edebali'nin tekkesi de diğer Horasan Erenleri ile ilişki içerisinde olup, her türlü gereksinimleri ve felsefi dünya görüşüyle de aynı telden çalmaktadır. Edebali'nin tekkesinde bulunan ilim ve bilim Anadolu içlerine kadar yayıldığı gibi, Anadolu toprakları dışına da taşmaktadır.

Horasan Erenleri hem Selçuklu, hem de Osmanlı devletinin ilk yıllarında o ülkenin birer yöneticisi gibi sorumlu davranıyor, aynı sorumluluk içerisinde de görevlerini yerine getiriyorlardı. Örneğin Osmanlı Devleti'nin oluşumunda Osman Gazi'ye kızını vererek kayınbabası olan Edebali, Osmanlı Devleti'nin hem ilk kadısı (hakimi) hem de müftüsü pozisyonundadır.

Ertuğrul Gazi'nin oğlu Osman Gazi, Anadolu topraklarına geldiklerinde Müslümanlıkla pek ilgileri yoktu. Öğrenmeleri gerekli tüm bilgileri ve Kuran-i Hz. Muhammed hakkında ne öğrendilerse Edebali tekkesinde öğrenmişlerdir.

Edebali tekkesinde Kuran okurken,kendisine konuk olan Ertuğrul ne okuduğunu sorar,arkasından söylenenleri

tekrar eder hoşuna gitmiştir. Edebali zaman zaman Kuran'dan ayetler okuyarak, Ertuğrul Gazi ve Osman'a örnekler göstermiştir. Her zaman Edebali'den bilgi alıp, yararlanan Osman Gazi Şeyh'in kızı Mal Hatun'a aşık olmuştur. İki yıl Osman Mal Hatun'u şeyhinden alamaz. Üçüncü yıl Şeyh "Benim kızım Mal Hatun senin helalin oldu" diyerek Osman Gazi'ye kızını vermiştir.

İşte bu süreçte küçücük bir beylik olan Osmanlı Beyliği'ne destek veren Horasan Erenleri olan Alevi pirleri, bu Beyliğin kısa sürede büyüüp, bir devlet kuracak duruma getirmişlerdir. Hacı Bektaşlar, Sarı Saltuklar, Abdal Musalar, Geyikli Babalar ve niceleri Osmanlı Devleti'nin kuruluş süreçlerinde bilginleri, yöneticileri, öğretmenleri olmuşlardır. Taa ki, ne zaman **Alevi inancının ve Alevi'nin toplumsal yaşamının Osmanlı devlet erkanına ve feodal toprak beylerine ters gelmeye başlamasıyla bu ilişkiler tersine dönmüş, 15. yy.lın ortalarından başlayarak kopmaya ve adeta da Aleviler Osmanlı Devleti'nce düşman olarak görülmeye başlanmıştır.**

Çünkü Alevilerin yaşamında insanın özü vardır, insan vardır, insanda da tanrının görüntüsü vardı. 0 nedenle insan kutsaldır. Ayrıca bu felsefede toplumsallık vardır, paylaşım vardır, kişi hakların korunması vardır, yetmiş iki milleti bir görme vardır, dinlere aynı nazarda bakmak vardır. İşte bu görüşler elbette bir devlet içerisindeki bazı kesimlerin çıkarlarıyla çelişecektir. Devlet yöneticilerine de sıcak gelmeyen bu felsefe ortadan kaldırılmalıdır denecektir.

"Şeyh Edebali'nin Babai çevresine bağlı oluşu ve Hacı Bektaş ile bağlantıları, Bektaşî tarikatı ve ilk

Osmanlılar arasındaki ilişkilerin incelenişinde mühim öğelerdir. XIV. yy. da başlayarak, bilhassa adı Yeniçerilerin piri olduktan sonra Hacı Bektaş 'in ulaştığı ehemiyete yol açan da şüphesiz onların korumaları olmuştur” İlk Osmanlıların ilgisi dolayısıyladır ki, Bektaşî tarikatı imparatorluk içindeki üstün yerini almış ve üst derece bir halk tarikatı olarak benimsenmiştir. ”⁶

EDEBALI'DEN ALINAN SÖZLER

- Tevazu, zenginlere karşı kibirli, yoksullara karşı. alçak gönüllü olmaktır.
- Toprağa bağlanın, suyu israf etmeyiniz, mirasınızın sağlam kalmasına dikkat ediniz.
- Veriniz, elleriniz yumuk (kapalı) kalmasın.
- İlim-sahiplerini koruyunuz, Ağaç dikişiniz.
- Ödünç aldığınızı fazlası ile iade ediniz.
- Bağınızı, bahçenizi viran bırakmayınız.
- Bildiklerini öğretenler unutmazlar.
- Asıl ölüm, ilimden payını almayanlarıdır.
- Faydalı ile faydasızı bilenler bilgi sahipleridir.
- Varlıklıya karşı onurunu koruyup, mazlumlara karşı hoşgörülü, alçak gönüllü olmak.
-
- Cömert olmak, eli kapalı tutmak.
- Ağaç dikiş, çünkü ağaç medeniyetin

temelidir.

- Ödünç alınan bir mal, para, emtia geri verilecektir.

- Bağ, bahçe, ev, bark viran bırakılmayacaktır. Çünkü gidemediğin yer senin değildir. -

- Kişi, bildiğini öğretecektir.

- İlimden payını almamış olanlar, kendilerini ölmüş bilsinler; faydalı,ile faydasız ayırmak için bilim sahibi olmak gerektir.

Bak Oğul!

Beni kır, Şeyh Edebdli 'yi kırma.

0 bizim boyumuzun ışığıdır.

Terazisi dirhem şaşmaz,

bana karşı gel, ona karşı gelme.

Bana karşı gelirsen üzülür incinirim,

ona karşı gelirsen, gözlerim sana bakmaz,

baksa da görmez olur.

Söziimüz Edebalı için değil, senceğiz içindir,

bu dediklerimi vasiyetimi say

Ertuğrul Gazi

ŞEYH EDEBALI'NIN SULTAN OSMAN'A VASİYETİ

Ey oğul, beysin

Bundan sonra öfke bize, uysallık sana

Güceniklik bize, gönül almak sana.

Suçlamak bize, katlanmak sana.

Acizlik bize, yanılğı bize, hoş görmek sana.

Geçimsizlikler, çatışmalar, uyumsuzluklar,

Anlaşmazlıklar bize, adalet sana
Kötü göz, şom ağız, haksız yorum bize, bağışlamak
sana. Ey oğul,

Bundan sonra bölmek bize, bütünlemek sana.

Üşengeçlik bize, uyarmak, gayretlendirmek,
şekillendirmek sana.

Ey oğul, sabretmesini bil, vaktinden önce çiçek
açmaz. Şunu da unutma!

insanı yaşat ki, devlet yaşasın.

Ey oğul,

İşin ağır, işin Çetin, gücün kılıca bağlı.

Allah yardımcın olsun.

Notlar :

1 **MELİKOFF**, İrene: *Uyur İdik Uyardılar*, s.24.

2 age, s.107, **Aktarma: Mevlana Müzesi, MS No:**

4937.

3 *Tercerne-i Menakih-i Tacül Arifin* vr 2 **a-b**, Katip
Çelebi vr. 43b

4 **ATSIZ**, N.: *Aşıkpaşaoğlu Tarihi*, s.16

5 age, s.16.

6 Melikof İrene,age.s.208

HACI BAYRAM VELİ

Osmanlı Devleti'nin kurulması, ilişkilerin dinsel bir hoşgörü içinde yürümesi, barış ve dostluğun ön planda tutulmasının altında yatan bir neden hiç şüphe yok ki Anadolu Erenlerinin yarattığı barış felsefesinin etkisidir. Bu barışın sürdürülmesi, ileriki kuşaklara aktarılması yine bu Erenlerin yansıttığı hoşgörü ortamı olmalıdır. İşte bu ardalılardan birisi de Şeriat, Tarikat, Hakikat. Marifet diye yola koyulan Hacı Bayram Velilerdir. Ne zaman ki Anadolu Erenlerinin Anadolu'da güçleri kırıldı, feodal ve molla egemenliği gelişti, tasavvufun yerini yeniden medreselerde verilen yabancı kültürler aldı, işte o zaman Anadolu toprağında ne birlik, ne dostluk, ne de barış kaldı.

Hacı Bayram Veli, Anadolu'nun en karanlık günlerinde yaşadı. Yıldırım Bayazıt'ın Ankara'yı kuşatması sırasında Mısır'da bulunmaktadır. Osmanlı birliğinin tükendiği, İmparatorluğun Yıldırım'ın dört oğlu arasında paylaşıldığı döneme rastlamaktadır. Bu dönemde yeniden birliği sağlamak, Anadolu Erenleri bilincini yeniden topluma taşımak, yöneticilere de kardeşlik dersi vermek için kolları sıvamış, Anadolu'nun orta yerine, Ankara'ya tekkesini kurmuştur.

Hacı Bayram Veli 'nın Ankara'da bulunan tekkesinde talipleri çoğalmaya başlayınca devlet katında büyük bir korku oluştu. Durum, 11. Murat'a iletildiğinde, 11. Murat, daha Şehzadeliği döneminde Bedrettin ve Börklüce Mustafa, Torlak Kemal olaylarını anımsayarak durumu ciddiye aldı. Hacı Bayram

Veli'nin Edirne'ye, saraya getirilmesini buyurdu. Kaynaklar bu konuda değişik getirilme usulleri ortaya atmışlardır. Bazı kaynaklar bir kaç dervişi ile birlikte normal bir ziyaret için geldiğini, bazı kaynaklar ise elleri ve kolları zincirlenerek saraya zorla getirildiğini yazmaktadırlar.

Ancak durumun ciddiyetini ve Hacı Bayram Veli'nin Sünni geleneğin ve sistemin içinde olmadığını anlamak bakımından padişahın Amasya Sancak Beyi olayı sultana şöyle aktardığına tanık oluyor, *“Devletlim, Ankara ve çevresi Hacı Bayram'ın adamlarıyla dolmuştur. Bunlar binlerle sayılmayacak kadar çokturlar. Bunlar Türkmen kişilerdir (0 zamanlar Aleviler ve Rafiziler Türkmen diye çağırılmaktaydı). Bunlar Hacı Bayram 'a ait olan tarlalarda çalışırlar ve ürünün gelirleri aralarında bölüştürülür. İmaret misali tekkelerde kalırlar. Görünüşte rabıtalı kişiler imişler. Amma ki herkeste bir merak vardır. Bunca balık niçindir derler.”* (GÜNER, Ahmet; *Tarikatlar*, Milliyet Yayınları, s.121.)

Bazıları kimselerin ısrarla Sünni sistem içerisine çekmekte tereddüt etmedikleri Hacı Bayram hakkında yukarıdaki sözler anlamlıdır. Sünni sistemde böylesine çoğalma, ortak ekip, ortak biçmek, ortak paylaşmak ve belirlenmiş kurallara karşı koymak yoktur.

Bazı kaynaklarda Nakşibendiliğe götürenler de bulunmaktadır. Nakşi geleneğinde bulunan kurallar ile Hacı Bayram tekkesindeki kurallar birbirlerine asla benzemezler. Sünni gelenek medreselerde Arapça-Farsça bir eğitim yaparlarken

Anadolu pirlерinin kurmuş olduğu tekkeler medreselere taban tabana zıttır, alternatiftir

Hacı Bayram Veli'nin geldiği tarikat yolları konusunda da birbirleriyle çelişen kaynak bilgiler vardır. Bu bilgilerden Hacı Bayram Veli ile ilgili tekke yapısı, fikirleri, şiirleri karşılaştırılınca onun gerçek tarikatı ortaya kolayca çıkmaktadır.

Hacı Bayram Veli'nin daha çok Şeyh Safiyüddin ile ilişkileri konu edilmekte olup, Bayramiliğın, Erdebil Tekkesi'nin bir şubesi olduğu yolunda elle tutulur kanıtlar bulunmaktadır

Hacı Bayram Veli, bugünkü Solfasol diye anılan Ankara'nın bir köyünde dünyaya geldi. Doğum tarihi konusunda kesin bir bilgi olmaması karşısında, 1352 tarihi doğum tarihi olarak kaydedilmiştir. Ölümü ise 1430. Ankara doğumlu olması, çiftçi bir aileden gelmesi, büyük arazilerinin olması, onu üretimden kopartamadı. İyi bir medrese eğitiminin ardından tasavvufa yönelmiş, tasavvuf onun utkunda önemli ölçüde değişiklikler yapmıştır. Kendisinden önceki Anadolu Erenleri konusunda geniş bilgi edinmiş, onların kurmuş olduğu tekke okullarını inceleme, görüşlerini değerlendirme fırsatı bulmuştur.

Ankara'da bulunduğu süre içerisinde bütün Ahiler'in yaptıkları örgütlenme ve ticari terbiye usullerine göre taliplerini yetiştirmiştir. Birlikte üretimin, birlikte paylaşımın koşulları kısa sürede çevresinde büyük kalabalıklar toplamıştır. Padişaha kadar giden şikayetler, adamlarının günden güne arttığı,

sünnete ve tarikata uyumsuzluk içinde bulduklarına dair şikayetler onu düşüncelerinden döndürmeye yetmemiştir. Hacı Bayram'da diğer Anadolu Erenlerinde olduğu gibi çalışmadan, emek vermeden geçinmek yoktu. Onun, hep ziraata, zanaata yönelttiği insanlar aynı zamanda Anadolu birliğinin, hoşgörüsünün yerleşmesi için birer güzel örnekler olmuştur.

Döneminin en önemli kültür ve tasavvuf merkezleri başta Horasan olmak üzere Şirvan, Erdebil'di. Erdebil tekkesi Horasan okullarının önemini yitirmeye başladığı bir dönemde gözde okullardan birisi durumuna gelmişti. Bu bölge, Azerbaycan, Tiflis, Bakü, Şiraz arasında bulunmaktadır. Hacı Bayram'ın döneminde 1340-1350 yıllarında Erdebil Tekkesi'nin Şeyhi, Hoca Alaeddin Erdebili bulunmaktaydı. İşte bu süreçte Hacı Bayram bu tekkeyi ziyaret etmiştir.

Biz de çeşitli araştırmalara dayanarak Hacı Bayram Veli'yi Anadolu Aleviliğinin temellerinden birisi sayarak o görüşleri benimseyeceğiz. Çünkü gerek Erdebil Tekkesi gelenek ve görüşleri, gerek Anadolu tekkelerinin tasavvuf görüşleri ve eylemleri tıpa tıp Bayramiye'ye uyum göstermektedir. Hacı Bayram Veli'yi Sünni gelenek ve kalıplar içinde görmek oldukça güç.

Hacı Bayram'ın ölümünün ardından Akşemsettin onun yolunu takip ettirmiştir. Ayrıca Bayramilik çeşitli kollardan temsil edilmek üzere görüşlerde de belirsizlikler ortaya çıkmıştır. Bayramiliğin asıl takipçisinin Akşemsettin olduğunda bütün

kaynaklar birleşir. Akşemsettin'in arı bir dille pirine yazdığı bir şiiri şöyledir.

Aşık oldum sana candan
Hacı Bayram pirim sultan
Gönül himmet umar senden
Hacı Bayram pirim sultan

Irak mıdır yollarımız
Taze midir güllerimiz
Hub söyler dillerimiz
Hacı Bayram pirim sultan

Hacı Bayram Veli'nin kurmuş olduğu Bayramiye Tarikatı bağımsızlığını da koruyamamış, çeşitli dallarla süregelmiştir. Her ne kadar Alevilerin Safavi koluna yakın ve o tekkeden etkilenmiş olursa da Bayramilik zamanla Sünni geleneğin içine düşmüştür. Diğer tarikatlar, Haydarlık Bektaşilik, Kalenderilik, Melamilik, Ahilik gibi Anadolu Alevi tarikatları Bektaşilikle bütünleşerek kaybolmuştur. Hacı Bayram Veli'nin ölümü 1430'dur. Ölümünün ardından Ankara'da bugünkü Hacı Bayram Camisi'nin bulunduğu eski tekke kalıntıları yanında türbesi bulunmaktadır.

Hacı Bayram'ın kendi yazdığı şiirler şöyledir.

Bilmek istersen seni
Can içre ara canı,
Geç canından bul anı;
Sen seni bil, sen seni:

Kim bildi efal ini,
Ol bildi sıfatını,
Anda gördü zatını,
Sen seni bil, sen seni.

“*Bayram*” özünü bildi
Bileni anda buldu
Bulan ol kendi oldu,
Sen seni bil, sen seni.

Bir ulu imarettir alma başa sevdayı.
Benim maksudum ülemde beğildir lakin illa Hu,
Bu benim derdime derman değildir lakin illa Hu.

Değildir hür-i vu gılman, ne cennet, köşk, ne de rıdvan
Bu benim gönlüme sultan değildir lakin illa Hu.

Bu Bayrami; eğer idrak edersen sen bu alemde
Bu sırrın sırrına kimse eremez lakin illa Hu.

N'OLDU BU GÖNLÜM N'OLDU BU GÖNLÜM

N'oldu bu gönlüm n'oldu bu gönlüm
Derd-ü gam ile doldu bu gönlüm
Yandı bu gönlüm yandı bu gönlüm
Yanmada derman buldu bu gönlüm

Yan ey gönül yan yan ey gönül yan
Yanmadan oldu derdine derman
Pervane gibi pervane gibi
Şem'ine aşkın yandı bu gönlüm

Bayrami imdi Bayrami imdi
Bayram edersin yar ile şimdi
Hamd-ü senülar hamd-ü senalar
Yar ile bayram kıldı bu gönlüm

HACİM SULTAN

Asıl adıyla Recep olarak bilinir. Hacı Bektaş Veli'nin akrabası olduğu sanılmaktadır. Hatta bazı kaynaklar amcasının oğlu notunu düşmektedir. Bilinen asıl gerçek ise, Hacı Bektaş Veli ile birlikte Anadolu'ya gelmesi, Anadolu velilerinden birisi olmasıdır. Hacı Bektaş Veli tekkesinin önemli bir dervişi olup, bu tekkedeki geliştirilmiş Anadolu Alevi tasavvufunu Anadolu toprağına serpmesinde emeğı olanlardan bir tanesidir. Seyyitliğı 12 İmamlardan Aliyyül Naki'nin soyuna dayandırılır.

Bu pir Hacı Bektaş'ın ölümüne kadar Suluca Karahöyük'te kaldığı ve pirin en yakın arkadaşlarından ve yardımcılarında birisi olduğu ve Hacı Bektaş Veli'nin ölümü ardından, kendisi de Anadolu Erenleri kervanına katılarak Uşak İli'nin Susuz mevkisini yerleşim alanı olarak seçtiğı ve burasına tekke açtığı biliniyor.

Adına yazılmış Velayetnamesi zaman zaman Hacı Bektaş Velayetnamesi ile karıştırılmaktadır. Bununla birlikte anlatılan olaylar çoğı kez aynı konuları içermektedir. Hacim Sultan Velayetnamesi adlı yazma nüshaları bulunmuştur.

Hacı Bektaş cemlerinde talibe öğretilen makamlar içerisinde meydan taşı Kolu Açık Hacı Sultan'a orantılı olarak söylenir. Hacı Bektaş'ca kendisine verilmiş olan tahta kılıç ile terbiye edici olarak görevli olduğu konusu bilinir. Kolu Açık Hacim

Sultan'ın meydan taşı Bektaşilerce terbiye edici, korkutucu ve belirleyici olarak kabul edilirken, bu makama sonsuz saygı gösterilmektedir.

Adıyla ilgili bir de menkıbe anlatılır. Bu menkıbeye göre bir gün Hacı Bektaş Veli Sultan kendisine batın kılıcını sunar ve bu meydanımızın celladını sana sunduk. Bizim buyruğumuz olmadan bu kılıcı kullanmayasın, der. Bu kılıç tahtadan yapılmıştır. Hacim Sultan elindeki kılıcın kesip kesmediğini denemek ister. Önünden geçen sakanın katırı üzerinde elindeki tahta kılıcın kesip kesmediğini denerken, katıra hafiften dokunduğu tahta kılıç, sakanın katırını ortadan ikiye böler. Olay kısa sürede Hacı Bektaş Sultan hazretlerine iletilir. Hacı Bektaş beddua eder ki, kolun tutulsun Hacim Sultan, der. Kolu tutulan Hacim Sultan rahatsızlık duyar. Koluyla iş yapamaz duruma gelmiştir. Yaptığı hatayı anlayan Hacim Sultan'ın pişmanlıkları para etmez, iş işten geçmiştir. Ancak orada bulunan arkadaşlarından Sarı İsmail, Resul Baba, Seyyid Cemal, Yahya Paşa: araya girerek pirden Hacim Sultan adına özür dilerler, olayın istemeyerek yapılmış bir hata olduğunu ve kolunun bu durumdan kurtulmasını isterler. Hacı Bektaş arabulucuların istekleri karşısında *“kolun açık olsun”* demesiyle Hacim Sultan'ın kolu yeniden eski haline döner. Ama o günden sonra Hacim Sultan'ın adı Kolu Açık Hacim Sultan olarak kalır.

Hacim Sultan Vilayetnamesi'nin yazarının kesin olarak belli olmamasına karşın bazı kaynaklarda Derviş Burhan adında birisinin yazdığı kaydedilir.

Yine bu vilayetnamede Hacim Sultan'ın Hacı Bektaş'la birlikte Anadolu'ya gelişi, Batı Anadolu'da Germiyan İli'ne yerleşmesi ve oradaki yaşamı konu edilmektedir. Ancak Hacı Bektaş Veli, halifelerden adına vilayetname yazılmış tek halifedir. Bu da Hacim Sultan'ın Anadolu'daki önemini vurgulaması bakımından önem taşımaktadır.

Hacim Sultan'ın Uşak İli'ne 3 km. uzaklıkta bulunan türbesi onun gerçek makamı ve burada kurmuş olduğu tekke vakfının olduğu yine çeşitli vakıf kayıtlarında rastlanmaktadır. Uşak bölgesinde yetiştirdiği öğrencileri ve bu tekkenin bilim adamları Ege bölgesine Alevi-Bektaşî tohumlarını atarak, bu tohumların Anadolu topraklarında yüzyıllarca hem yurt savunmasında hem de zalim yöneticilere karşı amansız mücadele vererek topraklarında yaşayan Türkmenlerin haklarını korumuştur. Bedrettin'in Börklüce Mustafa ve Torlak Kemal müritlerinin bu tekkenin bağlantılı yoldaşları olduğu bir gerçektir.

Hacim Sultan'ın değişik yörelerde makamları bulunmaktadır. Bu makamlar arasında yurt dışında bulunanları bile vardır. Bunlardan birisini Hasluck Yugoslavya ile Bulgaristan sınır bölgesinde olduğunu söyler.

KIZIL DELİ (SEYİT ALİ SULTAN)

Kızıl Deli, Alevilik ve Bektaşilikte önemli kişilerden birisidir. Adı her Alevi-Bektaşî'ce sıkça kullanılır. Buna karşın yaşamıyla ilgili belirsizlikler hala sürmektedir. Hacı Bektaş Çelebileri, Kızıl Deli Sultan'ı Hacı Bektaş'ın Kadıncık Ana'dan doğmuş öz oğlu olarak yansıtır.

“Hacı Bektaş Veli ile İdris Hoca ‘nın kızı Fatma Nuriye (Kadıncık Ana) ‘nin evlenmesinden Seyit Ali Sultan (Timurtaş) dünyaya gelmiştir. Hacı Bektaş Veli ‘nin kitaplarda ve belgelerde adı geçen tek çocuğu olan Seyit Ali Sultan ‘in (1310-1402) asıl adı İbrahim ‘dir.”(ULUSOY, A. Celalettin; *Hacı Bektaş Veli ve Alevi Bektaşî Yolu.* s.67.)

Çelebiler böyle söylerken Hacı Bektaş Veli'nin Babagan kolu olarak bilinen kesimler olayı bir başka şekilde anlatmaktadır. Burada söylenenler daha çok Seyit Ali Sultan'ın Hacı Bektaş'ın manevi oğlu olduğu yönündedir. Kızıl Deli'yi Hacı Bektaş Veli'nin yol evladı olduğunu ileri sürerler.

Kızıl Deli Sultan'a ait birçok söylence ve menkıbeler anlatılır. Anlatılan menkıbelerden birisi şöyle özetlenir. Dimetoka'da dergahını kurmuş olduğu Karadeniz Nehri kenarında uzun müddet kalmış, burada talipleri çoğalmış, hatta doksan yaşlarına kadar burada mekan tuttuğu söylenir. Burada bulunduğu sürece de evlenmiş, evlendiğinde doksan yaşlarında

imiş, bu evlilikten Balım Sultan dünyaya gelmiş. Balım Sultan'ın annesi Bulgar kızıymış.

Söylenceler her ne olursa olsun Kızıl Deli Sultan, diğer adıyla da Seyyit Ali Sultan, Bektaşî Alevi gerçeğinde yaşamış bir kişiliğe sahiptir. İster Horasan'dan ister Bulgaristan taraflarından gelsin durum onun gerçek yaşamını değiştirmiyor.

Alevi Bektaşî şairleri şiirlerinde Kızıl Deli Sultan'dan sıkça söz ederler. Onu Aleviliğin büyük pirllerinden sayarak ,hürmet ve saygıyla anarlar.

Seyyit Ali Kızıl Deli, Hacı Bektaş tekkesinde önemli isimlerden birisidir. Hacı Bektaş dergahında bulunan 12 posttan Aşçı postu yine Kızıl Deli Sultan'ındır. Demotoka'da bulunan dergahı ve tekkesi Hacı Bektaş'a bağlı 4 halifelik makamlarından birisidir.

KIRKLARIN SERDARIDIR KIZIL DELİ

Şah-ı Merdan Ali kurdu bu yolu
Hazret-i Fatıma cihanın gülü
Evvel Seyyit Ali aldı yürüdü
Kırklanan serdarı Kızıl Deli

Tanrı dağ konma çökmüş oturur
Yıldız salını ayağına getirir

Bir avuç toprakla hudut geçirir
Kırkların serdarıdır Kızıl Deli

Pirim etini kendi defin eyledi.
Çaldı taşı pare pare eyledi
Pirim Ali bu kelamı söyledi
Kırkların serdarıdır Kızıl Deli

Gör pirim küffara netti neyledi
Şehr horozlarına dua eyledi
Sarı Kızı iki pare eyledi
Yadsıda horozları ündürün Kızıl Deli

Pir Sultanım eydür sancak getiri
Zemheride gonca güller bitiri
Kalenin altına üstünü getiri
Rum'un fethin eden şah Kızıl Deli

VUCÜDUM ŞEHRİNİ SEYRAN EDERKEN

Vücüdüm şehrini seyran ederken
Gördüm dört köşede dört can oturur
Biri biri ile lütf ile söyler
İçerde hükm eder sultan oturur

Bir köşesi vardır kuyumcu işler
Bir köşesinde var ahen gümüşler
Bir köşesinde de bezirgan kışlar

Bir köşesinde de alim oturur

Bir köşesi vardır suyu çıkıyor
Bir köşesinde su çıkmış akıyor
Bir köşesinde gonca gül kokuyor
Bir köşesinde de serdar oturur

Bir köşesi vardır yazı yazarlar
Bir köşesinde de yazıp bozarlar
Bir köşesi vardır suda yüzerler
Bir köşesinde de Hızır oturur

Bir köşesi vardır ikrar alırlar
Bir köşesinde de ikrar güderler
Bir köşesi vardır sema ederler
Bir köşesinde de pirim oturur

Seyyid Ali Sultan böyle söyledi
İndi aşkın deryasını boyladı
Bir köşesinde müekkel bekledi
Bir köşesinde Şah-ı Merdan oturur